วารสารไทย
THAI JOURNAL
ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๗๙ กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๔๔

"การยึดมั่นในผลประโยชน์ของแผ่นดิน และความถูกต้องเป็นธรรม เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ เพราะการยึดมั่นดังกล่าวจะทำให้มีจิตใจมั่นคงเด็ดเดี่ยวในอันที่จะพากเพียรปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลสำเร็จ และสามารถป้องกันความผิดพลาดเสียหาย อันจะเกิดแก่ตนแก่งานได้อย่างแท้จริง"

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน
เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช ๒๕๓๙
พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
วันที่ ๒๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๗๙ กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๔๔
หมายเลขสากลประจำวารสาร ISSN 0125 - 572X

ปก : พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ณ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

(ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ)

วารสารไทย เป็นวารสารเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงสารคดี ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ที่ปรึกษา
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

บรรณาธิการ
นายชาคริต จุลกะเสวี

บรรณาธิการผู้ช่วย
นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

กองบรรณาธิการ
นายวิจิตร อาวะกุล นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายเย็นใจ เลาหวณิช
คุณหญิงคณิตา เลขะกุล นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ

ฝ่ายประสานงาน
ร.ต.ต.หญิง เมทินี ศรีรุ่งเรือง นางสาวภาวนา ทองศรี
นายสมบัติ สุธรรมรักษ์

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

อนุกรรมการที่ปรึกษา
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

ประธานอนุกรรมการ
นายวิจิตร อาวะกุล

รองประธานอนุกรรมการ
นายชาคริต จุลกะเสวี

อนุกรรมการ
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
คุณหญิงคณิตา เลขะกุล นายเย็นใจ เลาหวณิช
นายสมบัติ พลายน้อย นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นางธัชกร เหมะจันทร นายสถิตย์ เล็งไธสง
นางเนาวรัตน์ พลเดช นายสมาน นภายน
นายวิษณุ เอมประณีตร์ นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ
ร.ต.ต.หญิง เมทินี ศรีรุ่งเรือง นางสาวภาวนา ทองศรี
นายสมบัติ สุธรรมรักษ์

วารสารไทย
เป็นวารสารเผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป ทรรศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในวารสารนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับความเห็นของบรรณาธิการและคณะผู้จัดทำ

สำนักงานวารสารไทย
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
อาคาร ๑๑ ชั้น ๓ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อย จปร. (เดิม) ถนนราชดำเนิน
โทร. ๐-๒๒๘๑-๔๕๙๐

พิมพ์ที่
บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนข้ยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐, ๐-๒๘๘๒-๑๐๑๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕
E-Mail : info@amarin.co.th Homepage : http: //www.amarin.co.th

เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการ
จาก
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ห้ามจำหน่าย

จากบรรณาธิการ

วารสารไทยฉบับในมือของท่านขณะนี้ มีเรื่องราวที่น่าสนใจหลายทัศนะให้เลือกอ่านได้ตามต้องการ

ท่านที่สนใจจะทราบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระปรีชาสามารถทางด้านเทคโนโลยีอย่างยอดเยี่ยมเพียงใด ก็เชิญติดตามได้ในเรื่อง *"พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย"* ซึ่ง ดร. เย็นใจ เลาหวณิช นำเสนอ ติดตามด้วยสารคดีเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ ซึ่งคุณหญิงคณิตา เลขะกุล เสนอมาให้เป็นพิเศษ

นอกจากนั้นก็มีเรื่องที่น่าสนใจควรแก่การติดตามอ่านอีกหลายเรื่อง เช่น อาจารย์ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา เสนอเรื่อง *"สีมากับโบสถ์"* เรื่อง *"ความผันผวนทางความหมายของคำภาษาไทย"* ของท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา เรื่อง *"ภิกษุณี"* ของมหาภูมิซ้าย อคฺคปญฺโญ เรื่อง *"ความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืนที่ควรมีอยู่ในรากฐานการเรียนรู้"* ของ ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

เรื่อง *"การยกทัพในนาฏกรรม"* โดย คุณปัญญา นิตยสุวรรณ เรื่อง *"นิทานคำกาพย์เรื่องทุฏฐะกุมาร"* โดยคุณเนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช เรื่อง *"เคล็ดลับนักบริหาร"* โดย อาจารย์สถิตย์ เล็งไธสง เรื่อง *"ผู้ร่วมสรรค์สร้างแนวเพลงแบบคีตสัมพันธ์"* โดยคุณใหญ่ นภายน และแถมท้ายด้วยเรื่อง *"พีซจีเอ็มโอ - ไทยควรจะปิดกั้นหรือเปิดใจให้ทันโลก"* และ *"จันทบุรีเมืองประวัติศาสตร์"*

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย ช่วงต่อไปคงจะมีการปรับปรุงกันใหม่ จึงใคร่ขอรับฟังความคิดเห็นจากท่านผู้อ่านทั้งหลายด้วย ต้องการจะให้ปรับปรุงอะไรอย่างไร ก็เชิญแจ้งมายังกองบรรณาธิการของเราได้เต็มที่นะครับ

ชาคริต จุลกะเสวี

.....สารบัญ

- พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย ๔
- สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ๑๑
- สีมากับโบสถ์ ๑๙
- ความพันพวนทางความหมายของคำภาษาไทย ๒๘
- ภิกษุณี ๓๑
- ความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน ที่ควรมีอยู่ในรากฐานการเรียนรู้ ๓๔
- เคล็ดลับนักบริหาร ๔๗
- การยกทัพในนาฏกรรม ๕๑
- นิทานคำกาพย์มงคลสูตร (ตอนที่ ๑๑) ๖๓
- ผู้ร่วมสรรค์สร้างแนวเพลงแบบสังคีตสัมพันธ์ ๗๐
- พืชจีเอ็มโอ - ไทยควรจะปิดกั้นหรือเปิดใจให้ทันโลก ๗๕
- จันทบุรีเมืองประวัติศาสตร์ ๘๕

พระบิดา
แห่งเทคโนโลยีของไทย

ดร. เย็นใจ เลาหวณิช

เป็นที่ประจักษ์ชัดในบรรดาพสกนิกรชาวไทยและชนชาติอื่นๆทั่วโลกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคโนโลยี ตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชย์จนถึงปัจจุบันนี้ พระองค์ได้ทรงคิดค้นแสวงหาเทคโนโลยีใหม่ๆ อันเป็นประโยชน์ยิ่งมาช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของอาณาประชาราษฎร์ แก้ปัญหาสำคัญๆของชาติ ตลอดจนช่วยในการพัฒนาประเทศเป็นอเนกอนันต์ ไม่มีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในโลกทั้งในอดีตและปัจจุบันจะเปรียบเทียบได้ พระราชกรณียกิจของพระองค์มีมากเกินกว่าจะพรรณนาโดยปราศจากการค้นคว้าวิจัยอย่างจริงจัง แต่อาจกล่าวได้ว่าครอบคลุมเรื่องสำคัญๆ แทบทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของปวงชนชาวไทย นับตั้งแต่เรื่องที่คนมองข้าม เช่น การใช้ผักตบชวาบำบัดน้ำเสีย การปลูกหญ้าแฝกเพื่อยึดดินมิให้พังทลาย การปลูกพืชผักและผลไม้ทดแทนฝิ่น ซึ่งช่วยแก้ปัญหาความมั่นคงของชาติเป็นผลสำเร็จ โครงการแก้มลิงแก้ปัญหาน้ำท่วมบริเวณกรุงเทพมหานคร ไปจนกระทั่งล่าสุด คือ โครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ซึ่งช่วยแก้ปัญหาน้ำท่วมภาคกลางตอนล่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยพัฒนาเกษตรกรรมของราษฎร เป็นต้น

ทรงประดิษฐ์กังหันน้ำ **"ชัยพัฒนา"** เพื่อแก้ปัญหาน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ นับเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกและพระองค์เดียวของโลกที่ทรงเป็นนักประดิษฐ์อย่างเต็มภาคภูมิ ยิ่งไปกว่านั้นในงานแสดงสิ่งประดิษฐ์โลก **"ยูเรคา ๒๐๐๐"** ณ ประเทศเบลเยี่ยม ระหว่างวันที่ ๑๔-๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๓ กังหันน้ำชัยพัฒนายังได้รับรางวัลด้านสิ่งประดิษฐ์สูงสุดถึง ๕ รางวัล นับเป็นเกียรติอย่างสูงแก่ประเทศไทย และเป็นการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากประชาคมโลก

แม้ในด้านสังคมศาสตร์ก็ทรงประสบความสำเร็จในการพัฒนา **"เทคโนโลยีทางสังคม"** มาช่วยแก้ปัญหาความยากจนของชาวชนบทด้วยแนวพระราชดำริ เรื่อง **"ทฤษฎีใหม่"** ซึ่งแตกต่างไปจากแนวคิดเชิงวิชาการที่มีอยู่เดิมโดยสิ้นเชิง แต่เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่าเป็นแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้น เมื่อประเทศไทยประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ พระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริเรื่อง **เศรษฐกิจพอเพียง** เพื่อใช้เป็นหลักในการแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับบุคคลไปถึงระดับประเทศ และถือว่าเป็นหลักสำคัญของการพัฒนาทั้งมวล จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับและสรรเสริญจากนานาประเทศที่ร่วมประชุม UNCTAD ในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓

เหตุการณ์สำคัญอันเป็นประวัติศาสตร์ ซึ่งแสดงชัดถึงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านเทคโนโลยีได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ทรงบัญชาการการทดลองทำฝนหลวงสาธิตให้คณะผู้แทนรัฐบาลสิงคโปร์ ๓ นาย พร้อมด้วยข้าราชบริพารจำนวนหนึ่งชม ที่บริเวณอ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี การที่ทรงเลือกจุดนี้เป็นเป้าหมายปฏิบัติการทั้งๆ ที่เป็นเป้าหมายเล็กมาก ยากที่จะทำให้ฝนตกลงตรงเป้าหมายได้ เพราะมีพื้นที่จำกัด ก็ด้วยเหตุผลว่าบริเวณนี้มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศใกล้เคียงกับประเทศสิงคโปร์ เพื่อว่าคณะผู้แทนจากสิงคโปร์อาจนำวิธีการของพระองค์ไปใช้ปฏิบัติการในประเทศของเขาได้ ทรงมั่นพระราชหฤทัยว่าจะสามารถทำให้ฝนตกลงในบริเวณดังกล่าวได้ แม้จะเป็นบริเวณไม่ใหญ่นักก็ตาม

ในการสาธิตการทำฝนหลวงครั้งนี้ ทรงอาศัยเครื่องบินของกองบินตำรวจร่วมกับเครื่องบินของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทำหน้าที่โปรยสารเคมี ฐานปฏิบัติการตั้งอยู่ที่สนามบินบ่อฝ้าย อำเภอหัวหิน พระองค์ทรงควบคุมบัญชาการปฏิบัติการด้วยวิทยุของพระองค์เองจากเขื่อนแก่งกระจาน ทรงจัดขบวนการบินคำนวณทิศทางลมอันเป็นพื้นฐานด้านอุตุนิยมวิทยา และทรงกำหนดสูตรให้ใช้ในการบินเข้าไปโปรยผงสารเคมีตามแนวทางที่ได้ทรงศึกษาค้นคว้ามาเป็นเวลานาน ด้วยพระปรีชาสามารถยิ่งทรงเปลี่ยนท้องฟ้าซึ่งแจ่มใสไร้เมฆหมอกให้เกิดเมฆฝนหนาแน่นภายในเวลา ๕ ชั่วโมงทรงสามารถบังคับให้ฝนตกลงตรงเป้าหมายได้สำเร็จ บรรดาแขกเมืองและข้าราชบริพาร ณ ที่นั้นได้เห็นฝนตกลงมาอย่างหนักราวปาฏิหาริย์เป็นเวลานานกว่า ๓ ชั่วโมง ต่างตกตะลึงโจษขานถึงความอัศจรรย์กันทั่วหน้า นับเป็นความสำเร็จอันยอดเยี่ยมของมนุษย์ในการใช้เทคโนโลยีบังคับธรรมชาติ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพร้อมด้วยข้าราชบริพาร คณะทูตานุทูต ทอดพระเนตรสุริยุปราคาเต็มดวง ณ บ้านหว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๑

เหตุการณ์สำคัญนี้ผ่านมาประมาณ ๒๗ ปี จนกระทั่งวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ เวลา ๗:๑๕ น. ผู้เขียนได้มีโอกาสฟังบทความสั้นๆ เทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเหตุการณ์ครั้งนั้น ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในรายการ **"บรรณสารสดุดี"** เมื่อฟังจบก็เกิดระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ทำนองเดียวกันที่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ ซึ่งเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพร้อมด้วยข้าราชบริพาร คณะทูตานุทูต รวมทั้งเซอร์ แฮรี่ โอต ผู้สำเร็จราชการแห่งสิงคโปร์ ณ บ้านหว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ทอดพระเนตรสุริยุปราคาเต็มดวงเวลา ๑๑:๓๖:๒๐ น. ซึ่งตรงกับเวลาที่ได้ทรงพยากรณ์ไว้ล่วงหน้าเป็นเวลาหลายปีอย่างแม่นยำน่าอัศจรรย์ และต่อมารัฐบาลได้เทิดพระเกียรติให้ทรงเป็น **"พระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย"** พร้อมทั้งประกาศให้วันที่ ๑๘ สิงหาคมของทุกปีเป็น **"วันวิทยาศาสตร์ไทย"**

ดังนั้น จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งในวโรกาสเริ่มสหัสวรรษใหม่ที่รัฐบาลจักได้เทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงประกอบพระราชกรณียกิจในด้านการคิดค้น การพัฒนา และการใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาสำคัญๆ ของชาติ พัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตของปวงชนชาวไทยอย่างมีประสิทธิผลยอดเยี่ยมเป็นเวลายาวนาน โดยเทิดพระเกียรติในฐานะ **"พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย"** ตามแนวทางที่ได้เคยเทิดพระเกียรติพระบาท

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแล้ว และกำหนดให้วันที่ ๑๙ ตุลาคมของทุกปีเป็น **"วันเทคโนโลยีของไทย"** เพื่อจารึกความสำคัญไว้ในประวัติศาสตร์ชั่วกาลนาน

ด้วยเหตุผลข้างต้นผู้เขียนจึงได้นำเรื่องนี้เสนอต่อคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๔๓ เมื่อวันจันทร์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เรื่องการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะที่ทรงเป็น **"พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย"** คณะกรรมการฯ เห็นชอบในหลักการและได้พิจารณาเรื่องนี้ต่อ โดยขอความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ *(กปร.)* เป็นต้น และได้มีมติเห็นชอบให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ และนายกรัฐมนตรี *(นายชวน หลีกภัย)* ได้ออกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะ **"พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย"** และกำหนดวันที่ ๑๙ ตุลาคมของทุกปีเป็น **"วันเทคโนโลยีของไทย"** พร้อมทั้งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๑๑๘ ตอนพิเศษ ๕ง เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ต่อมา ได้มีการนำเรื่องนี้ออกอากาศเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ กรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ เวลา ๒๐:๓๐-๒๑:๓๐ น.

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาสามารถในวิชาดาราศาสตร์เป็นเลิศ ทรงคำนวณวันเวลาและสถานที่ที่จะเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงไว้ล่วงหน้าก่อนจะเกิดปรากฏการณ์จริงถึงสามปี

เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเมื่อต้นปี ๒๕๔๔ โดยที่รัฐบาลชุดก่อนมิได้มอบหมายให้กระทรวงใดรับผิดชอบในการจัดให้มีการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวันเทคโนโลยีของไทย ดังนั้น รัฐบาลชุดใหม่ซึ่งเข้ามาบริหารประเทศจึงได้มีมติในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันอังคารที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ เห็นชอบให้กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลักร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในการจัดงานและกิจกรรมเกี่ยวกับการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่ทรงเป็น **"พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย"** และวันที่ ๑๙ ตุลาคมของทุกปีเป็น **"วันเทคโนโลยีของไทย"** โดยอนุมัติงบประมาณเพื่อการนี้เป็นจำนวน ๓๐ ล้านบาท

ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและสงครามที่คุกคามชาวโลกในปัจจุบันนี้ วิธีการพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ **"เศรษฐกิจพอเพียง"** ย่อมเป็นวิถีทางที่เหมาะสมที่สุด ควรที่ชาวไทยทั้งหลายจะได้เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท **"พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย"** ด้วยการคิดค้นเทคโนโลยีมาใช้แก้ปัญหา สร้างความพร้อมในการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี ลดการพึ่งพิงต่างชาติ พึ่งพิงกันเองโดยเน้นการนิยมไทย ส่งเสริมการประดิษฐ์คิดค้นของคนไทย ผลิตสินค้าไทย ใช้สินค้าไทย ใช้บริการของไทย โดยคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพและลดราคาให้ต่ำ มุ่งผลิต **"ของดีราคาถูก"** ก็จะสามารถชนะสงครามเศรษฐกิจได้ ดังที่บรรพบุรุษไทยได้เคยประสบความสำเร็จมาแล้วในการต่อสู้กับสภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจในอดีต

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

คุณหญิงคณิตา เลขะกุล

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้โดยเสด็จสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในกิจการของ **พอ.สว.**มาตั้งแต่ครั้งยังเป็น**หน่วยแพทย์ พอ.สว.** จนกระทั่งเป็น**มูลนิธิ พอ.สว.** ดังจะเห็นว่าเมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จเยี่ยมราษฎร ทรงนำหน่วยแพทย์ พอ.สว. ไปตรวจรักษาผู้ป่วยตามหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งเป็นถิ่นทุรกันดาร ไม่ว่าจะเป็นขุนเขาสูง หรือกลางทะเลลึก ที่อยู่ห่างไกลทางคมนาคม หากทรงพบผู้เจ็บไข้เกินกำลังแพทย์อาสาจะบำบัด ก็จะโปรดเกล้าฯ ให้ส่งไปรับการรักษาในโรงพยาบาล และทรงรับไว้เป็นคนไข้ในพระราชานุเคราะห์จำนวนมาก

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงนิพนธ์ถึงมูลนิธิ**แพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี** หรือ **มูลนิธิ พอ.สว.** ไว้ในคำปรารภ **หนังสือสมเด็จย่าของปวงชน** ตอนหนึ่ง ความว่า

"มูลนิธิ พอ.สว. นี้ เป็นเสมือนเด็กที่ทรงเลี้ยงมาตั้งแต่แบเบาะ ทรงวางแผนด้วยพระองค์เองตลอด บางครั้งก็ทรงดีพระทัยเมื่อผลงานออกมาดี บางครั้งก็ทรงเป็นห่วงเมื่ออนาคตยังมองไม่เห็นชัด บัดนี้ พอ.สว. ก็บรรลุนิติภาวะแล้ว แต่แม่ทุกคนถึงแม้ว่าลูกจะเติบโตเพียงใดก็ตาม จะมีความผูกพันห่วงใยอยู่ตลอดไป เช่นเดียวกัน สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีก็มีความผูกพันห่วงใยมูลนิธิ พอ.สว. อยู่เสมอไป"

เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเสด็จสวรรคต สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงรับเป็นประธานกิตติมศักดิ์ของมูลนิธิ พอ.สว. เสด็จเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรการปฏิบัติงานของหน่วยแพทย์ พอ.สว. ในท้องถิ่นห่างไกล พระราชทานของเล่นแก่เด็ก ยาแก่ผู้สูงอายุ ทรงซักถามการปฏิบัติงานของแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่อย่างเอาพระทัยใส่ เหมือนครั้งสมเด็จพระบรมราชชนนียังดำรงพระชนม์อยู่

พระราชมรดก ด้านการแพทย์ พยาบาลและสาธารณสุข ที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเป็นผู้สืบสานเจตนารมณ์ และพระราชกรณียกิจต่อจากสมเด็จพระบรมราชชนนีนั้นมีมากมาย ดังจะเห็นว่า

ทรงดำรงตำแหน่งรองประธาน**กองทุนการกุศลสมเด็จย่า** เหมือนดังก่อนที่สมเด็จพระบรมราชชนนียังไม่สวรรคต โดยไม่มีประธาน

ทรงเป็นประธานของ**ศิริราชมูลนิธิ** สืบแทนสมเด็จพระบรมราชชนนี

ทรงเป็นประธานกิตติมศักดิ์ **มูลนิธิขาเทียมในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี** ที่สมเด็จพระบรมราชชนนีมีพระราชดำริร่วมกับสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และสองพระองค์พระราชทานเงินให้จัดตั้งมูลนิธิขึ้น เพื่อสงเคราะห์ผู้พิการขาขาดที่ยากไร้ให้มี *"ขาเทียม"* ทดแทน รวมทั้งฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตามโรงพยาบาลต่างๆ ให้สามารถทำขาเทียมตามแบบของมูลนิธิได้ ตลอดจนค้นคว้า วิจัย พัฒนาคุณภาพของขาเทียมด้วย

เสด็จฯ เป็นประธานการปฏิบัติงานของหน่วยเคลื่อนที่ มูลนิธิขาเทียมฯ ที่จังหวัดสระแก้ว

ทรงเป็นประธาน**มูลนิธิถันยรักษ์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี** ซึ่งเป็นมูลนิธิสุดท้ายที่สมเด็จพระบรมราชชนนีทรงพระกรุณาพระราชทานเงินจาก *"ทุนการกุศลสมเด็จย่า"* จำนวน ๑๒ ล้านบาท ให้จัดตั้ง**ศูนย์ถันยรักษ์**ขึ้นในโรงพยาบาลศิริราช ในเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘ เพื่อใช้เป็นสถานที่ตรวจวินิจฉัยมะเร็งเต้านม ซึ่งมีเครื่องเอกซเรย์เต้านมแมมโมแกรม เครื่องอัลตราซาวนด์ และเครื่องตรวจเจาะชิ้นเนื้อที่ทันสมัยที่สุด

เสด็จฯ เป็นประธานในการประชุมของมูลนิธิถันยรักษ์ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

การประชุมคณะกรรมการบริหารมูลนิธิโรคไตแห่งประเทศไทย

ในขณะนั้น และนำแพทย์ตลอดจนเจ้าหน้าที่เทคนิคผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเรื่องตรวจวินิจฉัยมะเร็งเต้านม มาฝึกสอนรังสีแพทย์ และเจ้าหน้าที่รังสีเทคนิคของโรงพยาบาลศิริราชและโรงพยาบาลอื่นๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงรับเป็นประธาน**มูลนิธิโรคไตแห่งประเทศไทย** มาตั้งแต่จดทะเบียนก่อตั้ง เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑ ทรงพระกรุณาเสด็จเป็นประธานการประชุมใหญ่สามัญประจำปีของคณะกรรมการบริหารมูลนิธิฯ เป็นประจำทุกปีมิได้ขาด พระราชทานพระวินิจฉัยให้จัดสรรเงินช่วยเหลือผู้ป่วยโรคไต และทางเดินปัสสาวะที่ยากไร้ ทรงเชิญชวนให้ผู้บริจาคเงินและเครื่องมือแพทย์มาเฝ้า และรับพระราชทานของที่ระลึกจากพระหัตถ์ ทรงเป็นพระธุระในการขอให้สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลออกสลากการกุศลงวดพิเศษบำรุงมูลนิธิโรคไตฯ นำรายได้มาสร้าง**ตึกกัลยาณิวัฒนา** ณ โรงพยาบาลสงฆ์ เพื่อขยายการรักษาผู้ป่วยไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย ด้วยการฟอกเลือดด้วยไตเทียม เนื่องจากสถานที่เดิมไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ป่วย เพราะมีเพียง ๑๖ เครื่อง รักษาได้ ๑๐๐-๑๒๐ คน แต่ที่ตึกกัลยาณิวัฒนามีถึง ๔๖ เครื่อง สามารถรักษาผู้ป่วยได้ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ คน ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้ป่วยพ้นทุกข์ทรมานเท่านั้น แต่ยังเป็นการ *"ต่อชีวิต"* อีกด้วย ต่อมา มูลนิธิโรคไตฯ ได้จัดการฝึกอบรมพยาบาล เพื่อผลิต *"พยาบาลไตเทียม"* ที่มีคุณภาพให้เพียงพอแก่ความต้องการ ก็ทรงพระเมตตา เสด็จพระราชทานประกาศนียบัตรแก่ผู้สำเร็จการฝึกอบรมตามคำกราบทูลเชิญทุกครั้ง

เสด็จฯ เยี่ยมผู้ป่วยโรคไต

งานโครงการอบรมกู้ชีวิตขั้นสูงในเด็ก เมื่อวันที่ ๒ - ๔ ธันวาคม ๒๕๓๙ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

มูลนิธิเด็กโรคหัวใจ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๔ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงรับไว้ในพระอุปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ และเงินจาก *"กองทุนการกุศลสมเด็จย่า"* แก่มูลนิธิเด็กโรคหัวใจอย่างสม่ำเสมอ ทำให้สามารถช่วยเหลือผู้ป่วยเด็กโรคหัวใจที่ยากจน ให้เข้ามารับการตรวจรักษาในโรงพยาบาลที่มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญได้เป็นจำนวนมาก โดยอนุเคราะห์การเปลี่ยนลิ้นหัวใจเทียม ให้เครื่องกระตุ้นหัวใจ ให้อุปกรณ์เครื่องช่วยการเต้นของหัวใจ ช่วยการรักษาโดยใช้ Balloon Catheter ให้อุปกรณ์อื่นๆ ที่ใช้ในการผ่าตัด ตลอดจนให้การรักษาทางการผ่าตัดโดยไม่ใส่วัสดุเทียม ทำให้เด็กที่ป่วยด้วยโรคหัวใจกลับมีชีวิตยืนยาวขึ้น นอกจากนี้ มูลนิธิฯ ยังให้ทุนกุมารแพทย์ได้ไปศึกษาอบรมสาขาเฉพาะโรคหัวใจในทารกและเด็ก ทั้งในประเทศและต่างประเทศอีกด้วย

มูลนิธิหม่อมเจ้าหญิงบุญจิราธร (ชุมพล) จุฑาธุช เป็นอีกมูลนิธิหนึ่งที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเป็นประธาน ให้ทุนการศึกษาและรางวัลแก่นักศึกษาแพทย์ นักศึกษาพยาบาล อาจารย์พยาบาล และพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรที่ปฏิบัติงานในต่างจังหวัด ทรงเป็นประธานคัดเลือกและพระราชทานทุนเป็นประจำทุกปี

ทรงเป็นประธานในการประชุมคณะกรรมการมูลนิธิหม่อมเจ้าหญิงบุญจิราธร (ชุมพล) จุฑาธุช

เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๒๖ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงรับ**มูลนิธิช่วยการสาธารณสุขชุมชน** ไว้ในพระอุปถัมภ์ ด้วยทรงพิจารณาเห็นว่ามูลนิธิฯ มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนในแหล่งเสื่อมโทรม ทรงห่วงใยสวัสดิภาพของเด็กและครอบครัวชุมชนแออัด ทรงใส่พระทัยในปัญหาสุขภาพ อนามัย ยาเสพย์ติด และโรคเอดส์ ได้เสด็จเยี่ยมชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ หลายแห่ง เป็นต้นว่า ชุมชน

เสด็จฯ เยี่ยมชุมชนแออัดคลองเตย เป็นการส่วนพระองค์ พ.ศ. ๒๕๒๖

เสด็จฯ เปิดอาคารสาธารณสุขมูลฐานสำหรับแม่และเด็กที่ชุมชนแออัดบริเวณกองขยะ ซอยอ่อนนุช พ.ศ. ๒๕๓๐

เสด็จฯ ชุมชนแออัดบริเวณกองขยะหนองแขม พ.ศ. ๒๕๓๓

แออัดคลองเตย ชุมชนแออัดวัดพระยายัง ย่านเจริญผล ชุมชนแออัดสวนลุมพินี ชุมชนกองขยะอ่อนนุช และชุมชนหนองแขม ทุกครั้งที่เสด็จไป ได้ทรงทักทายและซักถามถึงปัญหาความเดือดร้อนของชาวสลัม ทรงเล่นกับเด็กด้วยน้ำพระทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตา ก่อให้เกิดพลังใจแก่ผู้เดือดร้อนทุกข์ยาก และผู้ปฏิบัติหน้าที่การงานช่วยเหลือประชาชนในเขตนั้นๆ

ในขณะเสด็จเยี่ยมชุมชนแออัดต่างๆ นั้น ได้ทอดพระเนตรกิจการของ**ศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อน** และ**ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน**ด้วยความสนพระทัย ทรงตระหนักในปัญหาความต้องการของเด็กๆ ผู้ด้อยโอกาสในสลัม จึงได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ หนังสือ และของเล่นสำหรับเด็ก ซึ่งนำความปลาบปลื้มยินดีแก่ชาวชุมชนแออัดเป็นอย่างยิ่ง รับสั่งว่า *"ต้องไปถึงที่จึงจะรู้ว่าชาวบ้านและเด็กเหล่านี้ลำบากแค่ไหน ก็ดีใจที่มีโอกาสเห็นด้วยตนเองทั้งที่คลองเตย อ่อนนุช และหนองแขม"* น้ำพระทัยเมตตาของพระองค์จึงเปรียบเสมือนสายฝนที่แผ่กระจายความชุ่มชื่นไปทั่ว

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ มีน้ำพระทัยของนักสังคมสงเคราะห์อย่างเต็มเปี่ยม แม้ทรงลำบากเพียงใดก็ไม่ทรงย่อท้อ ในการเสด็จเยี่ยมชุมชนแออัดแห่งหนึ่งระหว่างทรงพระดำเนินไปบนทางปูด้วยแผ่นไม้เก่าๆ ไม้ผุแผ่นหนึ่งหักลง พระบาททะลุลงไปและไม้ครูดพระชงฆ์เป็นแผลอักเสบอยู่เดือนกว่า แต่มีรับสั่งว่า

เสด็จฯ เยี่ยมมูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม ในพระอุปถัมภ์

"ไม่เป็นไร จะได้ไม่ลืมการมาเยี่ยมสลัมนี้"

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงรับ**มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม**ไว้ในพระอุปถัมภ์ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๒๖ เป็นต้นมา ได้พระราชทานเงินจาก *"ทุนการกุศลสมเด็จย่า"* และ *"ทุนการกุศล ก.ว."* แก่มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัมทุกๆ ปี ต่อมาคณะกรรมการมูลนิธิฯ จึงได้จัดตั้งเป็นกองทุนขึ้น เพื่อมิให้เงินที่ได้รับพระราชทานนั้นหมดไป เรียกว่า **กองทุนนมและอาหารเสริม** ทำให้เด็กผู้ยากไร้ในสลัมได้รับคุณค่าของสารอาหารและโปรตีนเจริญเติบโต มีสุขภาพแข็งแรง มีพระดำรัสว่า

ทอดพระเนตรกิจกรรมของเด็กในความดูแลของมูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม

"การเริ่มต้นที่ดีของเด็กนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การที่มูลนิธิมุ่งช่วยเหลือเด็กอ่อนแบบนี้ ทำดีมาก"

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงคำนึงถึงประเทศชาติและราษฎรอยู่ตลอดเวลา ทรงดำเนินตามรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชชนก และสมเด็จพระบรมราชชนนี ที่จะทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและราษฎรให้ดีที่สุดและมากที่สุด

ขอถวายพระพรให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

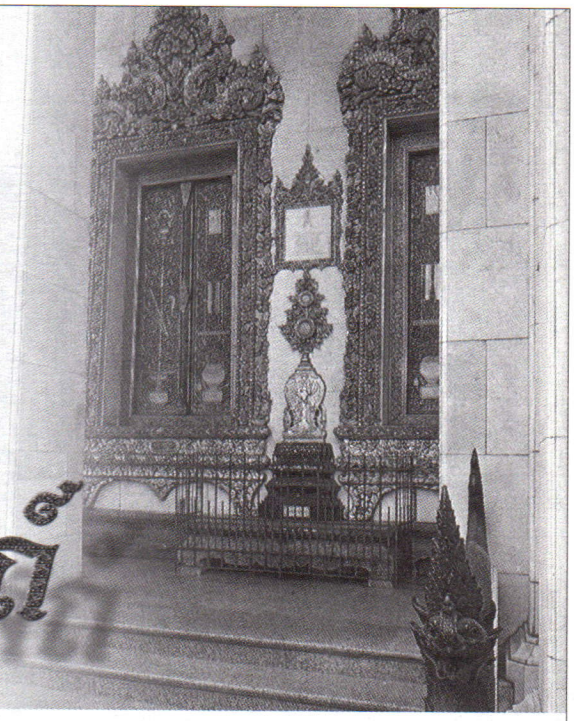

สีมากับโบสถ์

ท. กล้วยไม้ ณ อยุธยา

ในการพูดคุยกับที่ประชุมครูหลายครั้งหลายสถานที่ ผู้เขียนได้เสนอว่า โรงเรียนของเราหลายแห่งอยู่ในบริเวณวัด ครูน่าจะได้ฝึกอบรมให้นักเรียนได้รู้จักวัดของตน รู้ประวัติของวัด รู้จักเจ้าอาวาสและพระผู้ใหญ่ รู้จักสิ่งก่อสร้างในวัด เช่น เจดีย์มีส่วนประกอบเรียกว่าอะไรบ้าง หลายวัดมีโบสถ์และวิหารอยู่คู่กัน รูปทรงเดียวกัน ขนาดเท่ากัน แล้วจะรู้ได้อย่างใดว่าหลังไหนเป็นโบสถ์ หลังไหนเป็นวิหาร ผู้ฟังเป็นจำนวนมากตอบถูกว่า โบสถ์ต้องมีสีมาหรือเสมาอยู่ล้อมรอบ แต่พอถามต่อว่าแล้วสีมาคืออะไร ทำไมต้องมีสีมา หรือสีมามีประโยชน์มีความจำเป็นอย่างใด ครูจำนวนมากอีกนั่นแหละตอบสั้นๆ ง่ายๆ และชัดเจนว่าไม่ทราบ

จากประสบการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้เขียนแน่ใจว่า พุทธศาสนิกชนของเราจำนวนไม่น้อย ยังมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาน้อย แม้ผู้เขียนเองก็รู้เพียงผิวเผินไม่ลึกซึ้งไปถึงเหตุผลที่แท้จริง เช่น เวลาไปร่วมงานบวชนาค ท่านพิธีกรผู้คงแก่เรียนได้นำเจ้านาคไปวันทาสีมาก่อนเข้าโบสถ์ เคยเรียนถามท่านว่า ทำไมต้องวันทาสีมา ท่านกรุณาชี้แจงว่าเพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อสถานที่ ผู้เขียนก็ยังมึนงงอยู่ว่า จะเข้าบ้านใครทำไมต้องไปกราบประตูบ้าน กราบรั้วบ้าน เพราะอย่างใดๆ ก็ต้องไปกราบเจ้าของบ้านอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเมื่ออยากรู้เรื่องสีมากับโบสถ์ จึงได้ลองค้นหนังสือในบ้านดู เช่น พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสนา ฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พิธีกรรมและลัทธิประเพณี ของท่านอาจารย์แปลก สนธิรักษ์ เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาพระอุปัชฌาย์ของกรมการศาสนา จึงได้ความรู้มาเล่าสู่กันฟัง ส่วนความเห็นประกอบยังไม่แน่ใจว่าจะถูกต้องเพียงใด เพราะไม่รู้จริง เข้าทำนองผู้รู้ไม่พูด ผู้พูดไม่รู้ นั่นเอง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า **สีมา** ท่านอธิบายว่า เป็นคำนาม แปลว่า *เขต หรือแดน เป็นเครื่องหมายบอกเขตโบสถ์ มักทำด้วยแผ่นหินหรือหลักหิน เป็นต้น เรียกว่า ใบพัทธสีมา ใบสีมา หรือใบเสมา ก็ได้*

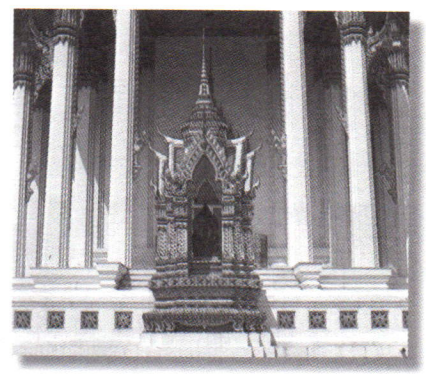

ซุ้มสีมา ทรงจตุรมุข ยอดมณฑป ย่อมุมไม้สิบสอง ประดับกระจก ในวัดราชบูรณะราชวรวิหาร

ที่ว่าสีมาแปลว่า เขตหรือแดน ก็ทำให้นึกถึงคำสยามรัฐสีมาได้แปลว่า เขตแดนประเทศไทยนั่นเอง นอกจากนั้นยังมีคำแปลกปลอมมาอีกคำคือ **พัทธสีมา** ก็ต้องพลิกคำว่าพัทธสีมาอีกที ได้ความว่า *เป็นเขตสังฆกรรมที่พระสงฆ์กำหนดไว้เป็นหลักฐาน ตามวิธีการในพุทธานุญาตเรื่องสีมา* เรื่องชักจะยาวต้องเปิดพจนานุกรมคำว่า **สังฆกรรม**ให้กระจ่าง ท่านแปลว่า *กิจที่พระสงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปรวมกันทำภายในสีมา*

ส่วนหนังสือเกี่ยวกับศาสนาโดยตรงหลายๆ เล่ม อ่านแล้วเข้าใจเอาเองว่า พระบรมศาสดาของเรานั้นมีพระประสงค์ที่จะทรงประดิษฐานพระศาสนาให้เป็นหลักมั่นคง ทรงมุ่งประโยชน์แก่มหาชนยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนพระองค์ จึงทรงอนุญาตมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารหรือการปกครองหมู่คณะ เช่นเดียวกับการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่อาศัยเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิกเป็นหลักในการดำเนินงาน

แต่คำว่า **"สงฆ์"** นั้นพวกเรามักจะเข้าใจคลาดเคลื่อน คือภิกษุแต่ละรูปทางพระวินัยเรียกว่าบุคคล ถ้าภิกษุ ๒ - ๓ รูป ประชุมกันเรียกว่า **คณะ** ๔ รูปขึ้นไปจึงเรียกว่า **สงฆ์** โดยกำหนดจำนวนภิกษุรวมกัน เป็นสงฆ์มีชื่อต่างกันตามจำนวน คือ ภิกษุ ๔ รูป เรียกว่า *สงฆ์จตุรวรรค* ๕ รูปเรียก *สงฆ์ปัญจวรรค* ดังที่เราคุ้นกับคำ พระ-

พระอุโบสถทรงจตุรมุข ยกพื้นสูงมีซุ้มสีมา วัดราชบูรณะราชวรวิหาร

ปัญจวัคคีย์ ๑๐ รูปเรียกว่า *สงฆ์-ทสวรรค* ๒๐ รูปเรียก *สงฆ์วีสติวรรค* สงฆ์มีจำนวนเกิน ๒๐ รูปขึ้นไปเรียก *สงฆ์อติเรกวีสติวรรค*

ทีนี้ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปจะทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา ต้องอาศัยความพร้อมเพรียงกันในหมู่คณะ ด้วยการประชุมและมีมติตกลงหรือไม่ตกลงในที่ประชุมนั้น กิจกรรมที่สงฆ์เข้าประชุมกันทำนั้นเรียกว่า *สังฆกรรม*

ก่อนจะอธิบายรายละเอียดของสังฆกรรม ขอกล่าวถึงประเด็นว่าทำอย่างไรจึงจะทราบว่า ภิกษุมาประชุมกันพร้อมเพรียงแล้วหรือยัง เพราะท่านมีจำนวนมากและอยู่กระจัดกระจายกัน จึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดเขตพื้นที่ว่า จะประชุมกันเฉพาะท่านที่อยู่ในเขตที่กำหนด เหมือนกับการเลือกตั้งผู้แทนของทางบ้านเมือง ต้องกำหนดเขตเลือกตั้ง มีทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และมีสถานที่ลงคะแนน ในทางพระพุทธศาสนา ก็กำหนดองค์ประชุมเฉพาะผู้อยู่ในพื้นที่ที่กำหนดไว้เป็นหลักฐาน คือ สีมา ที่แปลว่า เขตแดนนั่นเอง ซึ่งปกติผู้เข้าประชุมได้แก่ภิกษุในวัดใดวัดหนึ่ง แต่ภิกษุที่จรมาจากที่อื่น เมื่อเข้ามาในเขตที่ประชุมนั้นแล้วก็ต้องเข้าประชุมกับเขาด้วย ถ้าผ่านเข้ามาในเขตแล้วเดินเลยออกไปขณะที่เขากำลังประชุมมีการลงมติกันอยู่ มตินั้นก็จะเป็นโมฆะทันที เพราะขาดความพร้อมเพรียง นอกจากภิกษุประจำเขตนั้น หรือ

ภิกษุจรที่เข้ามาอยู่ในเขตนั้น มีความจำเป็นต้องขาดประชุม ก็ต้องมอบ **"ฉันทะ"** ให้ที่ประชุมดำเนินการต่อไปได้ คือการสละสิทธินั่นเอง ดังนั้นจึงต้องระแวดระวังมิให้ภิกษุอื่นผ่านเข้ามาในที่ประชุมโดยมิได้ร่วมประชุมกับเขาด้วย ที่เรียกว่า **"ผ่ากรรม"** ทำให้สังฆกรรมนั้นเสียไป

การกำหนดเขตสำหรับสงฆ์ประชุมกันทำกิจกรรมทางพระศาสนานั้น เดิมใช้ก้อนหินวางไว้ตามทิศต่างๆ ทั้ง ๘ ทิศเป็นเขต แต่ก้อนหินนั้นอาจเคลื่อนย้ายได้ จะให้แน่นอนก็ต้องฝังลงไปในดิน เมื่อฝังลงไปแล้วทำอย่างไรจึงจะทราบว่าเจ้าก้อนหินนั้นอยู่ตรงไหน ก็ต้องเอาไม้ปักลงเหนือหลุมที่ฝังก้อนหินให้ทราบว่าก้อนหินอยู่ตรงนี้ ต่อมาเมื่อการช่างเจริญขึ้นก้อนหินก็เอามาแต่งเป็นลูกกลมสวยงามเรียกว่า **ลูกนิมิต** เพราะนิมิตก็แปลว่า เครื่องหมายเท่านั้นเอง ส่วนเสาที่ปักเหนือลูกนิมิตนั้น เป็นไม้อายุอาจไม่ยืนนานก็เปลี่ยนเป็นหิน และวิวัฒนาการเป็นแผ่นแบนที่เรียกว่า **ใบสีมา** ลวดลายแกะสลักประกอบบนหินแตกต่างกันไป ทำให้ทราบถึงอายุของสีมานั้นด้วยว่าสร้างในยุคสมัยใด

ใบสีมาที่มีการแกะสลักหินงดงามนั้น เป็นมรดกของคนรุ่นก่อนทิ้งไว้ให้เราอย่างมีคุณค่ายิ่ง และใบสีมาที่มีชื่อเสียงคือ ใบสีมาที่เมืองฟ้าแดดสงยาง ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมืองโบราณนี้เดิมเคยเรียกว่า ฟ้าแดดสูงยาง ต่อมาผู้รู้ภาษาถิ่นอีสานบอกว่า น่าจะเป็นฟ้าแดดสงยาง เพราะสงคือป่าที่มีไม้ชนิดเดียวกันมาก ฟ้าแดดสงยางจึงแปลว่า ป่ายางที่กว้างใหญ่เท่ากับขอบฟ้าที่แดดส่องถึง ที่เมืองโบราณนี้ได้ค้นพบใบสีมาศิลาเป็นจำนวนมาก ล้วนแต่มีขนาดสูงใหญ่หลายชิ้น มีภาพแกะสลักเล่าเรื่องในพุทธประวัติและชาดกงดงาม มีลายประกอบเป็นลายผักกูดซึ่งเป็นอิทธิพลศิลปะคุปตะ เช่นเดียวกับพบที่เมืองนครปฐมและเมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี อันเป็นศิลปะสมัยทวารวดี อายุไม่เก่ากว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๕ แต่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าทำไมใบสีมาเมืองฟ้าแดดสงยางจึงมีมากกว่า ๒,๐๐๐ แผ่น เกินที่จะใช้ปักกำหนดเขตศาสนสถานน่าจะใช้เพื่อประโยชน์อื่นด้วย

ส่วนใบสีมาในยุคสมัยต่อมา มักจะมีแต่ลายประกอบอันสวยงาม ไม่มีภาพบุคคล และลายเหล่านั้นสามารถบอกยุคสมัยการสร้างได้ จนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงออกแบบใบสีมาจำหลักบนแผ่นหินอ่อนที่วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นภาพจตุโลกบาล ทำเหมือนคนจริง แต่ยังคงรักษาเส้นอันงดงามของไทยไว้ได้ และลายซุ้มสีมาเป็นลายที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่เป็นลายง่ายๆ เพื่อให้สีมาชุดนี้เป็นส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมคือพระอุโบสถ ทำให้สถาปัตยกรรมเด่นขึ้นมา

กลับมาเรื่องการกำหนดเขตสีมา ถ้าวัดใดมีบริเวณกว้างใหญ่ไม่แน่ใจว่าพระจะอยู่พร้อมเพรียงกันยากต่อการตรวจตราว่าพระสงฆ์มาประชุมทำสังฆกรรมพร้อมกันหรือไม่ ดังนี้วัดนั้นก็ต้องมีสีมาเพียงรอบโบสถ์และกำหนดเขตสถานที่ประชุมกันภายในวงเขตสีมาเท่านั้น ที่พระภิกษุที่อยู่ในเขตต้องเข้าประชุมกันโดยพร้อมเพรียง พระภิกษุที่อยู่นอกเขตสีมาแม้เป็นพระวัดเดียวกัน ไม่ได้

พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร มีใบสีมาติดอยู่กับผนังพระอุโบสถ

เข้าประชุมหรือไม่ได้มอบฉันทะมาก็ไม่เป็นไร สีมารอบโบสถ์นี้เรียกว่า **"ขัณฑสีมา"** คือ สีมาเล็ก ส่วนวัดใดมีบริเวณเล็ก มีพระภิกษุน้อย ตรวจตราง่าย วัดนั้นก็อาจทำสีมารอบกำแพงวัดก็ได้ เช่น วัดราชประดิษฐ์ วัดราชบพิธ พระภิกษุในวัดดังกล่าวจึงต้องเข้าประชุมหรือมอบฉันทะมาทุกรูป สีมารอบวัดนี้เรียกว่า **มหาสีมา** คือสีมาใหญ่ แต่คำว่า เล็กใหญ่ในที่นี้มิได้หมายความถึงขนาดของใบสีมาหรือเสาสีมา แต่หมายถึงพื้นที่กว้างใหญ่หรือพื้นที่น้อยนั้นเอง

เมื่อกล่าวถึงพื้นที่แล้ว พุทธบัญญัติก็กำหนดขนาดของพื้นที่ไว้เหมือนกันว่า พื้นที่ของสีมาขนาดเล็กที่สุดต้องให้พระสงฆ์ ๒๑ รูป นั่งได้ในระยะที่ห่างกันพอสบาย ที่เรียกว่า นั่งใน **"หัตถบาส"** คือ ห่างกันวัดจากหน้าตักออกไปข้างหน้า ๑ ศอก และวัดจากหน้าตักถอยหลังไป ๑ ศอก รวมเป็น ๒ ศอกคืบ ความประสงค์ คือในการประชุมควรนั่งรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เมื่อพูดปรึกษาหารือกันจะได้ยินชัดเจน ที่กำหนดให้พื้นที่เขตสีมาต้องจุคนได้อย่างน้อย ๒๑ คน เพราะสังฆกรรมบางอย่างต้องใช้องค์คณะ ๒๐ รูป รวมพระภิกษุผู้เป็นตัวการหรือผู้ดำเนินการอีก ๑ รูป ถ้ากำหนดเขตสีมาเล็กกว่านี้ก็จะไม่สามารถทำสังฆกรรมชนิดนั้นได้

ส่วนพื้นที่สีมาขนาดใหญ่พุทธบัญญัติกำหนดไว้ต้องไม่เกิน ๓ โยชน์ ซึ่งปัจจุบันไม่มีเขตสีมาใดกว้างใหญ่ขนาดนั้น แต่การกำหนดไว้เช่นนี้ก็มีประโยชน์เหมือนกัน ดังเช่นในแผ่นดินพระเจ้าเทวานัมปิยดิส พระเจ้าแผ่นดินองค์แรกของลังกาที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์วางเขตสีมาครอบกรุงอนุราธบุรี ซึ่งเป็นราชธานีของพระองค์ เพื่อให้พระองค์และพสกนิกรอยู่ในความคุ้มครองของพระพุทธศาสนาตลอดไป และในประวัติศาสตร์ไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตอนปลายรัชกาลได้ทรงอุทิศพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ ซึ่งประทับอยู่ในขณะนั้นเป็นเขตมหาสีมา เพื่อที่จะบวชมหาดเล็กข้าหลวงเดิม ๑๕ คน ให้เป็นพระภิกษุ เป็นการคุ้มครองป้องกันภัยจากผู้คิดจะจับตัวไปทำร้าย ดังนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์พระราชวังเก่าเมืองลพบุรีแห่งนี้ขึ้นเป็นที่ประทับ จึงต้องทรงทำผาติกรรม คือการทดแทนด้วยการสร้างวัดอื่นขึ้นแลกเปลี่ยนกับพระราชวังโบราณอันถวายเป็นวัดไปแล้ว

สีมานั้นมี ๒ ชนิด คือ สีมาที่ผูกแล้วเรียกว่า **"พัทธสีมา"** พัทธก็แปลว่า ผูกหรือติดหรือเนื่อง แต่ในที่นี้หมายถึง การกำหนดให้แน่นอน อีกชนิดคือสีมาที่ไม่ได้ผูก เรียกว่า **"อพัทธสีมา"** เขตพื้นที่ที่จะผูกเป็นพัทธสีมานั้น จะต้องได้รับอนุญาตจากทางบ้านเมืองเสียก่อน คือต้องเป็นที่ดินที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานให้เป็นสิทธิแก่คณะสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า **"วิสุงคามสีมา"** คือเขตที่แยกไปจากบ้าน เพราะวิสุงนั้นแปลว่าแยก ดังคำอาราธนาศีล ๕ ที่ขึ้นต้นว่า มยं ภนฺเต วิสุं วิสุं รกฺขณตฺถาย..... ทำให้มีผลว่าเมื่อรับศีล ๕ ไปแล้ว หากล่วงในข้อใดก็เป็นอันขาดในข้อนั้น ไม่ขาดทั้ง ๕ ข้อ แต่ปัจจุบันมักไม่กล่าวคำว่า วิสุं วิสุं รกฺขณตฺถาย ก็ถือเสียว่าขอให้เป็นไปตามกติกาเดิม ผิดกับการรับศีล ๘ หรืออุโบสถศีล ซึ่งต้องรักษาให้ครบวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง และล่วงหรือขาดข้อใดข้อหนึ่งก็เป็นอันขาดทั้งหมด

เมื่อพระสงฆ์ได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว ก็มีสิทธิเต็มที่ในที่ดินนั้น แล้วจัดการผูกสีมาหรือที่เรียกว่าฝังลูกนิมิตต่อไป แต่ก่อนที่จะผูกก็จะต้องสวดถอนเสียก่อน อันหมายความว่า ที่ดินที่จะผูกสีมาจะต้องไม่ไปทับที่ดินที่เคยเป็นสีมามาก่อน เพราะจะไปทับกรรมสิทธิ์เจ้าของเดิม ถึงแม้จะไม่มีร่องรอยว่าที่ดินบริเวณนั้นเคยมีสีมามาก่อน แต่เพื่อความแน่ใจก็ต้องสวดถอนเสมอไป เมื่อจะสวดถอนต้องประชุมภิกษุที่อยู่ในเขตทั้งหมดตามระเบียบสังฆกรรม ประชุมสวดถอนเป็นแห่งๆ ไป การสวดถอนจะทำก่อนหลายๆ วันก็ได้ หรือจะทำในวันผูกก็ได้ตามแต่จะสะดวก เมื่อถอนเสร็จก็เตรียมผูกสีมาใหม่ต่อไป โดยกำหนดเขตสีมาใหม่ให้แน่นอน และติดต่อเป็นผืนเดียวกัน ตามปกติใช้ก้อนหินเป็นเครื่องหมาย ไปวางตามมุมที่กำหนดให้ครบ ๘ ทิศ แล้วสงฆ์ ๔ รูปไปสวดทัก เรียกว่า **"ทักสีมา"** ส่วนสงฆ์

อื่นๆ คอยอยู่ในโรงอุโบสถ วิธีทักสีมานั้นทั้ง ๔ รูป พากันไปตรวจที่ที่มีเครื่องหมายกำหนดเขตก็คือก้อนหินดังกล่าวนั้นเอง โดยเริ่มทักตั้งแต่ทิศบูรพาเป็นต้นไปตามลำดับ แล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งใน ๔ รูป นั้นถามขึ้นว่า ปุรตฺถิมาย ทิสาย กึ นิมิตฺตํ แปลว่า ในทิศบูรพามีอะไรเป็นเครื่องหมาย แล้วผู้ใดผู้หนึ่งตอบก็ได้ หรือภิกษุด้วยกันก็ได้ ในสมัยก่อนถ้าเป็นพระอารามหลวงพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ทรงตอบพร้อมๆกัน คำตอบก็ว่า ปาสาโณ ภนฺเต แปลว่า หินเป็นเครื่องหมายเจ้าข้า ทำดังนี้ไปตามลำดับจนถึงมุมสุดท้าย แล้วกลับมาทักที่ก้อนหินก้อนแรกอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้บรรจบกัน มิฉะนั้นถือว่านิมิตขาด เมื่อสวดทักเสร็จ พระสงฆ์ ๔ รูปกลับเข้าโรงอุโบสถ แล้วสวดประกาศสีมาอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วจึงฝังก้อนหินที่เป็นเครื่องหมายเขตลงไว้ในดิน แล้วก็สร้างวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ข้างบน ดังได้กล่าวมาแล้ว

มีพระเถระผู้ใหญ่ท่านหนึ่งซึ่งเป็นที่เคารพของผู้เขียน ได้กรุณาอธิบายเพิ่มเติมว่า นิมิตนั้นไม่ครบ ๘ ทิศก็ได้ แต่อย่างน้อยท่านกำหนดไว้ ๓ ทิศ เมื่อชักแนวถึงกันแล้ว ต้องมีเนื้อที่ไม่ต่ำกว่าที่กำหนดไว้ *(คือจุคนได้ไม่ต่ำกว่า ๒๑ คน)* และการทักนิมิตนั้นมีองค์ ๓ คือ ทัก ตอบ และบอก บอกคือ เอโส ปาสาโณ นิมิตฺตํ *(เท่ากับเป็นการยืนยันให้ทราบทั่วกันนั่นเอง)*

อนึ่งก้อนหินซึ่งปัจจุบันทำเป็นลูกกลมๆใหญ่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ ฟุต ที่เรียกว่า **ลูกนิมิต**นั้น นิยมฝังที่กลางโรงอุโบสถด้วยแถมอีก ๑ ลูก ทั้งๆที่ไม่มีข้อบัญญัติใดให้ทำ โดยจัดเป็นงานใหญ่โตเรียกว่า **พิธีฝังลูกนิมิต** เชิญผู้มีบุญวาสนามาเป็นประธานทำพิธีฝัง โดยขุดหลุมไว้กลางโรงอุโบสถ เอาลูกนิมิตใส่สาแหรกหวายแขวนไว้เหนือหลุมนั้น ครั้นได้ฤกษ์ที่กำหนดท่านประธานก็ใช้มีดอีโต้ฟันให้สาแหรกขาด ลูกนิมิตตกลงในหลุม งานฝังลูกนิมิตกลางนี้ต้องจัดทำ เพราะโบราณคณาจารย์ท่านกำหนดไว้ น่าจะมีความหมายที่ดีบางประการ คงมิใช่เพียงเพื่อมุ่งหารายได้เช่นบางวัดในปัจจุบันทำ

ขอยกตัวอย่างการผูกพัทธสีมาวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ดังปรากฏในพระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานวิสุงคามสีมามีเนื้อที่ถึง ๘ ไร่ ๙๔ ๒/๑๐ ตารางวา มีข้อความตอนหนึ่งว่า

"...กำหนดด้วยเสาศิลาทั้ง ๘ ทิศ เป็นสำคัญ ทรงพระราชทานอุทิศที่นั้นให้เป็นแผนกส่วนหนึ่งต่างหากจากพระราชอาณาเขต เป็นแขวงพิเศษเรียกว่าวิสุงคามสีมา ขอมอบถวายแก่พระสงฆ์ธรรมยุตติกนิกาย ซึ่งมีในทิศทั้ง ๔ ที่มาแล้วก็ดี ยังไม่ได้มาแล้วก็ดี จงได้เป็นเจ้าของครอบครองอยู่ ประพฤติศาสนพรหมจรรย์ และสั่งสอนเล่าเรียนพระธรรมวินัย และทำสังฆกรรมน้อยใหญ่ตามวินัยบัญญัติทุกประการ ไม่เป็นที่พระสงฆ์คณะอื่นจะมาทวงเป็นเจ้าของครอบครองอยู่ได้เลย..."

เนื่องจากการพระราชทานวิสุงคามสีมาวัดนี้ มีเนื้อที่ถึง ๘ ไร่เศษ การสวดถอนสีมาเดิมจึงต้องตีตารางสี่เหลี่ยมเป็นช่องๆ เต็มพื้นที่ และใช้คณะสงฆ์จำนวนมากสวดถอนเป็นแถวหน้ากระดานไปตามช่องนั้น โดยใช้เวลาสวดถอนถึง ๓๒ วัน จึงแล้วเสร็จ จากนั้นก็เริ่มพระราชพิธีสวดมนต์ผูกสีมาอีก ๓ วัน จึงถึงพระฤกษ์ผูกสีมาเต็มเนื้อที่วิสุงคามสีมา ที่มีกำแพงตั้งสีมาศิลาทั้ง ๘ ทิศ เป็นที่สังเกต สีมาวัดนี้จึงเป็นมหาสีมา คือเป็นเขตสีมาทั้งวัด สามารถทำสังฆกรรมตรงไหนก็ได้ บวชพระกลางสนามหญ้าก็ยังได้ และจะว่าไปแล้ววัดนี้ไม่มีโบสถ์ อาคารทุกหลังเรียกว่าวิหาร แต่เนื่องจากปกติทำพิธีบวชพระในอาคารหลังประธาน จึงสมมติเรียกอาคารหลังนั้นว่าโบสถ์หรือพระอุโบสถ เพื่อสะดวกต่อการนัดหมาย ดังเช่นวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม มีอาคารใหญ่อยู่หลังเดียวใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรม ก็ยังเรียกว่าพระวิหารไม่เรียกพระอุโบสถ

มีประเด็นที่ผู้เขียนไม่อาจยืนยันเหตุผลให้ชัดเจนได้อยู่ประเด็นหนึ่ง คือ ทำไมพระอารามหลวงบางแห่งมีใบสีมาซ้อนกันแต่ละจุดเป็น ๒ ใบ เพราะยังอ่านไม่พบเอกสารใดอธิบายให้ชัดเจนได้ นอกจากเคยอ่านพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรม-

วงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าว่าเดิมประเทศไทยมีคณะสงฆ์อยู่ช้านานแล้ว ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาในลังกาเจริญมีชื่อเสียงโด่งดัง จึงมีการนิมนต์พระเถระชาวลังกามาให้การศึกษาสั่งสอนประชาชนในประเทศไทย ปรากฏว่าคณะสงฆ์เดิมกับพระสงฆ์ลังกาวงศ์ก็อยู่ด้วยกันอย่างสงบเรียบร้อย ดังปรากฏที่โบสถ์โบราณบางแห่งมีใบสีมาซ้อนกัน ๒ ใบ จากพระนิพนธ์ดังกล่าวทำให้เข้าใจได้ว่า เมื่อพระเถระลังกาวงศ์เข้ามาเผยแผ่พระศาสนาในประเทศไทย อาจเห็นว่าสังฆกรรมในการผูกพัทธสีมาของเดิมยังไม่ถูกต้อง ต้องทำพิธีผูกใหม่จึงเกิดใบสีมาซ้อน ซึ่งความเข้าใจนี้จะถูกต้องตามพระมติของสมเด็จกรมพระยาหรือไม่ก็ไม่ทราบ

เกือบลืมกล่าวถึงสีมาอีกชนิดหนึ่ง คือ **อพัทธสีมา** ซึ่งแปลว่า สีมาที่ไม่ได้ผูก ไม่มีลูกนิมิตเป็นที่สังเกต เป็นแต่กำหนดเขตให้รู้กันเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงไม่มีวิสุงคามสีมา มีแต่คามสีมา คือกำหนดเอาตามเขตบ้านหรือหมู่บ้านที่ภิกษุเข้าไปพักอาศัยอยู่ เข้าใจว่าคงเป็นกรณีที่หมู่บ้านนั้นไม่มีภิกษุอยู่ประจำ เมื่อมีภิกษุจำนวนหนึ่งจรเข้ามาผ่านพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และเกิดความจำเป็นต้องทำสังฆกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็สามารถทำสังฆกรรมได้ เพราะวัตถุประสงค์ของการประชุมทำสังฆกรรมนั้น ต้องอาศัยความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ สีมานั้นเป็นเครื่องช่วยให้สามารถตรวจสอบได้ว่าในบริเวณหนึ่งๆ นั้น คณะสงฆ์มาร่วมประชุมกันโดยพร้อมเพรียงแล้วหรือยัง ในเมื่อในหมู่บ้าน

นั้นมีแต่คณะสงฆ์ที่จรมาเท่านั้น ก็ถือว่าเขตหมู่บ้านเป็นเขตสีมาได้ ผิดกันอยู่แต่เพียงว่าพระสงฆ์ไม่ได้รับประโยชน์ในเรื่องไตรจีวร คือถ้าอยู่ในเขตพัทธสีมา ถึงแม้ว่าจะมิได้ครองไตรจีวรครบก็ไม่เป็นอาบัติ แต่ในเขตอพัทธสีมานี้ จะอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้แต่ตัวใดตัวหนึ่งก็ไม่ได้เป็นอันขาด อพัทธสีมานี้จึงเป็นส่วนน้อย และเป็นการชั่วคราวเท่านั้น

ที่นี้ก็มาถึงเรื่องที่ค้างไว้ว่าจะอธิบายถึงเรื่องสังฆกรรม สังฆกรรมนั้นคือ กิจกรรมบางอย่างที่พระวินัยกำหนดไว้ให้พระสงฆ์ต้องทำ ซึ่งมีด้วยกัน ๔ ประเภท ได้แก่ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรม

อปโลกน์ หรืออุปโลกน์ คือการบอกเล่า **อปโลกนกรรม** จึงเป็นกิจกรรมที่ทำได้ง่ายๆ ด้วยการบอกเล่าในที่ประชุมสงฆ์ คืออย่างน้อยต้องมีภิกษุ ๔ รูปครบองค์คณะ ไม่ต้องทำในเขตสีมา ไม่ต้องนำฉันทะคือภิกษุรูปอื่นที่มิได้เข้าประชุมด้วยก็ไม่ต้องบอกอนุญาต ให้ที่ประชุมดำเนินการต่อไปได้ หรือการสละสิทธิไม่ออกความเห็นนั่นเอง และไม่ต้องเข้าหัตถบาส อปโลกนกรรมมีรายละเอียดอยู่ ๕ ประการ เช่น ประกาศลงพรหมทัณฑ์ คือไม่ว่ากล่าวภิกษุหัวดื้อว่ายาก

ญัตติกรรม คือ กิจกรรมที่ทำในเขตสีมา ด้วยการตั้งญัตติโดยประกาศให้สงฆ์ทราบว่าจะทำกิจใดที่สงฆ์ต้องทำร่วมกัน ซึ่งมีด้วยกัน ๙ ประการ แต่ไม่ต้องสวดอนุสาวนา คือประกาศคำปรึกษาและความตกลงของสงฆ์ เช่นประกาศถอนธรรมกถึก ผู้ไม่แตกฉานในธรรมในอรรถออกเสียจากการระงับอธิกรณ์ หรือการรับอาบัติอันภิกษุแสดงในสงฆ์

ญัตติทุติยกรรม คือ กิจกรรมที่ทำด้วยการตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนเดียว มี ๗ ประการ เช่น ประกาศคว่ำบาตรคฤหัสถ์ที่ทำตนเป็นศัตรูต่อคณะสงฆ์ โดยไม่ยอมเกี่ยวข้องด้วย และประกาศหงายบาตรเมื่อผู้นั้นสำนึกผิด ยอมขอขมาต่อคณะสงฆ์ หรือการสมมติต่างเรื่อง เช่น สมมติสีมาหรือสมมติคือแต่งตั้งให้ภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

ญัตติจตุตถกรรม คือ กิจกรรมที่ทำด้วยการตั้งญัตติและสวดอนุสาวนา ๓ หน การที่ต้องประกาศคำปรึกษาและความตกลงของสงฆ์ถึง ๓ หน นี้ เพราะเป็นเรื่องสำคัญ ภิกษุผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์จะได้มีเวลาพิจารณาทบทวนยาวออกไป ซึ่งมีรายละเอียดอยู่ ๗ ประการด้วยกัน เช่น การอุปสมบท หรือบวชนาค การลงโทษภิกษุที่ต้องอาบัติที่เรียกว่า สังฆาทิเสส

ในสังฆกรรมทั้ง ๔ ประเภท ดังกล่าว คณะสงฆ์ ๔ รูป หรือสงฆ์จตุรวรรคทำได้ทั้งสิ้น ยกเว้น การปวารณา ให้ผ้ากฐิน อุปสมบท และทำได้ ส่วนอัพภาน คือการเรียกเข้าหมู่ เป็นการสวดประกาศรับภิกษุที่ต้องโทษสังฆาทิเสสและปฏิบัติตามพระวินัยครบถ้วนแล้ว สงฆ์วีสติ-

◀ *ซุ้มสีมาย่อมุมสิบสองในบริเวณพระอุโบสถวัดสระเกศ มีใบสีมาซ้อนกัน ๒ ใบในแต่ละจุดฐานซุ้มสีมาประดับลวดลายปูนปั้น*

วรรคคือ ๒๐ รูป หรือสงฆ์มากกว่านี้เท่านั้นจึงทำได้ การมีสงฆ์เกินกำหนด ตามวรรคต่างๆ ทั้ง ๔ วรรคนั้น ย่อมทำสังฆกรรมตามที่กำหนดไว้สำหรับวรรคนั้นๆ ได้ เช่น การทำปวารณาจะต้องมีสงฆ์ปัญจวรรคคือ ๕ รูปจึงจะทำได้ แต่ถ้ามีสงฆ์ถึง ๙ รูปก็ยิ่งดี เป็นแต่ยังเรียกว่า สงฆ์ปัญจวรรคเช่นเดิม

ในตอนต้นบทความ ได้บอกไว้แล้วว่าโบสถ์นั้นต้องมีสีมาล้อมรอบ ดังนั้น โบสถ์กับสีมาจึงเป็นของคู่กัน ดังเช่นในภาคอีสานเรียกโบสถ์ว่า**สิม** สิมก็คือสีมานั่นเอง ยกเว้นวัดที่มีมหาสีมา สีมาจึงอยู่ที่กำแพงวัด หรือบริเวณวัดทั้งหมดเป็นเขตสีมา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกล่าวถึงวิวัฒนาการของโบสถ์โดยสังเขป

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า **โบสถ์** ท่านอธิบายว่า *สถานที่ที่พระสงฆ์กำหนดไว้เป็นที่ประชุมทำสังฆกรรม เรียกเต็มว่า* ***อุโบสถ***

ความจริงอุโบสถ แปลตามตัวว่า การเข้าอยู่ เป็นชื่อของการบำเพ็ญพรตอย่างหนึ่งเนื่องด้วยการอดอาหาร อย่างที่ไทยเราเรียกว่าจำศีล ทั้งนี้เป็นธรรมเนียมที่มีมาก่อนพุทธกาล กำหนดให้สมาทานในวันจันทร์เพ็ญ จันทร์ดับและจันทร์กึ่งดวง รวมเดือนละ ๔ วัน ถึงพุทธกาล สมเด็จพระบรมศาสดาทรงยอมรับธรรมเนียมนั้น ให้ใช้เป็นวันประชุมกันกล่าวธรรมฟังธรรม และเป็นวันสมาทานอุโบสถของคฤหัสถ์ แต่สำหรับภิกษุทรงบัญญัติให้ใช้เฉพาะแต่วันจันทร์เพ็ญและจันทร์ดับเดือนละ ๒ วัน ดังนั้นต่อมาจึงใช้คำว่าอุโบสถคือสถานที่บำเพ็ญพรตดังกล่าว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแสดงปาฐกถาเรื่อง **"มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศสยาม"** เก็บความได้ว่า ในประเทศอินเดียตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล ถ้าผู้ทรงคุณธรรมในศาสนาถึงมรณภาพลง เมื่อเผาศพแล้วย่อมเก็บอัฐิธาตุบรรจุไว้ในสถูปที่เรามักเรียกกันว่าเจดีย์ ที่สร้างขึ้นตามกำลังของเจ้าภาพ ดังนั้น เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้ว กษัตริย์และมหาพราหมณ์ซึ่งเป็นเจ้าเมืองต่างๆ ขอแบ่งพระบรมธาตุไปสร้างพระสถูปบรรจุไว้ในเมืองของตนรวม ๘ แห่ง ต่อมาเมื่อถึงสมัยพระเจ้าอโศกได้เป็นพระเจ้าราชาธิราช โปรดให้รวบรวมพระบรมธาตุจาก ๘ แห่งนั้น แบ่งเป็นส่วนละน้อยแจกประทานให้ไปสร้างพระสถูปบรรจุไว้เป็นที่สักการบูชาตามบรรดาบ้านเมืองและประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา มากจนนับไม่ถ้วนว่ากี่แห่ง จึงเป็นปฐมเหตุของการสร้างวัด นอกจากนั้นก็ยังมีสถูปบรรจุอัฐิของครูบาอาจารย์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของมหาชน จึงเกิดเป็นวัดพุทธเจดีย์อย่างหนึ่งและวัดอนุสาวรีย์อีกอย่างหนึ่ง โดยมีแต่สถูปและวิหารซึ่งเป็นอาคารอยู่หน้าสถูปหรือต่อเนื่องกับสถูป สำหรับเป็นที่มหาชนมาบูชาสถูปเท่านั้น

ส่วนพระสงฆ์นั้นตั้งแต่พุทธกาลมาแล้ว ไม่อยู่ประจำในที่ใดที่หนึ่ง ในฤดูแล้งเดินทางได้สะดวกก็ชวนกันแยกย้ายไปเที่ยวสั่งสอนพระพุทธศาสนาตามบ้านเมืองน้อยใหญ่ หรือมิฉะนั้นก็หลีกไปหาที่สงัดบำเพ็ญวิปัสสนาญาณชำระจิตของตนให้ผ่องใสพ้นจากกิเสส ต่อถึงฤดูฝนจึงรวมกันเข้าพรรษาพักในบ้านในเมืองจนกว่าจะถึงฤดูแล้ง จึงมีผู้ศรัทธาถวายอารามคือสวน ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธองค์และพระสาวก ยับยั้งอยู่ในบ้านเมืองเมื่อเข้าฤดูฝน แม้ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยทวารวดีก็ไม่ปรากฏว่ามีโบสถ์ เพราะพระสงฆ์ยังมีน้อย แต่ไม่ขัดข้องในการทำสังฆกรรม เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการทำสังฆกรรม คือต้องการความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ เมื่อปรากฏความพร้อมเพรียงของคณะสงฆ์ที่ใดก็สามารถทำสังฆกรรมได้ ณ สถานที่นั้น ดังปรากฏเค้าเงื่อนของใบพระราชทานวิสุงคามสีมาว่า ทรงอุทิศที่ดินให้เป็นที่ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ **"อันมาแต่จาตุรทิศ"**

ส่วนโบสถ์นั้นเป็นอาคารที่เกิดขึ้นภายหลัง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่สงฆ์ในการคุ้มแดดคุ้มฝน และเริ่มต้นเข้าใจว่าเป็นอาคารชั่วคราวปลูกติดดินไม่ได้ยกพื้น ดังในภาษาไทยเรียกว่า **"โรงอุโบสถ"** และพิจารณาจากท่าแสดงความเคารพของภิกษุท่าหนึ่งที่เรียกว่านั่งกระโหย่ง โดยมีอุปกรณ์สำคัญอย่างหนึ่งติดตัวเสมอคือผ้ากราบ แสดง

ให้เห็นว่าพื้นส่วนใหญ่น่าจะเป็นดินและคงไม่สะอาดนัก ดังนั้นโบสถ์จึงเป็นอาคารที่ไม่สำคัญ และมีขนาดไม่ใหญ่โตพอสำหรับสงฆ์ ๒๑ รูป เข้าไปประชุมทำสังฆกรรมได้ทุกประเภทเท่านั้น ผิดกับพระเจดีย์และวิหารซึ่งเป็นอาคารประธานของวัด ดังจะพบได้จากวัดโบราณในสมัยสุโขทัยที่มีโบสถ์หลังเล็กๆ เป็นส่วนมาก

ความนิยมสร้างโบสถ์ เข้าใจว่าเกิดจากการที่พระสงฆ์เริ่มประจำอยู่กับที่เพราะมีการบวชชั่วคราวเกิดขึ้น ทำให้มีพระสงฆ์จำนวนมากกว่าเดิม และต้องอยู่ศึกษาเล่าเรียนตลอดจนเริ่มเป็นศูนย์กลางของชุมชน จึงเกิดกุฏิสงฆ์สำหรับพระอยู่ประจำ ถึงกระนั้นก็ไม่มีโบสถ์ทุกวัด นอกจากวัดในชุมชนเมือง เช่น พระนครศรีอยุธยาซึ่งมีโบสถ์เกือบทุกวัด แต่ในชนบทวัดใดมีโบสถ์ก็เรียกกันด้วยความตื่นเต้นว่าวัดโบสถ์ และอีกสาเหตุหนึ่งที่นิยมสร้างโบสถ์เนื่องมาจากพระสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น ซ้ำยังมีครูบาอาจารย์ที่มีความเห็นในพระธรรมวินัยแตกต่างกันเป็นหลายสาย การสร้างโบสถ์ให้พระสงฆ์ที่มีความเห็นต่างกัน มีสถานที่ทำสังฆกรรมเฉพาะสายของตน ดูจะมีความสำคัญมากขึ้นก็อาจเป็นไปได้

การเล่าเรื่องสีมาและโบสถ์แต่ต้นจนจบนี้ ผู้เขียนก็ต้องรับสารภาพว่า มีความรู้ทางศาสนาอย่างผิวเผิน และยังแถมนอกครูที่บังอาจไปคิดว่า การสร้างโบสถ์ก็ดี กรรมวิธีต่างๆ ในการผูกพัทธสีมาก็ดี ล้วนแต่เกิดหลังพุทธกาลทั้งสิ้น แต่อย่างใดก็ดี การสร้างสรรค์วัดวาอารามที่งดงามดังเห็นในปัจจุบัน เป็นการแสดงถึงศรัทธาปสาทะในพุทธศาสนาของบรรพบุรุษเรา และเป็นเอกลักษณ์ที่มีคุณค่ายิ่งของชาติในปัจจุบัน แต่ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า ถ้าจะมีการก่อสร้างวัดขึ้นใหม่แล้ว ความเรียบง่ายน่าจะเป็นหัวใจสำคัญที่สุด พร้อมทั้งประกอบไปด้วยความร่มรื่น ความสงบ ความสะอาด และการให้บริการแก่ประชาชนในการอบรมสั่งสอนการศึกษา ตลอดจนบริการอื่นๆ ตามกำลังและตามสภาพของภิกษุภาวะ วัดก็จะเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างสมบูรณ์

ความผันผวน

ทางความหมายของคำภาษาไทย

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังอ่านข้อความตอนหนึ่งในหนังสืออนันตวิภาคของพระยาศรีสุนทรโวหาร *(น้อย อาจารยางกูร)* เพื่อตีความคำที่ท่านกล่าวถึงการใช้ถ้อยคำในภาษาพูดภาษาเขียนว่า ผู้รู้หนังสือไทยอย่างถูกต้องแท้จริงจะต้องเรียนรู้พากย์ ๘ ประการ ถ้อยคำของท่านมีว่า *"จะแจกสยามพากย์ที่ ๑ ก่อน สยามพากย์นั้นคือ คำพูดภาษาไทยชั้นเก่าชั้นใหม่ ทั้งคำแผลง คำตรง ให้รู้จักคำสูง คำต่ำ คำหยาบ คำละเอียด คำละเมียด คำคะนอง ผ่อนใช้ให้ถูกต้องตามความ และคำแผลงที่ท่านใช้ในคำกลอน หนังสือเก่าๆ ซึ่งมีมาแต่โบราณ ท่านใช้ซ่อนเร้นลึกลับมาก เหลือปัญญาที่จะตามคิดของท่านให้สว่างกระจ่างใจ"*

คำของท่านพระยาศรีสุนทรโวหาร *(น้อย อาจารยางกูร)* ชวนให้ข้าพเจ้านึกถึงความผันผวนของการใช้คำและความหมายของคำ ที่เป็นไปตามกาลเวลา ผ่านไปจากโบราณสมัยมาถึงปัจจุบันสมัย จากคำสูง *(ในที่นี้ขอตีความหมายว่าคำสุภาพต่างๆ)* มาเป็นคำต่ำ *(ไม่สุภาพ)* และคำหยาบ *(ภาษาปากที่ใช้กันในหมู่ชาวบ้านร้านตลาดซึ่งว่ากล่าวด่าทอโดยไม่ถือสาเพราะสนิทชิดชอบกัน)*

ข้าพเจ้ามักจดถ้อยคำจากที่ได้ยินบุคคลพูดกันตามถนนหนทางบ้าง ในสื่อสารมวลชนทุกประเภท คำในบทความ คำในนิยายสมัยเก่าสมัยใหม่ที่แปลกหูแปลกตาเป็นประโยคบ้าง เป็นคำๆ บ้าง ลงในสมุดบันทึกพิเศษซึ่งมีหลายเล่ม จึงหยิบเล่มหนึ่งมาค้นดู จดที่มาไว้ว่าจากหนังสือพิมพ์รายวันนานหลายปีมาแล้ว ขอคัดมาดังนี้ *"กรดกัดทองที่พ่อค้าทองแถวเยาวราชและบ้านหม้อสั่งเข้ามานั้น บรรจุไหมีตราซูมิโมโตทั้งนั้น ที่ต้องบรรจุไหก็เพราะบรรจุถังโลหะไม่ได้ กรดกัดพังฉิบหายหมด ซูมิโมโตทำล้อรถไฟเป็นว่าเล่น ดูๆ แล้วทำงานยิ่งกว่าทำขนมโดนัท เอาเหล็กเป็นแท่งๆ ใส่เข้าไปในเครื่อง แล้วเอาออกมา สามทีกลายเป็นล้อรถไฟแล้ว ง่ายฉิบโผงเลย..."* นี่คือข้อความที่แฝงคำซึ่งทำให้ข้าพเจ้าได้ความคิดนำมาพูดถึงบ้างเล็กๆ น้อยๆ ในวันนี้ จึงขออนุญาตท่านผู้เขียนข้อความไว้ด้วยความขอบพระคุณ

บ้านที่ข้าพเจ้าอาศัยอยู่มา ๖๐ - ๗๐ ปี ซึ่งพ่อปลูกให้ลูกๆ อยู่และยกให้ข้าพเจ้าเมื่อแต่งงานนั้น เดิมอยู่ห่างจากถนนซอยใหญ่ประมาณ ๖๐ - ๗๐ เมตร แต่เมื่อเทศบาลขอเวนคืนทำบาทวิถีเสียราว ๔๐ เมตร ยาวตลอดถึงบ้านของพ่อแม่ จึงทำให้ใกล้ถนน *(บาทวิถี)* ที่หน้าห้องเขียนหนังสือมีต้นกรรณิการ์ใหญ่บังตลอด แต่ข้าพเจ้าได้ยินคนในถนนพูดกันถนัด โดยเป็นนักเรียนเทศบาลคุยกันลั่นออกจากซอยตรงกันข้ามกับบ้านของข้าพเจ้า คราวหนึ่งได้ยินเขาคุยลั่นว่า *"ก็อ้ายคนนั้นมันใหญ่ฉิบเป๋งเลย ใครจะไปสู้มัน"* เด็กคนหนึ่งเสริมว่า *"เออ! ขืนเอ็งสู้เป็นฉิบโผงแน่เลยว่ะ"* ข้าพเจ้าเข้าใจว่าต้นศัพท์ของคำว่า ฉิบเป๋ง ฉิบโผง *(แต่เด็กออกเสียง* **ฉิบ** *เป็* **ชิบ***)* คงตระกูลเดียวกับคำว่า **ฉิบหาย** ดูจะแผลงได้หลายคำ ข้าพเจ้านึกสนุกกับคำเหล่านี้จึงลองเปิดพจนานุกรมดูต้นคำ **ฉิบหาย** แปลว่ากระไรได้บ้าง พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๕ นิยามไว้ว่า **ฉิบหาย** *ก. (กริยา) สูญหมด เสียหมด หมดแล้ว ปันปี้ โดยปริยายใช้เป็นคำด่า คำแช่ง หมายความเช่นนั้น (ปาก) ว. (วิเศษณ์) มาก เช่น เก่งฉิบหาย"* จึงต้องการจะได้รู้ถึงความหมายของคำนี้ในสมัยโบราณ ๘๐๐ - ๙๐๐ ปี ใช้อย่างไร เพราะเคยอ่านเคยเรียนจารึกสุโขทัยมาบ้างแล้ว แน่ใจ

ว่ามีคำคำนี้ จึงหยิบหนังสือประชุมจารึกสยาม ภาคที่ ๑ ของกรุงสุโขทัย ทั้งเล่มเก่าและเล่มที่คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ตีพิมพ์ขึ้นใหม่ก็ได้พบว่า ครั้งกรุงสุโขทัยได้ใช้คำ **ฉิบหาย** รวมกัน แต่ใช้แยกกัน คือ **ฉิบ** คำหนึ่ง **หาย** คำหนึ่ง ดังจะขอยกความจากจารึกหลักที่หนึ่ง ดังนี้ *"มีพระขนุงผีเทพยดาในเขาอันนั้นเป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แลไหว้ดีพลีถูกเมืองนี้เที่ยงเมืองนี้ดี ผิไหว้บ่ดี พลีบ่ถูกผีในเขาอันบ่คุ้มบ่เกรงเมืองนี้เที่ยงเมืองนี้**หาย**"* คำว่าเมืองนี้**หาย** ข้าพเจ้าเปิดพจนานุกรมดู นิยามว่า **หาย** เป็นกริยา แปลว่า *"สูญ หาไม่พบ ไม่ปรากฏ หมดสิ้น พ้นจากโรค"* ฉะนั้น**เมืองนี้หาย** ก็คงแปลว่า เมืองนี้หมดสิ้น คือล่มจมหมดความสุขสบายทั้งปวง ดังนั้น เมื่อ ๘๐๐ ปี คำว่า**หาย** ใช้คำเดียวและคงมีความหมายด้วย นิยามของพจนานุกรม

ข้าพเจ้าลองเปิดจารึกวัดป่ามะม่วงด้านภาษาไทย เมื่อมหาศักราช ๑๒๙๖ ของพญาลิไท *(ประชุมจารึกสยาม)* มีความเกี่ยวกับพญาลิไททรงปราบจลาจลที่สุโขทัย และการประดิษฐานพระรูปพระอิศวร พระนารายณ์ ในหอเทวาลัยวัดป่ามะม่วง ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงได้ปลูกต้นมะม่วงไว้ ความมีดังนี้ *"ได้ข้าเสิกข้าเสือหัวพุ่งหัวรบก็ดี บ่ด่าบ่ตีย่อมเอามาเลี้ยงมาขุนบ่ให้เถิงที**ฉิบที่หาย**"* ข้าพเจ้าเปิดพจนานุกรมดู คำว่า **"ฉิบ"** นิยามไว้ว่า เช่นคำวิเศษณ์ แปลว่า *"เร็วนัก เร็วพลัน หายเงียบ"* ฉะนั้น *"บ่ให้เถิงที่ฉิบที่หาย"* หมายความว่า *(ได้ข้าศึกมาเลี้ยงไว้ขุนไว้)* มิให้หมดเนื้อสิ้นตัวไปโดยเร็ว หรือล้มตายหายไปโดยเร็ว ปัจจุบันใครทำของหาย ใช้ว่า *"หายชิบ"* ก็ใช้ แปลว่า หายไปอย่างรวดเร็ว

ดังนั้น คำที่ปัจจุบันใช้ว่า **ฉิบหาย** จึงเป็นคำโบราณ ๗๐๐ กว่าปี แยกใช้ ไม่ได้ใช้เป็นคำเดียวกัน และเป็นคำสุภาพมีมาตรฐาน แต่ต่อมาคนรุ่นหลังๆ ค้านที่จะแยกคำไว้ใกล้กัน เพราะเยิ่นเย้อเสียเวลาจึงรวมกันเป็น **ฉิบหาย** เสียรู้แล้วรู้รอดไป เมื่อแรกรวมคงเป็นคำสุภาพความหมายเดิม แต่ต่อมาลูกหลานของคนรุ่นหลังในอดีต เห็นคำสุภาพคำนี้มีความหมายเน้นหนักในด้านตรงกันข้าม ในเวลาสบถสาบานให้ซื่อตรง จงรักภักดีต่อบ้านเมือง ต่อบุคคล หนักแน่นเกินใจผู้พูดผู้เขียน ถ้าบ้านใดเมืองใดคนใดมีพ่อค้าข้าราชการ เพื่อนสนิทมิตรสหายไม่สุจริต ซื่อตรง ก็นำคำ **ฉิบหาย** มาสบถสาบาน หรือมาประนามด่าทอกัน ใช้กับสัตว์ตัวใดทำข้าวของแตกหักเสียหายปั่นปี้ *"พาราพาราณสี ใครไม่มีปรานีใคร ดุดื้อถึงแก่ใจ ทีใคร่ได้ใส่เอาพอ"* ในหนังสือมูลบทบรรพกิจกรุงรัตนโกสินทร์ ของพระสุนทรโวหาร ว่าไว้ดังนี้ เพราะคนดังกล่าวทำลายบ้านเมืองให้เสียหายล่มจม ศักดิ์ของคำที่เคยเป็นคำสุภาพคำนี้จึงต่ำลงไปทุกที กลายเป็นคำสบถสาบาน ด่าทอคนที่ทำลายข้าวของ เงินทอง บ้านเมืองเสียหายล่มจม ใครถูกด่าว่า คนฉิบหาย ก็ต้องฟ้องร้องถึงโรงถึงศาล เพราะเขาต้องเสียชื่อเสียศักดิ์ศรี ถ้าเป็นสัตว์ทำของถ้วยชามของใช้ถูกทำลายแตกหักก็ด่ามันได้ตามความพอใจ

'ครั้งกรุงสุโขทัยได้ใช้คำ "ฉิบหาย" รวมกัน แต่ใช้แยกกัน คือ ฉิบ คำหนึ่ง หาย คำหนึ่ง'

'คำที่ปัจจุบันใช้ว่า ฉิบหาย จึงเป็นคำโบราณ ๗๐๐ กว่าปี แยกใช้ ไม่ได้ใช้เป็นคำเดียวกัน และเป็นคำสุภาพมีมาตรฐาน แต่ต่อมาคนรุ่นหลังๆ ค้านที่จะแยกคำไว้ใกล้กัน เพราะเยิ่นเย้อเสียเวลาจึงรวมกันเป็น ฉิบหาย เสียรู้แล้วรู้รอดไป'

ถึงแม้ในหมู่เพื่อนสนิทๆ กันก็ด่ากันได้ แต่แผลงคำให้ขบขันให้ความหมายดูจะเบาขึ้นเป็น ฉิบโผง ฉิบเผงหรือเป๋งหรือฉิบโหง ดังที่ข้าพเจ้าได้ยกข้อความจากสื่อมวลชน และคำพูดของเด็กๆ นักเรียนโรงเรียนเทศบาลพูดและที่ข้าพเจ้าได้อ่านได้ฟังมา เมื่อไม่กี่วันมานี้เอง ข้าพเจ้าได้ยินแม่ค้าขายของหน้าบ้านด่าคนขับรถมอเตอร์ไซค์ชนหาบขนมของแกที่วางจอดไว้ข้างถนน แล้วคนขับก็ขับไปไม่เหลียวหลังดูว่าเจ้าของหาบจะว่าอย่างไร จึงไม่ได้ยินคำที่เจ้าของหาบร้องด่าตามหลังไปว่า *"ดูมันซิ ถ้วยชามขนมขะต้ม แตกหักฉิบหายวายวอดหมด"* เป็นอันว่ามีคำต่อท้ายว่า **วายวอด** *"ฉิบหายวายวอด"* ทำให้นึกมโนภาพ หรือจินตนาการแจ่มชัด

แม้ท่านผู้อ่านจะตำหนิข้าพเจ้าว่า นำคำด่าทอ หยาบคายมาบอกมาเล่า ไม่สมกับเป็นสตรี หรือสตรีไม่สุภาพ ก็แล้วแต่ แต่ข้าพเจ้ามิได้ใช้คำหยาบคาย *(ซึ่งปัจจุบันนี้กลายเป็นคำต่ำ คำหยาบ)* มาด่าทอว่ากล่าวผู้ใด ข้าพเจ้าพูดเป็นเชิงบอกเล่า ค้นหาความหมายที่มาของต้นคำ อันพอจะกล่าวได้ว่าเป็นวิชาการทางคำในภาษาไทย ซึ่งความหมายผันผวนเปลี่ยนแปรจากคำสุภาพใช้กันมาแต่โบราณกาล คนปัจจุบันต่างหากที่มาแปรเปลี่ยนเป็นคำต่ำ ซึ่งในสมัยอยุธยาก็ได้เปลี่ยนแปรมาแล้วหลายคำ *(กฎหมายตราสามดวง)*

ขออนุญาตกล่าวถึงคำประเภทเดียวกันกับคำ**ฉิบหาย** ซึ่งแต่ก่อนเป็นคำสุภาพทั่วไปมากลายเป็นคำต่ำ คำหยาบอีกคำหนึ่ง ซึ่งสุภาพสตรีทั่วไปไม่นิยมพูดหรือเขียน คือคำว่า **"ห่า"**

พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้นิยามไว้ว่า ***"ห่า ๑.*** *นามผีจำพวกหนึ่ง ถือกันว่าทำให้คนเป็นโรคลงราก หรือโรคติดต่อร้ายแรงเลยเรียกโรคนี้ว่าโรคห่า ห่ากินเป็นกริยา แปลว่า เกิดโรคติดต่ออย่างร้ายแรง เช่น โรคลงรากหรือกาฬโรคห่าลงเป็นกริยา แปลว่า เกิดโรคลงรากระบาดขึ้น* ***ห่า ๒.*** *เป็นนาม แปลว่า จำนวนน้ำฝนที่ตกลงมามากๆ คราวหนึ่งๆ เรียกว่าห่าหนึ่ง และยังแปลว่าฝูงว่าหมู่อีกได้"* ข้าพเจ้าเคยได้ยินว่าจำนวนน้ำฝนหนึ่งห่านั้นคำนวณได้ด้วยคือ ถ้านำบาตรข้าวของสงฆ์ไปตั้งกลางแจ้งในขณะฝนตกใหญ่ น้ำฝนเต็มบาตรเมื่อใดก็นับได้หนึ่งห่า

คำว่า **"ห่า"** ในภาษาเหนือโบราณคงจะแปลว่า มาก เพราะข้าพเจ้าเคยอ่านพงศาวดารเก่าๆ เช่น พงศาวดารเหนือ หรือพงศาวดารโยนกเชียงแสน มีชื่อเจ้าไทยเหนือเป็นคำไพเราะต่างๆ เช่น เจ้าคลี่ฟ้า เจ้าฟ้าง่อม เจ้าห่าแก้ว ฯลฯ คำว่า เจ้าห่าแก้ว แปลว่า มีแก้วอัญมณีมีค่ามากหลายทั้งแก้วแหวนเพชรพลอย ฯลฯ ข้าพเจ้าเคยตั้งชื่อให้ลูกหลานหญิงเมื่อยังเป็นเด็กเล็กๆ มีคนหลายคนมาถามว่า แปลว่ากระไร *(เพราะคำชื่อไม่มีคำว่าห่า)* ข้าพเจ้าก็แปลตามภาษาเหนือ และตามชื่อเจ้าหญิงห่าแก้ว คนถามต่อว่าแปลดีๆ ให้น่าฟังหน่อยไม่ได้หรือ ข้าพเจ้าตอบว่าก็มีชื่อนี้จริงๆ ในเมืองเหนือจึงแปลให้ฟังตรงๆ และไพเราะด้วย ลึกซึ้งดี คนฟังน่าจะคิดลึกๆ แล้วจะเห็นว่าไพเราะตามที่ข้าพเจ้าบอก

ข้าพเจ้าต้องขอจบบทความไว้เพียงเท่านี้ ที่จริงยังมีคำซึ่งความหมายผันผวนประเภทที่กล่าวมาอีกหลายคำ ถ้าท่านผู้อ่านลองคิดค้นดูก็จะเพลิดเพลิน สนุกกับคำภาษาไทยเก่าๆ ที่เคยเป็นคำสุภาพ แต่ปัจจุบันกลายเป็นคำหยาบ คำต่ำ คำแช่งชัก สบถสาบานอีกมากคำ คำที่แสดงอานุภาพในทางดี กลายเป็นอานุภาพทางร้ายปรากฏอยู่ในคำสาบานหรือคำแช่งน้ำ *(โองการ)* ในพิธีราชฎร์ พิธีหลวงก็มี ขอความสวัสดีมีสุขบังเกิดแก่ท่านผู้อ่านเทอญ

ภิกษุณี

พระมหาภูมิชาย อคฺคปญฺโญ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ พระนางมหาปชาบดีโคตมี มีพระประสงค์จะบวชเป็นภิกษุณี จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค และกราบทูลวิงวอนถึง ๓ ครั้งว่า

"ขอประทานวโรกาส สตรีพึงได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตใน พระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามถึง ๓ ครั้งว่า

"อย่าเลย โคตมี เธออย่าชอบใจการที่สตรีได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้เลย"

ภายหลังพระนางพร้อมด้วยนางศากิยานีจำนวนมาก ปลงพระเกศา ทรงนุ่งห่มผ้ากาสายะ เสด็จไปทางกูฏาคารสาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ขณะนั้นพระวรกายของพระนางเปรอะเปื้อนฝุ่นธุลี เป็นทุกข์เสียพระทัยประทับยืนกันแสงอยู่ที่ซุ้มประตูชั้นนอก พระอานนท์เห็นดังนั้น สอบถามจนทราบเหตุที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตให้สตรีออกบวชในพระธรรมวินัย จึงรับอาสาไปกราบทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคถึง ๓ ครั้ง

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามถึง ๓ ครั้งว่า

"อย่าเลย อานนท์ เธออย่าชอบใจการที่สตรีได้ออกบวชจากเรือนเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศไว้เลย"

พระอานนท์จึงคิดหาวิธี และกราบทูลว่า *"สตรีออกบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศไว้จะสามารถทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกิทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผลได้หรือไม่ พระพุทธเจ้าข้า"*

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า *"ได้ อานนท์"*

พระอานนท์กราบทูลว่า *"พระนางมหาปชาบดีโคตมี ทรงมีอุปการะมากต่อพระองค์ ขอให้สตรีบวชเป็นภิกษุณีเถิด พระพุทธเจ้าข้า"*

ภายหลังพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอนุญาตให้พระนางมหาปชาบดีโคตมี อุปสมบทเป็นภิกษุณีด้วยครุธรรม ๘ ประการ

ครุธรรม ๘ ประการ

๑. ภิกษุณีถึงจะบวชได้ ๑๐๐ พรรษา ก็ต้องทำการกราบไหว้ ต้อนรับ ทำอัญชลีกรรม ทำสามีจิกรรมแก่ภิกษุผู้บวชแม้ในวันนั้น

๒. ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ

๓. ภิกษุณีพึงหวังธรรม ๒ อย่าง คือ ถามอุโบสถและไปรับโอวาทจากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน

๔. ภิกษุณีจำพรรษาแล้วพึงปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย โดยสถาน ๓ คือ ได้เห็น ได้ฟัง หรือได้นึกสงสัย

๕. ภิกษุณีต้องครุธรรม *(อาบัติหนัก)* แล้วพึงประพฤติปักขมานัตในสงฆ์ ๒ ฝ่าย

๖. ภิกษุณีพึงแสวงหาการอุปสมบทในสงฆ์ ๒ ฝ่ายให้แก่สิกขมานาที่ศึกษาธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแล้ว

๗. ภิกษุณีไม่พึงด่า ไม่พึงบริภาษภิกษุ ไม่ว่ากรณีใดๆ

๘. ห้ามภิกษุณีสั่งสอนภิกษุ แต่ไม่ห้ามภิกษุสั่งสอนภิกษุณี

ธรรม ๘ ข้อภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่พึงล่วงละเมิดจนตลอดชีวิต

พุทธประสงค์ที่เกี่ยวกับการให้สตรีบวชเป็นภิกษุณี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

"อานนท์ ถ้าสตรีจักไม่ได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัย ที่ตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์จะดำรงอยู่ได้นาน สัทธรรมจะดำรงอยู่ถึง ๑,๐๐๐ ปี แต่เพราะสตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว บัดนี้ พรหมจรรย์จะดำรงอยู่ได้ไม่นาน สัทธรรมจะตั้งอยู่ได้เพียง ๕๐๐ ปีเท่านั้น

อานนท์ ธรรมวินัยที่มีสตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะไม่ตั้งอยู่ได้นาน เปรียบเหมือนตระกูลหนึ่งที่มีสตรีมาก มีบุรุษน้อย ตระกูลนั้นถูกพวกโจรปล้นทรัพย์ทำร้ายได้ง่าย

จากเรือนบวชเป็นบรรพชิตจะไม่ตั้งอยู่ได้นาน เปรียบเหมือนหนอนขยอกที่ลงในนาข้าวสาลีซึ่งอุดมสมบูรณ์ ก็ทำให้นาข้าวสาลีนั้นไม่ตั้งอยู่ได้นาน

อีกประการหนึ่ง อานนท์ ธรรมวินัยที่มีสตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตจะไม่ตั้งอยู่ได้นาน เปรียบเหมือนเพลี้ยที่ลงในไร่อ้อยที่สมบูรณ์ ก็ทำให้ไร่อ้อยนั้นไม่ตั้งอยู่ได้นาน

อานนท์ บุรุษกั้นทำนบแห่งสระใหญ่ไว้ก่อน เพื่อไม่ให้น้ำไหลไป แม้ฉันใด เราบัญญัติครุธรรม ๘ ประการแก่ภิกษุณีเพื่อไม่ให้ภิกษุณีละเมิดตลอดชีวิต ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ"

เปรียบเทียบศีลของภิกษุและภิกษุณี

ชื่ออาบัติ	ภิกษุ	ภิกษุณี
ปาราชิก	๔	๘
สังฆาทิเสส	๑๓	๑๗
อนิยต	๒	-
นิสสัคคิยปาจิตตีย์	๓๐	๓๐
ปาจิตตีย์	๙๒	๑๖๖
ปาฏิเทสนียะ	๔	๘
เสขิยะ	๗๕	๗๕
อธิกรณสมถะ	๗	๗
รวมทั้งสิ้น	๒๒๗	๓๑๑

หลักการที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น เนื่องมาจากการที่ภิกษุและภิกษุณีประพฤติไม่เหมาะสม จึงได้ประชุมสงฆ์ชี้โทษ แล้วจึงบัญญัติสิกขาบทขึ้นท่ามกลางความเห็นชอบของสงฆ์ เพราะฉะนั้นการที่สิกขาบทของภิกษุและนางภิกษุณี มีจำนวนแตกต่างกัน มิใช่ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ก่อน

ขั้นตอนก่อนบวช

คุณสมบัติของผู้ที่จะบวชเป็นภิกษุณี หญิงโสดนั้นต้องมีอายุครบ ๒๐ ปี หรือหญิงที่แต่งงานแล้วต้องมีอายุ ๑๒ ปีขึ้นไป *(เว้นจากการตั้งครรภ์)* และต้องปฏิบัติตามสิกขาบท ๖ ประการ คือ

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ตลอด ๒ ปี
๒. เว้นจากการถือเอาของผู้อื่นตลอด ๒ ปี
๓. เว้นจากการมีเพศสัมพันธ์ตลอด ๒ ปี
๔. เว้นจากการพูดเท็จตลอด ๒ ปี
๕. เว้นจากการเสพสิ่งมึนเมาตลอด ๒ ปี
๖. เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาลตลอด ๒ ปี

หากมีการล่วงละเมิดข้อใดข้อหนึ่ง จะต้องประพฤติใหม่ โดยเริ่มนับใหม่ตั้งแต่ต้นไปจนครบ ๒ ปี

'พระองค์ก็ทรงเป็นมหาบุรุษคนแรกที่ทรงยอมรับความเสมอภาคทัดเทียมกันระหว่างบุรุษกับสตรี นั่นก็คือ ทรงยอมรับว่า เมื่อสตรีออกบวชก็สามารถศึกษาปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุอริยธรรมได้เช่นเดียวกับบุรุษเหมือนกัน'

ขั้นตอนขณะบวช

๑. หญิงที่มีคุณสมบัติครบแล้ว จะต้องบวชโดยสงฆ์ ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ และภิกษุสงฆ์

๒. ภิกษุณีที่ได้รับตำแหน่งเป็นพระอุปัชฌาย์ ต้องมีคุณสมบัติคือ มีพรรษาครบ ๑๒ พรรษา มีความรอบรู้ในพระธรรมวินัย และต้องได้รับการแต่งตั้งจากภิกษุณีสงฆ์ สำหรับการบวชนั้นอุปัชฌาย์สามารถบวชได้ปีละ ๑ รูป และจะต้องบวชปีเว้นปีเท่านั้น

เมื่อบวชเป็นภิกษุณีแล้ว ภิกษุณีจะต้องปฏิบัติตามสิกขาบท ๓๑๑ สิกขาบท เช่น

๑. ภิกษุณีจะต้องจำพรรษาในอาวาสที่มีภิกษุอยู่ด้วย

๒. ห้ามภิกษุณีอยู่ในป่าโดยลำพัง

๓. ภิกษุณีจะต้องทำอุโบสถ ปวารณา และประพฤติวัตรเพื่อออกจากอาบัติหนักจากสงฆ์ ๒ ฝ่าย

๔. ภิกษุณีกำหนัดยินดีการจับต้อง การลูบคลำของชายผู้กำหนัด ตั้งแต่บริเวณไหปลาร้าลงมาจนถึงเข่า ต้องขาดจากความเป็นภิกษุณีทันที

๕. ห้ามภิกษุณีเดินทางไปไหนแต่เพียงลำพังรูปเดียว จะต้องมีเพื่อนภิกษุณีไปด้วย

จากข้อที่ห้ามภิกษุณีอยู่ป่าโดยลำพังนั้น พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นเพราะเคยมีภิกษุณีถูกข่มขืนมาแล้ว และในกรณีที่สตรีเข้ามาบวชแต่ไม่ทราบว่าตนเองตั้งครรภ์เมื่อบวชเข้ามาแล้วทำให้มีปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย แม้พระพุทธเจ้าจะทรงมองเห็นปัญหาหลายอย่าง ที่จะเกิดจากการอนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณี แต่พระองค์ก็ทรงเป็นมหาบุรุษคนแรกที่ทรงยอมรับความเสมอภาคทัดเทียมกันระหว่างบุรุษกับสตรี นั่นก็คือทรงยอมรับว่าเมื่อสตรีออกบวชก็สามารถศึกษาปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุอริยธรรมได้เช่นเดียวกับบุรุษเหมือนกัน

การที่พระองค์ทรงอนุญาตให้สตรีได้บวชดังกล่าวนี้ เท่ากับทรงเปิดโอกาสให้สังคมยอมรับบทบาท หรือความสามารถของสตรีเป็นครั้งแรกของโลก และสตรีเหล่านี้ก็ได้แสดงบทบาทหรือความสามารถออกมาให้สังคมต้องยอมรับอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุมรรคผลชั้นสูงขึ้นไป การได้รับยกย่องในตำแหน่งความเป็นผู้เลิศด้านต่างๆ การช่วยประกาศพระพุทธศาสนาให้แพร่หลายออกไป จนพระพุทธเจ้าทรงยกให้เป็นเสาหลักค้ำจุนความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาในนามของบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ดังเป็นที่ประจักษ์กันเป็นอย่างดีตราบเท่าปัจจุบัน

นับตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จวบจนถึงสังคายนาครั้งที่ ๓ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๔ มีการสืบต่อของการบวชเป็นภิกษุณีเรื่อยมาเป็นลำดับ หลังจากนั้นก็ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่า ยังมีภิกษุณีเหลืออยู่ในการทำสังคายนาครั้งต่อๆ มาอีกเลยในฝ่ายเถรวาท ซึ่งเป็นนิกายเดิมในพระพุทธศาสนา ยึดหลักธรรมคำสอนเดิมโดยไม่มีการประยุกต์ เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม หรือตัดทอนแต่ประการใด

ในปัจจุบันนี้การที่จะบวชเป็นภิกษุณีได้หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตามพระพุทธบัญญัติอย่างถูกต้อง โดยมีภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เมื่อขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งเสียแล้ว ก็ไม่สามารถเป็นภิกษุณีได้ ทั้งนี้มิใช่เป็นการปิดกั้นสิทธิแก่สตรีที่จะเข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด แต่เพราะภิกษุณีไม่มีการสืบต่อเป็นลำดับมาอย่างภิกษุสงฆ์ต่างหาก

ฉะนั้น ภิกษุณีจะมีได้อย่างไร เพราะมีพุทธบัญญัติไว้ว่า

"อนุชานามิ ภิกฺขเว เอกโตอุปสมฺปนฺนาย ภิกฺขุนีสงฺเฆ วิสุทฺธาย ภิกฺขุสงฺเฆ อุปสมฺปาเทตุ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สตรีอุปสัมปทาเปกขา ผู้อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์ในฝ่ายภิกษุณีสงฆ์แล้ว ไปอุปสมบทในฝ่ายภิกษุสงฆ์"

ความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน ที่ควรมีอยู่ในรากฐานการเรียนรู้

ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

บทนำ

หากสามารถมองเห็นภาพชีวิตคนได้ถึงสัจธรรมอย่างครบถ้วนและลึกซึ้ง อีกทั้งมองเห็นโครงสร้างซึ่งเป็นพื้นฐานรองรับสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏเป็นองค์ประกอบอย่างสานถึงซึ่งกันและกันเป็นหนึ่งเดียว น่าจะช่วยให้เข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า **เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงสรรพสิ่งอื่นๆ ซึ่งมีการหยิบยกมาพิจารณาค้นหาความจริงล้วนมีเหตุอยู่ในรากฐานจิตใจคน และเป็นผลจากพฤติกรรมของคนย่อมมีผลหวนกลับมาเปลี่ยน-แปลงเงื่อนไข ที่อยู่ในรากฐานจิตใจคนผู้คิดและปฏิบัติ** หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวว่า หากมองที่รูปแบบซึ่งปรากฏเห็นได้ในแต่ละช่วงล้วนเป็นเพียงปลายเหตุเท่านั้น

ดังนั้น ถ้าเราแต่ละคนสามารถหยั่งรู้ได้ถึงความจริงของสิ่งเหล่านี้ คงเห็นต่อไปอีกว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเริ่มต้นจากสิ่งที่คิดว่าคือเรื่องราวของเศรษฐกิจและสังคม ล้วนถือเป็นการเริ่มต้นจากสิ่งซึ่งเป็นเพียงเครื่องมือหรือเปลือกนอก โดยเหตุที่ตนหวังว่าหากนำมาใช้ประกอบการปฏิบัติน่าจะนำมาซึ่งผลสำเร็จทางเศรษฐกิจและสังคม แต่กลับส่งผลทำให้ยึดติดอยู่กับมัน กลายเป็นเงื่อนไขปิดกั้นวิถีทางอันจะนำไปสู่สิ่งที่เป็นของจริง

แม้ผลซึ่งเกิดขึ้นในสังคมระยะสั้น อาจเห็นเป็นภาพที่สวยหรูให้นำมาอ้างได้ แต่ในระยะยาวหากรอต่อไปเพื่อให้มั่นใจถึงความจริง ถ้าไม่เข้าข้างตัวเองเพราะมีภาวะมีผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาเกี่ยวข้อง คงต้องยอมรับว่ากลับส่งผลทำให้สังคมและเศรษฐกิจต้องทรุดหนักยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลสัมพันธ์ถึงความเสื่อมโทรมในรากฐานจิตใจและคนท้องถิ่น อันควรถือว่าเป็นพิษเป็นภัยร้ายแรงที่สุด

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ภาพการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานเหตุผลดังกล่าว ปรากฏเด่นชัดมากกว่าจากสังคมที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นพื้นฐานรองรับการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่น ซึ่งหากมองจากมุมนี้ควรถือว่าคนท้องถิ่นน่าจะมีโอกาสดีกว่า เพราะโดยธรรมชาติย่อมมีสิทธิ์ร่วมกันเป็นเจ้าของ จึงมีโอกาสเหนือกว่าในการนำมาใช้ หากมีการร่วมมือร่วมความคิดกันจัดการอย่างอิสระ

อนึ่ง การมีโอกาสนำมาใช้ประโยชน์ ย่อมช่วยให้รู้คุณค่าจึงส่งผลสร้างจิตสำนึกร่วมกันที่จะอนุรักษ์

พื้นฐานดังกล่าวไว้ภายในรากฐานจิตใจอย่างเป็นวัฏจักร แต่กลับพบว่าชีวิตแต่ละคนจำต้องประสบกับภาวะสูญเสีย ซึ่งไม่เพียงด้านวัตถุหากหมายถึงรากฐานจิตใจอันถือเป็นที่สุดแล้ว

ด้วยเหตุนี้เอง เราคงมุ่งมองแต่เพียงทรัพยากรธรรมชาติในด้านที่เป็นกายภาพ ซึ่งหมายถึงสินแร่ต่างๆ และชีวภาพซึ่งหมายถึงพืช-พรรณธรรมชาติและสัตว์ป่าที่มักหยิบยกมากล่าวเน้นถึงความหลากหลาย อันเป็นการมองจากทัศนคติที่ยึดติดวัตถุคงไม่ได้ ถ้ายังสามารถเข้าใจว่า **การนำสิ่งเหล่านี้มาพิจารณาก็เพราะมีคนเป็นเหตุเป็นผล** จึงน่าจะมองได้ลึกซึ้งยิ่งกว่านั้นว่า **คุณภาพชีวิตคน ซึ่งควรมีโอกาสและวิถีทางที่เติบโตขึ้นสู่ความเป็นมนุษย์อย่างพร้อมมูลยิ่งขึ้นบนพื้นฐานภูมิปัญญาของแต่ละคน**

ซึ่งหมายถึงการเจริญด้วยแนวคิดที่มั่นคงอยู่บนพื้นฐานสัจจะและช่วยให้คิดได้อย่างอิสระสำหรับใช้หาทางออกด้วยตนเองหลังจากพบกับปัญหาต่างๆ ได้คล่องตัวยิ่งขึ้นโดยไม่ต้องเดินตามคนอื่น ซึ่งทำให้ต้องตกเป็นเหยื่อระบบเศรษฐกิจและสังคมซึ่งถูกสร้างไว้โดยคนต่างถิ่นอย่างเป็นธรรมชาติ ดังที่อุดมการณ์และเป้าหมายการจัดการศึกษาได้ประกาศไว้ แต่ตามสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันกลับทำให้รู้สึกเสมือนว่าเป็นเพียงการพูดการเขียน

เมื่อกล่าวมาถึงช่วงนี้ ทำให้นึกถึงบทความเรื่องหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนได้เขียนไว้เมื่อไม่นานปีมานี้ในหัวข้อเรื่อง **อิสรภาพในการมองเห็นตลาดของเกษตรกรไทย** ซึ่งนำลงพิมพ์ในหนังสือชื่อ **เกษตรกรที่รัก** หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หนังสือเล่มนี้สะท้อนภาพผลที่ปรากฏแก่สังคมไทยชัดเจนพอสมควร และสภาพการจัดการศึกษาเท่าที่เป็นมาแล้วจนถึงปัจจุบัน ก็ยังไม่สะท้อนวี่แววที่สามารถล้วงเข้าไปถึงปัญหาซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานคน หากกลับห่างออกไปมากยิ่งขึ้น เพราะยิ่งคิดก็ยิ่งห่างจากรากฐานจริงซึ่งปรากฏอยู่ในใจตัวเองออกไปทุกขณะ

ภาวะการสูญเสียดังกล่าวเท่าที่เป็นมาแล้วอย่างต่อเนื่องได้สะท้อนภาพพฤติกรรมของคนในสังคมออกมาปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในสายตาบุคคลกลุ่มซึ่งยังเข้าถึงและเห็นได้ น่าจะเกิดจากเหตุปัจจัยที่เข้าไปแฝงเป็นเงื่อนไขอยู่ในรากฐานการศึกษาของแต่ละคนอย่างลึกซึ้งจนเป็นธรรมชาติ และกลายเป็นคนส่วนใหญ่ในระบบการจัดการ อีกทั้งในมุมกลับ ระบบการจัดการก็ได้รับการปรับเปลี่ยนรูปลักษณะและโครงสร้างตัวเอง มาเอื้ออำนวยให้มีการรับเอาคนซึ่งมีลักษณะและโครงสร้างแนวคิดดังกล่าว ให้มีโอกาสเข้าสู่อำนาจอีกทางหนึ่งอย่างเป็นธรรมชาติ

ผลที่ปรากฏในช่วงหลังๆ จึงสะท้อนให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นว่าแนวคิดคนส่วนใหญ่มีทิศทางการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นชัดยิ่งขึ้นว่ายิ่งได้รับการศึกษาด้านการจัดการมีตำแหน่งและหน้าที่การงาน อีกทั้งมีโอกาสถืออำนาจสูงขึ้น กลับยิ่งมองภาพการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ด้วยความเข้าใจที่มุ่งเน้นไปยังสิ่งซึ่งเป็นเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เป็นเพียงส่วนปรุงแต่งหรือสิ่งสมมุติ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไปบนพื้นฐานที่ปราศจากตัวตน ทำให้การคาดการณ์ต่างๆ ต้องประสบกับความล้มเหลวเป็นส่วนใหญ่ **เพราะขาดรากฐานการมองเห็นสัจธรรมของชีวิตคนซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด**

ดังที่ปรากฏให้เห็นได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสะท้อนทั้งแนวคิดและพฤติกรรมทำให้รู้ว่ามีเหตุและผลสืบเนื่องมาจากภาวะยึดติดซึ่งเกิดจากอิทธิพลเงื่อนไขด้านวัตถุเข้าไปแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจแต่ละคนอย่างชัดเจน

เมื่อมีโอกาสนำปัญหาเศรษฐกิจมาพิจารณาและแสดงออก มักมีแนวโน้มสูงมากที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาเงินและวัตถุซึ่งเป็นด้านปริมาณมาเป็นเครื่องมือเน้นความสำคัญ ซึ่งถือเป็นวิถีทางที่ห่างจากรากฐานจริงของแต่ละคนซึ่งเป็นเหตุที่แท้จริงของผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมยิ่งขึ้นไปอีก

อนึ่ง บนพื้นฐานความจริง **ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ร่วมวิถีการ**

"สังคมปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาที่สะท้อนกลับมากระทบตัวเองหนักหน่วงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ สำหรับคนซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในเมือง"

เปลี่ยนแปลงกับมนุษย์แต่ละคน แม้เพื่อมนุษย์ด้วยกันเอง ล้วนมีกระแสสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกันเป็นธรรมชาติ ซึ่งไม่เพียงด้านรูปวัตถุหากสำคัญกล่าวคือ ปรากฏการเปลี่ยนแปลงในด้านจิตใจและความคิดของมนุษย์โดยเฉพาะคนท้องถิ่น

ดังนั้น ถ้าบุคคลใดบุคคลหนึ่งดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ปล่อยให้สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏเห็นได้สัมผัสได้ผ่านพ้นตนไปเฉยๆ อย่างไร้ความหมาย โดยที่เห็นว่า **ไม่ว่าเรื่องใดแม้เรื่องเล็กเรื่องใหญ่ต่างสานถึงสัจธรรมเดียวกันหมด การนำแนวคิดความเชื่อในสัจธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองลงปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นธรรมชาติ ย่อมปรากฏกระแสและทิศทางการเปลี่ยนแปลงภายในรากฐานจิตใจตนเองที่หยั่งรากลงลึกซึ้งถึงเหตุและผลยิ่งขึ้น**

อีกทั้งในมุมกลับ ย่อมหวนกลับออกมากำหนดวิธีปฏิบัติที่มีรูปลักษณะและทิศทางสอดคล้องกันกับเหตุผล ช่วยให้มั่นคงยั่งยืนยิ่งขึ้น ทำให้มีความหวัง ในการนำความสำเร็จมาสู่การพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยที่ไม่ก่อให้เกิดเหตุเดือดร้อนทั้งแก่สังคมและแต่ละคน

จากเนื้อหาสาระเท่าที่ชี้แจงเหตุผลมาแล้วทั้งหมด สำหรับบุคคลผู้มีรากฐานจิตใจอิสระถึงระดับหนึ่งโดยไม่ถูกอิทธิพลวัตถุครอบงำมากนัก น่าจะช่วยให้สามารถสรุปถึงเหตุและผลด้วยตัวเองได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งสู่ความมั่นคงยั่งยืนเป็นเป้าหมายหลัก จำเป็นต้องเน้นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพ

ซึ่งคงไม่ได้หมายถึงคุณภาพในด้านวัตถุอีกเช่นกัน หากเน้นอิสรภาพในด้านความคิดโดยที่ไม่ยึดติดอยู่กับกรอบของรูปแบบทำให้ความคิดคับแคบ เพราะความที่ขาดอิสระกำหนดตัวเองให้ต้องเดินตามก้นคนอื่น จึงตกเป็นทาสภายในระบบและโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งชนต่างถิ่นเป็นฝ่ายกำหนด ดังเช่นสังคมไทย แม้สังคมประเทศอื่นซึ่งตั้งอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ได้เผชิญความจริงมาแล้วจนถึงปัจจุบัน

หากหวนกลับมาพิจารณาเริ่มต้นจากตัวเราเองก่อนอื่น จากเหตุและผลในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งควรถือว่ารากฐานความคิดคนเป็นเหตุปัจจัยนำสู่ความสำเร็จ และมีโอกาสช่วยให้บังเกิดความมั่นคงยั่งยืน แต่เท่าที่เป็นมาแล้วกลับ **ขาดการเน้นความสำคัญของจิตวิญญาณซึ่งเป็นสัจธรรมพื้นฐานของชีวิตคน โดยเฉพาะคนท้องถิ่น หากข้ามไปเน้นที่ทรัพย์สินเงินทองและรูปวัตถุ แม้บางครั้งมีการคิดถึงด้านจิต-วิญญาณ แต่ถ้ามองได้ลึกซึ้ง มักพบว่ามีการนำเอาพื้นฐานด้านวัตถุมาแฝงไว้เป็นเงื่อนไขรองรับ แม้อาจไม่เจตนา แต่เกิดเพราะขาดการรู้ได้ลึกซึ้งถึงความจริง ทำให้ขาดความรักความจริงใจต่อสังคมอันเป็นบ้านเกิดของตนเอง**

จึงส่งผลให้สังคมปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาที่สะท้อนกลับมากระทบตัวเองหนักหน่วงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ สำหรับคนซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในเมือง สิ่งที่สัมผัสได้ใกล้ตัวมากที่สุดที่ใคร่ขอหยิบยกมากล่าวเป็นตัวอย่างก็คือ **ปัญหาการจราจรติดขัด และปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากชุมชนแออัด** เช่น เป็นแหล่งเพาะเชื้ออาชญากรรมและโรคภัยไข้เจ็บ

ซึ่งจริงๆ แล้วหากมองที่รูปแบบของแต่ละปัญหาจากรากฐานการมองที่อิสระในระดับหนึ่ง น่าจะเห็นได้ว่า **แต่ละลักษณะของปัญหาต่างก็เป็นเพียงชิ้นส่วนหนึ่งของความหลากหลายในกระบวนการซึ่งในอนาคตน่าจะมีแนวโน้มเกิดปัญหาลักษณะใหม่กว่าติดตาม**

มาอีก ทำให้เพิ่มแรงกดดันกับภาวะจิตใจคนในสังคมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

แต่คนซึ่งรากฐานตนเองตกอยู่ภายในกระแสอิทธิพลวัตถุทำให้หลงอำนาจ ย่อมมองปัญหาต่างๆ อย่างขาดการสานสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน หากเห็นภาพแยกกันเป็นเอกเทศ เมื่อมีการปฏิบัติก็มุ่งไปแก้ไขเพียงการใช้อำนาจสั่งการ และเอาผิดกับคน รวมถึงนิยมใช้กฎระเบียบ

ในที่สุดก็พบว่าแก้อะไรไม่ได้ แต่กลับทำให้สังสมปัญหาทวีความรุนแรงภายในตัวเองเพิ่มขึ้นบนพื้นฐานวัฏจักรเก่า ส่วนคนในชนบทก็ยังคงละทิ้งอุดมการณ์งานอาชีพซึ่งได้แก่การเกษตรกรรมอันถือเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษมาช้านาน เพื่ออพยพเข้ากรุงบนพื้นฐานความรู้สึกซึ่งกลายเป็นค่านิยมลึกซึ้งยิ่งขึ้นเพื่อแสวงหาเงินมาใช้ปรนเปรอความสบายให้แก่ตัวเอง โดยนำมาจับจ่ายซื้อหาเทคโนโลยีผลสนองประโยชน์แก่คนต่างชาติ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งดังกล่าวมีพื้นฐานความจริงซึ่งคนที่ฉกฉวยโอกาสสามารถสืบสานกระแสผลประโยชน์ด้านวัตถุเชื่อมโยงไปถึงพื้นฐานซึ่งอยู่ในต่างถิ่น และแน่นอนที่สุด เมื่อรากฐานจิตใจถูกทำลายย่อมส่งผลทำลายจิตสำนึกรับผิดชอบอันถือเป็นหน้าที่ของคนท้องถิ่นแต่ละคน

สิ่งดังกล่าว เป็นเพียงกรณีซึ่งหยิบยกมาเป็นตัวอย่าง เพื่อหวังให้รู้ความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **เน้นประเด็นซึ่งเกิดจากคน อันสืบเนื่องมาจากรากฐานความเป็นคนถูกทำลาย** เราคงกล่าวในขั้นนี้ว่า **คนซึ่งรากฐานตนเองถูกอิทธิพลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านรูปวัตถุซึ่งมีคนจากอีกขั้วหนึ่งเป็นฝ่ายกำหนดทำลาย ทำให้มองข้ามสิ่งธรรมชาติได้มอบให้มาแต่กำเนิดแล้ว ซึ่งควรถือเป็นสัจธรรมพื้นฐานที่แท้จริงของแต่ละคน** ทำให้คุณค่าชีวิตจำต้องตกเข้าไปอยู่ในวังวนของกระแสที่ขาดสมดุล จึงสูญเสียเศรษฐกิจหนักขึ้น ซึ่งโดยหลักธรรมย่อมไม่มีใครอื่นช่วยได้ จนกว่าความรู้สึกเจ็บปวดจะสอนให้รู้ความจริงจากใจตัวเอง

อนึ่ง ในเมื่อมีคนอยู่รวมๆ กัน ย่อมปรากฏหลากหลายเป็นธรรมชาติ จึงมีบุคคลที่เข้าไม่ถึงโดยที่ยังคงคิดว่าตนสามารถช่วยได้ แม้คุยว่าแก้ปัญหาสิ่งนั้นได้ สิ่งโน้นได้ แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่งจะพบความจริงว่า ยังไม่อาจช่วยให้รากฐานตนเองหลุดพ้นจากเงื่อนไขที่เข้าไปแฝงอยู่ในจิตใจตัวเองซึ่งมีสภาพเป็นวัฏจักรซึ่งร้อยถึงกันเป็นลูกโซ่ให้หลุดพ้นออกมาสู่อิสรภาพ

สิ่งซึ่งแสดงออกย่อมมีสภาพที่ไม่ผิดไปจากสิ่งซึ่งกล่าวกันว่าคือ **โฆษณาชวนเชื่อ**

ดังเช่นคำปรารภซึ่งถือเป็นสัจธรรมที่ปรากฏจากการปฏิบัติและกล่าวโดยคนในอดีตว่า **บุคคลผู้รู้ซึ้งจริงย่อมไม่พูดโอ้อวด แต่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน แม้หากกล่าวก็มักมุ่งไปในด้านการให้กำลังใจกับอีกด้านหนึ่งคือการท้วงติงและการชี้แนะให้มองถึงสิ่งซึ่งเป็นเหตุและผล** แต่ก็ไม่นำมาใส่ใจกับการแสดงออกจากอีกฝ่ายหนึ่ง

สื่อกับการพัฒนา

หากเข้าใจได้ถึงความจริงว่า **มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา จำเป็นต้องดำเนินชีวิตร่วมกันและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน** จะพบว่า **สื่อจากใจถึงใจ ถือเป็นส่วนหนึ่งซึ่งธรรมชาติได้ให้มากับชีวิตมนุษย์แต่ละคน โดยถือเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของการดำเนินชีวิตระหว่างมนุษย์กับมนุษย์** อีกทั้งยังมีเหตุมีผลนำสู่การรู้ความจริงของ

"ส่วนคนในชนบทก็ยังคงละทิ้งอุดมการณ์งานอาชีพ ซึ่งได้แก่การเกษตรกรรมอันถือเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษมาช้านาน เพื่ออพยพเข้ากรุงบนพื้นฐานความรู้สึกซึ่งกลายเป็นค่านิยมลึกซึ้งยิ่งขึ้นเพื่อแสวงหาเงินมาใช้ปรนเปรอความสบายให้แก่ตัวเอง"

สรรพสิ่งต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์ถึงวิถีชีวิตตนเองและเพื่อนมนุษย์ด้วย ทั้งนี้และทั้งนั้นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการดำเนินชีวิตและสื่อซึ่งควรเห็นชัดคือ รากฐานจิตใจซึ่งมีความจริงเป็นสิ่งกำหนดวิถีทางที่สานถึงศานติสุข

กิเลสในใจมนุษย์ทำให้เกิดข้ออ้างเพื่อเอาตัวรอด

ทุกวันนี้มักมีการเขียนการพูดกันในที่ต่างๆว่า **ยุคนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร** แต่ในสภาพพื้นฐานสังคมไทยซึ่งมีอิทธิพลจากรูปวัตถุเข้าไปครอบงำ ทำให้ยึดติดอยู่กับด้านวัตถุอย่างลึกซึ้ง หากให้นำมาวิเคราะห์ค้นหาความจริงแล้วเชื่อว่า ส่วนใหญ่น่าจะเป็นพฤติกรรมตามกระแสไปเรื่อยๆ อย่างขาดการสะดุดคิดเพื่อค้นหาเหตุผลที่อยู่ในใจตนเอง

จึงน่าจะเป็นเพียงภาษาซึ่งนำมาใช้เป็นเครื่องประดับ เพื่อให้การแสดงออกแลดูสวยงามอย่างที่เรียกกันว่า **ภาษาดอกไม้** ซึ่งหลังจากเบ่งบานแล้วย่อมเหี่ยวเฉาไปอย่างไร้ความหมาย หรือไม่ก็ต้องการนำมาใช้เป็นเครื่องมือข้ออ้าง เพื่อหวังให้สังคมเป็นไปตามทิศทางเดิมซึ่งมีการสร้างวัตถุให้หลากหลายยิ่งขึ้นเพื่อสนองกิเลสแห่งตน

บนพื้นฐานสังคมซึ่งรากฐานคนส่วนใหญ่รับเอาอิทธิพลรูปวัตถุเข้าไปครองอำนาจเหนือใจตนเอง เมื่อกล่าวถึง **"สื่อ"** จึงมักมีแนวโน้มมุ่งมองไปยัง **สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ โทรสาร กระทั่งดาวเทียมและสิ่งซึ่งภาษาต่างถิ่นเรียกว่าอินเตอร์เน็ต** และยังเชื่อว่าบนวิถีทางซึ่งมุ่งออกจากตัวเอง คงตกอยู่ในสภาพที่ตามกระแสรูปแบบซึ่งถูกกำหนดให้สร้างอิทธิพลเหนือกว่าอย่างไม่ยอมหยุด

กับอีกด้านหนึ่ง คงมีข้ออ้างปรากฏออกมาเป็นธรรมดาว่า **ถ้าไม่รีบก้าวไปข้างหน้า เราคงตามไม่ทันเขา** ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือสังคมไทยและคำพูดดังกล่าว เราก็ได้ยินกันมาแล้ว เพียงในช่วงหลังๆ ปรากฏบ่อยครั้งยิ่งขึ้น ทำให้อ่านใจได้ว่าเราตกเป็นทาสเขาไปแล้ว แทนที่จะคิดได้เองอย่างอิสระโดยไม่ต้องตามคนอื่น ดังเช่น การเกษตรกรรมซึ่งมีการผลิตอะไรผลิตตามกัน

หากบุคคลใดยังสามารถหวนกลับไปพิจารณาถึงอดีต เริ่มต้นจากชีวิตตนเองเท่าที่เป็นมาแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิด **การเจริญสติภายในรากฐาน** น่าจะเข้าใจได้ไม่ยากกว่า **การพัฒนาในอดีตที่เน้นความสำคัญด้านวัตถุเร็วยิ่งขึ้นจนเกินสมดุลระหว่างเหตุกับผล ทำให้ชีวิตคนท้องถิ่นซึ่งควรจะมีเป็นความเป็นไทยอยู่ในรากฐาน จำต้องหลุดจากการพึ่งตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้น** หรืออาจเรียกว่า **ขาดความเป็นตัวของตัวเองซึ่งควรมั่นคงอยู่กับการรู้เหตุรู้ผล ทำให้รากฐานจิตใจขาดความมั่นคงอยู่กับสัจจะ**

หากมองภาพรวมของชีวิตแต่ละคนและเห็นความสำคัญของรากฐานจิตใจได้ชัดเจน น่าจะเข้าใจได้ในขั้นต้นว่า มีสิ่งที่อยู่ภายในและภายนอก สำหรับสิ่งซึ่งอยู่ภายในได้แก่จิตวิญญาณความรักพื้นดินถิ่นเกิดของแต่ละคน ส่วนสิ่งที่อยู่ภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงเพื่อนมนุษย์ รวมถึงสรรพสิ่งอื่นๆ โดยเหตุที่มีส่วนต่างๆ จากกายตัวเองและพฤติกรรมเป็นสื่อธรรมชาติ ที่เชื่อมถึงรากฐานจิตใจตัวเองช่วยให้หยั่งรู้ได้ถึงสิ่งซึ่งอยู่ร่วมกันกับตนและสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกันอย่างมีโครงสร้างเป็นระบบอย่างมีเหตุมีผล

เราคงไม่มองแต่เพียงว่า **สิ่งที่อยู่ภายในกับภายนอกจิตใจเราแต่ละคนควรมีสมดุลระหว่างกันและกัน** เท่านั้น หากควรเข้าใจได้ลึกซึ้งกว่านั้นว่า **สิ่งซึ่งอยู่ภายในคือรากฐานของเงื่อนไขที่กำหนดสมดุล** ซึ่งเรียกกันว่า **ความมีเหตุมีผล** หรือ **ความพอดีพองาม**

ถ้าเข้าใจถึงความจริงแล้วว่ากายซึ่งปรากฏอยู่ท่ามกลางความหลากหลายของรูปลักษณะการปฏิบัติจากเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องมีกระแสซึ่งชีวิตจำเป็นต้องสัมผัสกับสิ่งดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น จึงควรเข้าใจและยอมรับว่า **สื่อธรรมชาติกับบทบาทของสิ่งเหล่านี้ล้วนได้มาจากธรรมชาติของจิตใจ แต่ละคนจึงควรถือว่ามีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง**

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า **เป้าหมายของสื่อน่าจะมีสองด้านคือ เพื่อการเรียนรู้ และหวังนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง กับอีกด้านหนึ่งเพื่อถ่ายทอดความรู้สู่เพื่อนมนุษย์ได้อิสระยิ่งขึ้น**

หากขาดการหยั่งรู้ได้ลึกซึ้งถึงความหมายของสื่อธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นสัจธรรมของชีวิตแต่ละคน ย่อมมุ่งข้ามไปมองที่สื่อซึ่งผลิตขึ้นจากอิทธิพลกิเลสของคน ดังจะพบกับการเปลี่ยนแปลงแม้จากวิทยุมาสู่โทรทัศน์ กระทั่งดาวเทียม และคงไม่หยุดเพียงแค่นี้

จากการขาดรากฐานจริงดังกล่าว ย่อมกำหนดวิถีทางที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือทำลายเพื่อนมนุษย์และสังคม ซึ่งยังตกอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่าอย่างขาดความรับผิดชอบ และคนในกลุ่มซึ่งตกอยู่ในสภาพที่เหนือกว่าด้วย อิทธิพลอำนาจวัตถุเป็นส่วนใหญ่มักขาดการรู้สึกได้ลึกซึ้งถึงผิดชอบชั่วดีทำให้ยังคงเชื่อว่าสิ่งซึ่งตนคิดและนำมาปฏิบัติคือวิถีทางนำสู่การสร้างสรรค์

ทั้งนี้และทั้งนั้น ถ้ามีกิเลสเป็นเงื่อนไขเข้าไปแฝงเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานจิตใจ ย่อมเกิดภาวะปิดกั้นมิให้ของจริงซึ่งมีอยู่แล้วในใจตนเอง มีโอกาสออกมาปรากฏอย่างอิสระ หากเต็มไปด้วยข้ออ้างลักษณะต่างๆ ซึ่งมุ่งเน้นไปยังเงื่อนไขที่ปรากฏหลากหลายอยู่ภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น การโทษคนอื่น สิ่งอื่น สุดแล้วแต่ว่าสิ่งใดจะเข้ามาปรากฏอยู่ในสายตาตน และคนทั่วไปในช่วงนั้นๆ

ความสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับรากฐานจิตใจคน

ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นปัญหามีเหตุผลสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจคน ภายในองค์รวมของชีวิตมนุษย์มีร่างกายและจิตใจสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกัน อีกทั้งมีเหตุมีผลสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเป็นวัฏจักรทั้งสองทิศทางอย่างอิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นคนด้วยกันเอง

การสื่อถึงกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เป็นสิ่งกำหนดโดยธรรมชาติที่อยู่ในใจของทั้งสองฝ่าย หากนำเอาสื่อซึ่งปรากฏเป็นสัจธรรมอยู่ในระบบชีวิตแต่ละคนมาลำดับความสำคัญตามขั้นตอนของเหตุและผลน่าจะเห็นความจริงได้ว่า **การปฏิบัติจากใจซึ่งกำหนดรูปลักษณะของวิธีการและทิศทางจากรากฐานความรู้สึกนึกคิดตนเองถือเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก ส่วนการเขียนการพูดนับเป็นเรื่องห่างจากรากฐานมากกว่า จึงมีความสำคัญรองลงมาตามลำดับ**

การปฏิบัติจึงถือเป็นสื่อธรรมชาติในระดับพื้นฐาน เนื่องจากสามารถถ่ายทอดกระแสความรู้สึกจากใจฝ่ายหนึ่งถึงใจอีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างลึกซึ้ง ดังจะพบกับคำปรารภจากเยาวชนบางคนผู้มีรากฐานจิตใจละเอียดและลึกซึ้งถึงระดับหนึ่งที่กล่าวจากความรู้สึกว่า **เมื่อมีโอกาสสัมผัสกับพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่บางคนแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ แม้ไม่ได้พูดออกมาก็ยังรู้สึกอบอุ่นและศรัทธาอย่างลึกซึ้ง**

แต่ก็มีแง่คิดจากอีกด้านหนึ่งว่า ถ้าผู้รู้สึกดังกล่าว ขาดความลึกซึ้งในรากฐานตนเอง อาจตกเป็นเหยื่อคนซึ่งสะท้อนพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างขาดความจริงใจได้ไม่ยากเช่นกัน ซึ่งทั้งนี้และทั้งนั้นคงต้องมองถึงทุกส่วนที่เป็นองค์ประกอบรอบด้านของชีวิต ไม่ว่าเล็กหรือใหญ่หากปรากฏมีเงื่อนปมให้สะดุดคิด

การปฏิบัติของผู้บริหาร

คำปรารภที่หยิบยกมากล่าวหากฟังแล้วเก็บมาคิดวิเคราะห์ได้ลึกซึ้ง ย่อมสามารถรู้และเข้าถึงความหมายของสื่อซึ่งเป็นของจริงที่ปรากฏอยู่ในกระแสธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ซึ่งดำรงอยู่ร่วมกัน ดังเช่นที่กล่าวกันว่า **ผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนคนรุ่นหลัง**

แม้การเขียนการพูดหากสืบเนื่องมาจากสิ่งซึ่งตนได้ปฏิบัติแล้วทำให้รู้ความจริงแล้ว หรืออีกนัยหนึ่ง **พูดจากประสบการณ์และพูดจากความจริงที่มีอยู่ในใจตนเอง** ย่อมนำวิถีทางสู่การสร้างสรรค์อย่างมีระบบบนพื้นฐานธรรมชาติทำให้เชื่อมั่นได้ หาใช่การพูดหรือเขียนที่ไปลอกเลียนแบบมาจากคนอื่นหรือจากตำรา

แม้การพูดการเขียนไปตามกระแสสังคมเพื่อให้ตัวเองอยู่ได้และได้มาในสิ่งซึ่งตนต้องการ ดังเช่นที่กล่าวกันว่า **พูดแบบภาษาดอกไม้** หรือ **พูดอย่างขาดความรับผิดชอบ** ซึ่งลักษณะเช่นนี้แม้ชีวิตจะก้าวต่อไปได้ ก็คงวนไปเวียนมาและไปได้เพียงช่วงหนึ่ง แล้วก็ต้องรับผลเสียหายไม่ว่าเร็วหรือช้า ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งผลเสียหายให้บังเกิดขึ้นแก่สังคมด้วย

มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมาและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่เลือกว่าชาติไหนภาษาไหน หากมุ่งวิถีทางสู่การเรียนรู้และเข้าถึงธรรมชาติของเพื่อนมนุษย์แต่ละคนอย่างอิสระ ย่อมมีโอกาสนำเอาสื่อธรรมชาติซึ่งมีอยู่แล้วในตนเองออกมาใช้ประโยชน์ นำสู่วิถีทางที่สร้างสรรค์ได้อย่างลึกซึ้ง กับอีกด้านหนึ่ง ย่อมส่งผลสะท้อนกลับมาช่วยพัฒนาคุณภาพของเหตุแห่งสื่อซึ่งอยู่ในรากฐานตนเอง ให้ใสสะอาดและบริสุทธิ์ยิ่งขึ้นตามเหตุและผลอย่างเป็นธรรมชาติ

ผู้บริหารซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจจำเป็นจะต้องมีความจริงใจต่อสังคม

อย่างไรก็ตาม ก่อนจะหยั่งรู้และเข้าถึงธรรมชาติของเพื่อนมนุษย์ สิ่งซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญช่วยให้การถ่ายทอดข้อมูลอันเป็นสัจธรรมให้คนอื่นเข้าถึงได้ คือการที่ตนสามารถหยั่งรู้และเข้าใจได้ถึงเหตุแห่งสื่อซึ่งปรากฏเป็นความจริงอยู่ในรากฐานจิตใจตนเองก่อนอื่น หากหยั่งรู้ได้ถึงย่อมช่วยให้รากฐานจิตใจเปิดกว้างและเกิดความจริงใจต่อคนอื่น

หากมองจากอีกด้านหนึ่งย่อมพบว่า ปราศจากความหวาดระแวงอันมีผลทำให้นำเอาสิ่งต่างๆ ซึ่งปรากฏหลากหลายอยู่ภายนอกตนมาใช้เป็นเงื่อนไขอ้างเหตุ เพื่อมุ่งหวังเอาตัวรอดรวมทั้งปิดกั้นอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกกันว่า **แก้ตัว**

อนึ่ง โดยสัจธรรม ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏเป็นปัญหาต่างก็มีสองด้าน ดังนั้น ในเรื่องระหว่างคนกับคน แม้ด้านหนึ่งอาจสร้างเงื่อนไขขึ้นมา แต่อีกด้านหนึ่งควรดับได้ก่อน ย่อมช่วยให้ด้านตรงข้ามสามารถดับได้ไม่ว่าเร็วหรือช้า นอกจากนั้นฝ่ายที่ดับได้ก่อนน่าจะมีคุณสมบัติเป็นผู้บริหารผู้รับผิดชอบ

ซึ่งกรณีเช่นนี้น่าจะถือว่าเป็นการให้ที่มุ่งทิศทางสู่การสร้างสรรค์ทั้งแก่สังคมและตนเองอย่างแท้จริง เหนือกว่าการบริจาคทรัพย์สินเงินทอง ซึ่งเป็นด้านวัตถุ ไม่ว่ากระแสการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุซึ่งมีเครือข่ายเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลกจะเป็นไปอย่างไร วิถีชีวิตบุคคลผู้ปฏิบัติได้ย่อมไม่ตกเข้าไปอยู่ในกระแสที่กำหนดให้ตัวเองต้องมีส่วนร่วมก่อความเดือดร้อนให้กับเพื่อนมนุษย์

มองสู่ปัญหาซึ่งอยู่ในพื้นฐานวัฒนธรรม

เริ่มต้นจากช่วง พ.ศ. ๒๕๓๗ ฝ่ายบริหารของรัฐได้ประกาศเป็นปีรณรงค์เพื่อวัฒนธรรมไทย หากพิจารณาที่เหตุผลโดยเอาคนเป็นพื้นฐาน น่าจะวินิจฉัยได้ว่า **หากไม่รู้สึกว่ามีการสูญเสียทางวัฒนธรรมคงไม่มีการประกาศให้รณรงค์** แสดงให้เห็นว่า แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเท่าที่ผ่านมาแล้ว ทำให้เกิดการสูญเสียทางวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อปีซึ่งประกาศไว้ใกล้จะผ่านพ้นไป ยังมีการประกาศให้รณรงค์ต่อมาอีก

หากนำเอาความหมายของวัฒนธรรมในทางปฏิบัติ ซึ่งถือว่า **ทุกชีวิตและทุกสิ่งที่เกิดและดำรงอยู่ร่วมผืนแผ่นดินเดียวกัน ย่อมมีรากฐานผูกพันถึงซึ่งกันและกัน โดยถือเอารากฐานที่อยู่ในจิตใจมนุษย์ซึ่งเป็นคนท้องถิ่นเป็นหลักและถือเอาผืนแผ่นดินเป็นพื้นฐานรองรับ** มาใช้เป็นหลักในการพิจารณา เพื่อช่วยให้เข้าใจและมองเห็นความจริงได้อย่างลึกซึ้ง

คงส่งเสริมให้เห็นภาพได้ชัดเจนว่า ตามสภาพสังคมที่ปรากฏเป็นความจริงในปัจจุบัน **การ**

"ผู้บริหารซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจจำเป็นจะต้องมีความจริงใจต่อสังคม"

รณรงค์ดังกล่าวคงไม่ปรากฏผลให้เกิดสภาพที่ช่วยแก้ไขปัญหาได้ เนื่องจากกิจกรรมต่างๆ เท่าที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นภาพความจริงมาแล้ว ทำให้เข้าใจได้ว่ามีความเข้าใจวัฒนธรรมมุ่งไปยึดติดอยู่กับด้านรูปแบบ แทนที่จะมองได้ถึงรากฐาน เพื่อหวังแก้ปัญหาได้อย่างถึงรากฐาน

ดังเช่นการมุ่งไปเน้นที่โบราณสถานซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้าง โดยมีการนำมาเล่าขานกันถึงความเป็นมากับรูปลักษณะของการแต่งกาย ตลอดจนการบันเทิง เช่นดนตรีไทยและเพลงไทย ซึ่งไม่อาจสานความรู้สึกให้เชื่อมโยงถึงคุณค่าความรักซึ่งควรจะมีให้ทุกชีวิตที่มีเหตุมีผลถึงซึ่งกันและกัน อีกทั้งหยั่งรากฐานความรู้สึกลงถึงพื้นดินอันถือเป็นสื่อความรักระหว่างใจกับใจ

วิญญาณความรักพื้นดินถิ่นเกิดของแต่ละคนยิ่งขึ้นไปมีอำนาจระดับสูง ซึ่งแน่นอนที่สุด **เมื่อขาดก็ย่อมเปิดโอกาสให้กระแสจากต่างถิ่นเข้ามาแทรกแซงลงถึงรากฐาน และสามารถผ่านลงไปถึงคนระดับล่าง รวมทั้งเยาวชนคนรุ่นหลัง ดังที่ปรากฏเห็นความจริงจากสื่อสาธารณะออกมาให้รู้แล้วอย่างหลากหลาย แม้ตัวระบบสื่อเองก็เห็นได้ชัด เช่นเดียวกันกับภาพสะท้อนจากปีรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อมและเรื่องอื่นๆ เท่าที่ผ่านมาแล้วทั้งหมด หากเก็บมาคิดให้ลึกซึ้งย่อม พบผลเช่นเดียวกันหมด**

คำปรารภซึ่งปรากฏออกมาเป็นครั้งคราวว่า **เมืองไทยเป็นเมืองพุทธศาสนาแต่เหตุไฉนในปัจจุบันกลับพบว่าศีลธรรมมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลงไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยส่วนใหญ่หันหลังให้กับความจริงของชีวิตตัวเองและสรรพสิ่งทั้งหลาย ซึ่งมีรากฐานการเกิดการดำรงอยู่ร่วมแผ่นดินถิ่นเดียวกันกับตน ขาดการหยั่งรู้ได้ถึงคุณค่าของสิ่งดังกล่าว ซึ่งแม้จะปรากฏหลากหลาย แต่ก็มีเหตุมีผลสนองชีวิตและจิตใจตนมาแต่อดีต อีกทั้งยังสืบสานต่อมาจนถึงช่วงหลังๆ**

ดังจะเห็นได้ทั่วๆ ไป ถึงนิสัยทิ้งๆ ขว้างๆ สิ่งซึ่งผ่านเข้ามาสู่ชีวิตและพ้นไปแล้ว อย่างไม่สนใจที่จะเก็บรวบรวมไว้ใช้เป็นเครื่องเตือนสติ และเสริมฐานความรู้สึกภูมิใจในตัวเอง ยิ่งไปกว่านั้นหากมองที่ผู้ใหญ่หลายต่อหลายคน หากพบว่าเด็กบางคนสนใจเก็บสะสมกลับถูกหาว่า เก็บอะไรไม่เข้าเรื่องเข้าราว ทำให้บ้านช่องรกรุงรัง ซึ่งแท้จริงแล้วผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างทางใจที่ดีให้กับเด็ก

แม้เมื่อพบว่ามีการสูญเสียศีลธรรมเกิดขึ้นในสังคม ก็มักมีแนวโน้มยัดเยียดเด็กให้เข้าไปสู่ระบบการพัฒนาศีลธรรมในด้านรูปแบบ เช่น ให้เข้า วัดไปฟังเทศน์ ให้มีการเปิดหลักสูตรสอนศีลธรรมในห้องเรียน ซึ่งน่าจะมีแนวโน้มยึดติดรูปแบบหนักยิ่งขึ้นไปอีก เนื่องจากรากฐานของเด็กและเยาวชนยังขาดประสบการณ์ทำให้รากฐานขาดความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง

บนพื้นฐานสัจธรรมของสังคมซึ่งตกอยู่ใต้อิทธิพล เงื่อนไขจากรูปวัตถุทำให้ยึดติด ไม่ว่าที่ไหนมีคนย่อมพบกับภาพพฤติกรรม ซึ่งสะท้อนภาวะยึดติดเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าเปลือกนอกที่หุ้มห่อกายจะมีรูปลักษณะอย่างไร กระทั่งคนห่มผ้าเหลือง เพียงแต่มากน้อยกว่ากันแล้วแต่น้ำหนักของรูปวัตถุที่มีอิทธิพลอยู่ในใจของแต่ละคน

แม้ยังมีน้อยอยู่ก็มีโอกาสเพิ่มขึ้นได้ ในเมื่อมีการสานกระแสถึงซึ่งกันและกันเป็นธรรมดา และธรรมชาติของภาวะยึดติดก็มีอิทธิพลกำหนดให้แนวคิด และวิถีทางปฏิบัติของคนในการคิดแก้ไขปัญหามุ่งเน้นไปยังด้านวัตถุ ไม่ว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องใดก็ตาม

ภาพสะท้อนของปัญหาด้านการเมือง

แม้เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของประชาธิปไตย เราพบภาพคนส่วนใหญ่ที่มุ่งมองไปยังสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและรัฐสภา รวมถึงการเลือกตั้ง กับภาพของกระแสซึ่งมุ่งขึ้นไปสนใจเอาจริงเอาจังกับเรื่องราวซึ่งมีรูปแบบอยู่ด้านบนอย่างเห็นได้ชัด แม้พฤติกรรมที่สะท้อนภาพของการเรียกร้องต้องการสิ่งนั้นสิ่งโน้นจากด้านบน

"รากฐานวัฒนธรรมเป็นสิ่งอยู่ในจิตสำนึกคนท้องถิ่น ส่วนโบราณวัตถุก็ดี เครื่องแต่งตัวชุดไทยก็ดี ดนตรีไทยก็ดี เป็นเพียงเหตุหรือเป็นผลพวง ซึ่งปรากฏเป็นรูปแบบในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงภายในกระแสวัฒนธรรม"

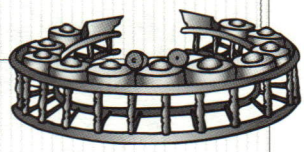

ซึ่งจริงๆ แล้ว หากมองที่รากฐานก็คือเรื่องเดียวกัน หากมีรากฐานความเชื่อต่างรูปแบบกันอย่างหลากหลาย อีกทั้งภายในภาพรวมของแต่ละเรื่อง มีการยึดติดกันอยู่คนละข้วหรือคนละด้าน

ทั้งนี้และทั้งนั้นน่าจะสืบเนื่องมาจากการขาดคุณสมบัติของการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งสามารถเจาะลึกลงถึงสัจธรรมของเหตุและผลว่า **เราแต่ละคนได้สูญเสียอะไรไปจากรากฐานตนเอง จึงทำให้ปัจจุบันเกิดภาวะร้อนแรงเพราะขาดจิตสำนึกในการนำปฏิบัติลงสู่ด้านล่างอันควรมีอยู่อย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งสิ่งดังกล่าว หากค้นพบความจริงจากใจตนเองได้ ย่อมช่วยให้แต่ละคนสามารถมองเห็นแนวทางปฏิบัติ สามารถช่วยให้จิตใจและการปฏิบัติดำเนินไปได้ด้วยความสงบ** ดังที่กล่าวกันว่า **แก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี**

การคิดแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่หันหลังให้ความจริงซึ่งควรมีอยู่ในใจ

แม้ในด้านการพิจารณาแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ซึ่งมีเหตุมีผลสัมพันธ์ถึงการสูญเสียรากฐาน วัฒนธรรม เราก็ยังได้ยินบุคคลในกลุ่มผู้มีหน้าที่บริหารระดับสูงกล่าวท่ามกลางที่ประชุมสัมมนาครั้งใหญ่ ซึ่งจัดขึ้นอย่างเป็นทางการท่ามกลางอิทธิพลภาคธุรกิจว่า **เราร่ำรวยกันมามากแล้วขอให้แบ่งปันไปรักษาแผลธรรมชาติกันบ้าง** แทนที่จะมองสู่อีกทิศทางหนึ่งซึ่งมีเหตุที่แท้จริงอยู่ในรากฐานของสิ่งซึ่งเป็นปัญหาและกล่าวว่า **ขอให้ละลดความอยากในตัวเองลงไปเสียบ้าง เพื่อเปิดโอกาสให้ธรรมชาติได้รักษาแผลตัวเอง** เพราะโดยสัจธรรมคงไม่มีใครรักษาแผลให้ธรรมชาติได้ หากคิดว่าตนทำได้ก็เท่ากับว่า ดึงเอาพื้นฐานธรรมชาติเข้ามาไว้ในอุ้งมือกิเลสของตน หากกระทำต่อไปก็ยิ่งส่งผลให้ต้องประสบกับสภาพที่เลวร้ายยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

ปัญหาการยึดติดเปลือกนอกทำให้ลงไม่ถึงรากฐานตัวเอง

อนึ่ง รากฐานวัฒนธรรมเป็นสิ่งอยู่ในจิตสำนึกคนท้องถิ่น ส่วนโบราณวัตถุก็ดี เครื่องแต่งตัวชุดไทยก็ดี ดนตรีไทยก็ดี เป็นเพียงปลายเหตุหรือเป็นผลพวง ซึ่งปรากฏเป็นรูปแบบในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงภายในกระแสวัฒนธรรม หากประสงค์จะให้เกิดจิตสำนึกจริงแทนที่จะนำเอารูปแบบเหล่านี้มาให้สัมผัส น่าจะเริ่มจากการให้โอกาสลงมือปฏิบัติให้เห็นความจริง โดยมุ่งที่กระแสการเปลี่ยนแปลง

และหาใช่มุ่งไปยังที่มาของโบราณวัตถุ เครื่องดนตรีไทย หรือสิ่งอื่นๆ ในทำนองนี้ หาก**ผู้ใหญ่ควรเริ่มต้นทบทวนที่มาของชีวิตตนเอง** เพื่อหวังให้เกิดคุณสมบัติคือ **เอาใจตัวเองไปใส่ใจเด็กก่อนอื่น** ไม่เช่นนั้นแล้วย่อมเกิดพฤติกรรมนำเอาสิ่งซึ่งเป็นเพียงรูปแบบหรือเปลือกนอกของวัฒนธรรมเข้าไปยัดเยียดให้เด็กอย่างปราศจากการรู้สึกได้

ดังนั้น หากผู้ใหญ่ปลอดจากภาวะยึดติดในระดับหนึ่งย่อมรู้สึกได้ถึงประเด็นนี้ และคงหวนกลับมาถามตัวเองว่าในสมัยที่ตนยังเป็นเด็กมีความรู้สึกกับเรื่องเหล่านี้อย่างไร คำตอบจากเด็กน่าจะปรากฏออกมาว่า **เป็นเรื่องไกลตัวและไกลจากความพร้อมของรากฐานจิตใจตัวเองอย่างมาก**

ดังเช่นสิ่งซึ่งผู้ใหญ่ในอดีตปรารภในเชิงสอนลูกหลานว่า **ให้เริ่มต้นสนใจในสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัว**

ใกล้ใจที่สุดก่อนอื่น และหากคิดฟื้นฟูรากฐานวัฒนธรรมจากสิ่งซึ่งเป็นความจริง โดยที่มีผู้ใหญ่ให้ความสำคัญแก่เด็ก อีกทั้งถอดหัวใจตัวเองให้หวนกลับไปนึกถึงความรู้สึกในช่วงซึ่งยังเป็นเด็กได้ น่าจะเห็นว่าจุดเริ่มต้นกระแสฟื้นฟูรากฐานวัฒนธรรม ถ้ามองที่เด็กคงจะพบว่าควรปลูกฝังความรักความสนใจในสิ่งซึ่งมีเหตุผลสัมพันธ์อยู่กับชีวิตประจำวันของเด็กเอง อีกทั้งสอนให้เด็กเกิดนิสัยเก็บสะสมสิ่งซึ่งผ่านพ้นไปแล้วอย่างปราศจากความรู้สึกว่าสิ่งนั้นสำคัญกว่าสิ่งนี้ โดยที่ผู้ใหญ่ปฏิบัติจากความรักความจริงใจให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง รวมทั้งลงมือปฏิบัติร่วมกับเด็กอย่างมีความสุข

ในด้านคุณภาพควรรู้ได้ถึงความจริงว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีความสำคัญเท่าเทียมกันหมด ดังที่เคยกล่าวไว้เป็นครั้งคราวในที่ต่างๆ ว่า **หากมองบนพื้นฐานด้านคุณค่าและเห็นได้อย่างชัดเจน ย่อมรู้สึกว่าไม่ว่าเพชรหรือทองคำหากนำมาเปรียบเทียบกับเม็ดดินเม็ดทรายย่อมถือว่ามีความสำคัญเท่ากัน** ชีวิตกับการพัฒนาคุณภาพควรเริ่มต้นจากความพอดีพองามระหว่างสองด้านเป็นสมดุล

อนึ่ง เนื่องจากได้กล่าวถึงคำว่า **"สอนให้เด็กเกิดนิสัยเก็บสะสมสิ่งซึ่งผ่านพ้นไปแล้ว"** คงต้องขอนำเอาความหมายของ**"การสอน"** มาทบทวนเพื่อทำความเข้าใจอีกครั้งหนึ่ง โดยที่ได้กล่าวไว้ในช่วงแรกๆ ของข้อเขียนนี้ถึงการลำดับความสำคัญของ สื่อการสอนจากสื่อธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นฐานความจริงถึงสื่อซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ คงขออนุญาตย้ำว่า **การปฏิบัติของผู้ใหญ่เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงรากฐานจิตใจได้เหนือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น**

กับอีกด้านหนึ่งซึ่งยิ่งสำคัญอย่างลึกซึ้งและถือเป็นกุญแจซึ่งนำสู่ความสำเร็จน่าจะได้แก่ รากฐานจิตใจของผู้ใหญ่ที่มีความ พร้อมในการเข้าใจเด็กอย่างปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง และไม่เพียงผู้ใหญ่ควรเป็นผู้ที่ไม่สะท้อนพฤติ-กรรมทำสิ่งต่างๆ อย่างทิ้งๆ ขว้างๆ หรือ **เอาแต่ง่ายเข้าว่า** หากควรมีความละเอียดรอบคอบ รวมทั้งใช้ชีวิตอยู่อย่างมัธยัสถ์และเรียบง่าย สามารถปรับใจตัวเองให้เข้าถึงบรรยากาศได้ทุกรูปแบบอย่างมั่นคงชัดเจนอยู่กับเหตุและผลเป็นธรรมชาติ

รากฐานการศึกษาที่ควรได้รับการปรับเปลี่ยน

สัจธรรมของความเจริญจำเป็นต้องมีสองด้าน ด้านหนึ่งได้แก่ รากฐานซึ่งปรากฏอยู่ในจิตใจของแต่ละคน ส่วนอีกด้านหนึ่ง คือสิ่งซึ่งเป็นผลจากพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น สิ่งซึ่งสำคัญที่สุด น่าจะได้แก่ ความเจริญภายในรากฐานจิตใจตนเองซึ่งควรจะลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งนี้และทั้งนั้นก็เพื่อหวังให้การพัฒนาได้มีความมั่นคงยั่งยืน

ส่วนความเจริญในด้านที่เกิดจากพฤติกรรม ย่อมเป็นไปตามเหตุและผลบนพื้นฐานตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งผู้ที่ยังมีกิเลสหนาย่อมเข้าใจได้ยาก ดังเช่นที่นำมากล่าวเน้นกันถึง **การพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเอง**

หากมองที่รากฐานการศึกษาซึ่งอยู่ในจิตใจแต่ละคนภายในสังคม ซึ่งควรจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดและพฤติกรรมที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นอย่างสอดคล้องกันกับความเจริญในด้านร่างกายและวัย แต่กลับพบว่าในปัจจุบันมีแนวโน้มทำให้รู้สึกว่าตื้นเขินยิ่งขึ้น ดังจะพบกับการแสดงออกเป็นครั้งคราวเมื่อได้รับแนวคิดซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของสิ่งซึ่งเป็นสัจธรรม มักสะท้อนคำปรารภออกมาว่า **ลึกซึ้งมากจนไม่อาจเข้าใจถึง** ซึ่งสิ่งนี้น่าจะมาจากเด็กๆ แทนที่จะมาจากผู้ใหญ่

ดังได้ลำดับความสำคัญก่อนหลังของสื่อการศึกษา ซึ่งปรากฏเป็นธรรมชาติอยู่ในโครงสร้างชีวิตแต่ละคนเป็นสัจธรรมแล้วว่า การปฏิบัติถือเป็นสื่อธรรมชาติที่สำคัญเหนือการพูดการเขียนยิ่งไปกว่านั้นหากการปฏิบัติเริ่มต้นจากรากฐานจิตใจที่อิสระ เพื่อหวังให้เกิดการพัฒนาความเจริญขึ้นจากจิตใจตนเองอย่างแท้จริง การปฏิบัติจำเป็นต้องได้รับการกำหนดโดยเงื่อนไข ซึ่งมีเป็น

ธรรมชาติอยู่ในรากฐานตนเองและซื่อสัตย์ต่อพื้นฐานดังกล่าวอย่างชัดเจน ช่วยให้อีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นมุมกลับคือ ตนมีโอกาสเรียนรู้ความจริงหยั่งลงถึงสิ่งซึ่งอยู่ในใจตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

ซึ่งสิ่งนี้เองถือเป็นศูนย์ควบคุมการแสดงออกในแต่ละโอกาส ไม่ว่ารูปลักษณะใด ให้อยู่กับเหตุและผลได้อย่างชัดเจน แม้การควบคุมสมดุลระหว่างกายกับจิตตนเองให้อยู่อย่างมั่นคงยั่งยืนและช่วยให้ตนมีความสุขเพิ่มขึ้น การคิดควบคุมสิ่งซึ่งอยู่ภายนอกย่อมลดลงตามลำดับ ช่วยให้รู้สึกเบาใจมากขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้น การปฏิบัติจากรากฐานความรักความสนใจที่ปรากฏเป็นสัจธรรมอยู่ในตนเองแล้ว หากนำเอาหลักธรรมอีกสิ่งหนึ่งซึ่งชี้ไว้ชัดเจนว่า **แต่ละคนที่เกิดมาจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์และมองที่วิถีการเปลี่ยนแปลงของแต่ละชีวิตซึ่งสะท้อนสัจธรรมให้เห็นชัดเจนจากเด็กสู่ผู้ใหญ่** น่าจะเห็นและเข้าใจถึงบทสรุปที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งว่า **ผู้ใหญ่ควรมีความรักความสนใจที่จะลงมาร่วมปฏิบัติกับเด็กหรือเยาวชน** และหากมีความรักความเมตตาลึกซึ้งยิ่งขึ้นอย่างปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชังว่าเป็นลูกหลานตัวเองหรือไม่ ย่อมเกิดระบบการพัฒนาขึ้นในทุกเรื่องอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ว่าในด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ อีกทั้งยังมีโอกาสนำความมั่นคงยั่งยืนมาสู่ตนเองและสังคมร่วมกัน อันควรถือว่าเป็นที่ปรารถนาของทุกชีวิต

วิถีการเปลี่ยนแปลงที่มุ่ง **พัฒนาร่วมกันทั้งความรู้และคุณภาพชีวิต โดยถือคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐาน** ซึ่งควรปรากฏผลอย่างชัดเจนจากรากฐานการศึกษาของแต่ละคน จะมีความเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้เป็นผู้ใหญ่กว่า ไม่ว่าระหว่างพ่อแม่กับลูก ครูกับศิษย์ ผู้ถืออำนาจบริหารระดับต่างๆ กับผู้อยู่ภายใต้ ทั้งภายในระบบงานของรัฐและภาคเอกชนรวมถึงผู้บริหารประเทศกับประชาชน พึงเน้นการปฏิบัติตนอยู่กับสัจจะซึ่งปรากฏชัดเจนมาแต่กำเนิดอย่างอิสระ โดยไม่แสดงออกให้รู้สึกว่ามีการยึดติดอยู่กับอำนาจและอามิสต่างๆ ย่อมสามารถสืบสานกระแสซึ่งมีการริเริ่ม และนำวิธีการสร้างสรรค์ต่อไปได้

แต่ภาพที่พบอยู่ในปัจจุบันจะพบความจริงว่า พ่อแม่ทิ้งลูกออกไปแสวงหาความมีหน้ามีตาและอามิสนอกบ้าน หลายต่อหลายคนออกไปเที่ยวได้เกาะคนมีอำนาจ โดยที่หวังว่าจะสามารถบันดาลคุณและโทษให้แก่ตน เมื่อกลับมาถึงบ้านแม้จะหาสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ มาปรุงแต่งความสะดวกสบายให้แก่ลูก กลับส่งผลสะท้อนให้ลูกถูกมอมเมาด้วยสิ่งแปลกปลอมมากขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้นการแสดงออกที่ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ย่อมสร้างค่านิยมผิดๆให้แก่เด็ก เพราะผู้ใหญ่คิดได้ไม่ถึงรากฐานความจริง แต่กลับไปให้ความสำคัญของปัญหาครอบครัวแตกแยก โดยนำเอาการหย่าร้างระหว่างพ่อแม่มาเป็นประเด็นสำคัญ

หากพิจารณาที่ครูกับศิษย์ จะพบว่า ครูขาดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศิษย์ และขาดการยืนหยัดอย่างเป็นตัวของตัวเองให้ศิษย์รู้สึกศรัทธา หากออกไปแสวงหาความมีหน้ามีตาและอามิสจากที่ต่างๆ มากขึ้น ผลที่ปรากฏแก่ศิษย์ก็คงเช่นเดียวกันกับพ่อแม่กับลูก และภาพเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้วนี้เอง เรา

"แต่ภาพที่พบอยู่ในปัจจุบันจะพบความจริงว่า พ่อแม่ทิ้งลูกออกไปแสวงหาความมีหน้ามีตาและอามิสนอกบ้าน หลายต่อหลายคนออกไปเที่ยวได้เกาะคนมีอำนาจ โดยที่หวังว่าจะสามารถบันดาลคุณและโทษให้แก่ตน"

ยังได้พบจากองค์กรงานต่างๆ อย่างกว้างขวาง

ผลที่ปรากฏดังกล่าว เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเน้นหนักที่รูปวัตถุมาแล้วอย่างต่อเนื่อง ผลสะท้อนจากอิทธิพลวัตถุจึงหวนกลับมาทำลายวิญญาณความเป็นคน อนึ่ง ในด้านการศึกษาซึ่งบรรยากาศทั่วไปในสังคมเป็นพื้นฐานที่มีอิทธิพลกำหนดความรู้สึกนึกคิดของคนอย่างสำคัญ เมื่อได้รับการหล่อหลอมจากอิทธิพลวัตถุเพิ่มขึ้น แม้ในสถาบันการศึกษาก็มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากด้านสังคมและจริยธรรมมาเน้นอยู่กับด้านเทคโนโลยีมากขึ้น

การจัดการศึกษาในด้านสังคมและจริยธรรมเอง ก็มีการเน้นเรื่องนี้แต่มองสู่ความสำคัญในด้านวัตถุเช่นกัน ดังจะพบได้จากการแก้ไขปัญหาคุณธรรมและจริยธรรมเสื่อม ด้วยการเปิดสอนในหลักสูตร โดยขาดการรู้ได้ว่าด้านหลักสูตรก็คือด้านรูปแบบ แต่พื้นฐานคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในด้านธรรมชาติ จึงน่าจะรู้ว่าครูผู้สอนวิชาอะไรก็ตาม หากมีรากฐานจิตใจอิสระการฟื้นฟูคุณธรรม และจริยธรรมน่าจะมุ่งฟื้นฟูจากรากฐานความเป็นครูที่แสดงความรักและรับผิดชอบต่อเยาวชน ซึ่งไม่เพียงเป็นลูกหลานตัวเองหรือเป็นศิษย์ของตนที่เคยสอนกันมาในชั้นเรียน

ปัญหาการสูญเสียธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หากมองเห็นภาพองค์ประกอบของมนุษย์ได้อย่างครบถ้วน อีกทั้งเห็นถึงโครงสร้างซึ่งสานถึงกันบนพื้นฐานสัจธรรมภายในองค์รวม คงเห็นได้ไม่ยากว่ารากฐานจิตใจคนเป็นกุญแจสำคัญที่สุด ที่มีอิทธิพลควบคุมชีวิตทั้งระบบ รวมถึงพฤติกรรมทางด้านที่แสดงออก และรับผลกระทบเพื่อการเรียนรู้ นอกจากนั้นจากเหตุผลดังกล่าวเราจึงเข้าใจความจริงได้ว่า เมื่อกล่าวถึงโลกย่อมหมายถึงโลกภายนอกร่วมกับโลกซึ่งอยู่ในใจมนุษย์เอง และทำให้เข้าใจว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งซึ่งร่วมอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์ด้วย

หากมองย้อนกลับไปสู่อดีต แม้เพียงถึงยุคซึ่งเริ่มต้นประวัติศาสตร์ของไทยคงพบว่า มีชนต่างถิ่นนำเอารูปวัตถุซึ่งมีรากฐานการประดิษฐ์คิดค้นและถือโอกาสกำหนดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่เหนือกว่าไว้ในมือพวกตนเข้ามาแพร่อิทธิพลครอบงำ ทำให้รากฐานธรรมชาติของคนท้องถิ่นค่อยๆ หลุดออกไปจากตัวเองยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

ในมุมกลับก็มีผลทำให้คนท้องถิ่นหันเหทิศทางการมองสิ่งต่างๆ มาอยู่บนฐานด้านรูปวัตถุ ซึ่งคงเป็นนิสัยของคน ก็ย่อมไม่อาจรู้สึกตัว ดังที่ได้กล่าวถึงประเด็นนี้มาแล้วในทุกๆ เรื่อง

ซึ่งในสภาวะเช่นนี้ ย่อมทำให้คนมองสิ่งต่างๆ อย่างมุ่งทิศทางออกจากตัวเองด้านเดียว เนื่องจากสูญเสียคุณสมบัติในการทบทวนตัวเองไปแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวว่า **ตกอยู่ในสภาพขาดสติ** อย่างเห็นได้ชัด แม้องศาความรุนแรงของการโต้แย้งระหว่างกันซึ่งสูงขึ้นเป็นลำดับก็ดี ความคิดในลักษณะตัวใครตัวมันก็ดี และผลจากการคิดการปฏิบัติสู่แนวทางสร้างสรรค์ที่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลทำให้ขาดการสานต่อก็ดี ล้วนเป็นสิ่งสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขเดียวกันทั้งสิ้น

ในปัจจุบันสิ่งซึ่งปรากฏเป็นความจริงดังกล่าว แม้ผลจากการพิจารณาสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน มักมีแนวโน้มมุ่งไปมองที่ป่าเขาลำเนาไพร หากกล่าวถึงมลพิษก็มุ่งไปยังอากาศเป็นพิษและน้ำเสียและมุ่งไปแก้ไขที่นั่น

ซึ่งจริงๆแล้ว เป็นผลจากพฤติกรรมที่มีเหตุปัจจัยอยู่ในรากฐานจิตใจคน ดังที่พบว่าเมื่อป่าสูญเสียก็มักสะท้อนภาพการมุ่งไปแก้ไขที่ป่า ที่ต้นไม้และสัตว์ป่า โดยเน้นใช้อำนาจจากฝ่ายที่มีอยู่ในมือเพื่อห้ามไม่ให้คนจากอีกด้านหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้อง ส่วนปัญหามลพิษก็จะมุ่งไปแก้ไขที่อากาศและน้ำรวมถึงการออกกฎหมาย

(ต่อฉบับหน้า)

คำสุดท้าย

หัวใจฉันอยู่ที่ไหนใครรู้บ้าง
ถ้าไม่รู้ฉันขวยอ้างเอ่ยคำไข
มันขบอกแม่ธรณีอยู่ที่ใน
ชาติประเทศของไทยชิ่งใหญ่ยง

วิญญาณฉันอยู่ที่ไหนมีใครรู้
ว่าแนบอยู่กับพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์
พุทธศาสน์สอนให้ถือสัตย์ซื่อตรง
เพื่อตายลงวิญญาณผ่านอบาย

ชีวิตฉันใครย่อมรู้ว่าอยู่ไหน
ก็อยู่ใต้พระบารมีที่ฉานฉาย
แห่งกษัตริย์สุดประเสริฐผู้เลิศชาย
ขอถวายชีวิตฉลองสนองพระคุณ

กายของฉันเล่าอยู่ไหนใครก็รู้
อยู่กับผู้บังเกิดกายกอดให้อุ่น
ให้เป็นศิษย์มีครูผู้กรุณ
ให้มีบุญเป็นคนไทยทั้งใจกาย

โอ้ "ไทย, ไทย" คำว่า "ไทย" ไพเราะนัก
ใจฉันเฝ้าเรียกด้วยรักไม่ขาดสาย
เรียกแต่เกิดเรื่อยไปจนใกล้ตาย
คำสุดท้ายก็คงพร่ำร่ำเรียก "ไทย"

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
(จากหนังสือ "วรรณมาลัย")

เคล็ดลับนักบริหาร

สถิตย์ เล็งไธสง

ข้อเขียนนี้ดัดแปลงมาจากภาคผนวกในตำรา **"จริยธรรมสำหรับผู้บริหาร"** ที่ผู้เขียนแต่งข้อความจึงค่อนข้างกะทัดรัด เพราะได้พูดไว้ในเนื้อหาของตำรามามากแล้ว ส่วนนี้จึงเป็นเพียงข้อสังเกตคร่าวๆ สำหรับผู้บริหารซึ่งเป็นคุณธรรมที่น่าจะผูกใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความรักต่อองค์กรที่เขาทำงานอยู่ และรับใช้ผู้บังคับบัญชาเหมือนดั่งงานของเขาเอง จึงขอให้ผู้อ่านที่เป็นนักบริหารลองนำไปใช้ดู ขอให้ไว้เพียง ๙ ข้อดังนี้

ข้อ ๑. ท่านจะต้องสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างฉับไว และเป็นประโยชน์ ไม่ใช่ตัดสินใจแล้วสร้างแต่ปัญหาเพิ่มขึ้นไปอีก โดยเฉพาะนักบริหารงานยุติธรรม เช่น ผู้พิพากษา จ่าศาล พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ เป็นต้น ท่านจะต้องจำคำว่า สะดวก รวดเร็ว เที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง และสิ้นเปลืองน้อย ไว้ในใจตลอดเวลา ว่าการที่ท่านได้ตัดสินใจทำเช่นนั้นขัดต่อหลัก ๕ ประการที่กล่าวมาบ้างหรือไม่ ถ้าขัดและไม่มีทางหลบเลี่ยงก็ต้องหาทางที่จะผ่อนคลายให้มีผลเสียน้อยที่สุด ในการนี้ท่านจะต้องฝึกฝนใช้สามัญสำนึกให้ได้ผลดีที่สุด อย่าลืมว่าการเป็นผู้นำที่ดีนั้นเป็นได้กันทุกคน การอ่านหนังสือมากๆ จะเป็นทางที่ช่วยได้ทางหนึ่ง ในการแก้ปัญหานั้นท่านจะต้องทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย อย่าได้ทำเรื่องง่ายให้เป็นเรื่องยากเป็นอันขาด

ข้อ ๒. ท่านจะต้องรู้งานในหน้าที่เป็นอย่างดีและฝึกผู้ใต้บังคับบัญชาให้รู้ด้วย กับทั้งวิธีแก้ปัญหาตามที่ท่านคิดไว้ด้วย เพราะท่านไม่สามารถที่จะทำเองได้ทุกสิ่งไป บุคคลที่จะทำให้ท่านบรรลุผลสำเร็จก็คือ ผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่ใช่ตัวท่านเอง ท่านเป็นแต่เพียงผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ ซึ่งท่านจะต้องฝึกทั้งกายและทั้งใจของเขาไปพร้อมๆกัน การให้กำลังใจนั้นต้องให้ด้วยความเป็นกันเองและนุ่มนวล เคียงบ่าเคียงไหล่เขา ไม่ใช่อยู่บนหัวเขา

ข้อ ๓. ต้องแก้ปัญหาด้วยมันสมองไม่ใช่ด้วยการบังคับ เพราะการแก้ปัญหาด้วยพละกำลังนั้น จะไม่สัมฤทธิผลที่จีรังเหมือนสุภาษิตโบราณที่ว่า *"อย่าหักด้ามพร้าด้วยเข่า"* จะเป็นการเพิ่มปัญหาเข้าไปอีกยิ่งกว่าที่จะแก้ปัญหา ตัวอย่างเช่น ผู้จัดการบริษัทต้องการขับไล่ผู้เช่าที่ไม่ชำระค่าเช่า ได้ให้คำบอกกล่าวไป บังคับให้เขาออกภายใน ๑๕ วัน อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งไม่มีทางที่เขาจะทำได้เลย เพราะว่าการที่จะโยกย้ายคนไปไหนนั้นจะต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าอย่างน้อยเป็นเดือน เพราะฉะนั้นเราจะต้องแก้ปัญหาด้วยคุณธรรม โดยวิธีอันนุ่มนวล ประกอบด้วยมนุษยธรรม ถามทุกข์สุขเขาว่ามีทางเป็นไปได้อย่างไรบ้าง และถ้ามีโอกาสก็อาจจะพบปะกัน รับประทานอาหารด้วยกัน อย่างนี้เป็นต้น การพูดจากับเขาจะต้องพูดด้วยความดี ไม่ใช่ข่มขู่ เพราะ

การข่มขู่นั้นจะนำไปสู่ปัญหาคือการฟ้องร้อง ซึ่งใช้เวลายาวนานนับปี ผลที่ได้ไม่คุ้มเสีย ผู้เขียนเองมีบ้านเช่าหลายแห่ง ไม่เคยนำพาต่อการที่เขาจะชำระค่าเช่า เขาอาจจะเข้าบัญชีให้ล่าช้าไปหน่อยแต่เราก็ไม่เคยเร่งเร้าเขา ปรากฏว่าเขาไม่เคยผิดนัดเลย บางทีเราลืมไปด้วยซ้ำว่าเขาได้นำเงินไปเข้าบัญชีให้เราล่าช้าไป แล้วเขาก็โทรมาขอโทษ อย่าลืมว่าธรรมะย่อมชนะอธรรมทั้งปวง ดังคำกลอนของสุนทรภู่ที่ว่า *"ใดๆ สารพัดในปฐพี เอาไมตรีแลกได้ดั่งใจจง"* ถ้าท่านมีอารมณ์ก็อย่าไปคุยกับใครเป็นอันขาด จงคิดให้ดีก่อนพูด ดังที่สุภาษิตฝรั่งที่ว่า Swift to hear, slow to speak. แปลว่า *จงเร็วในการฟัง แต่จงช้าในการพูด*

ข้อ ๔. อย่าสร้างศัตรู เพราะการสร้างศัตรูนั้น เป็นการสร้างขวากหนามบนเส้นทางที่ท่านเดิน เพราะศัตรูของเรานั้นไม่ใช่ว่าจะมีตัวเขาคนเดียว แต่มีพรรคพวกเพื่อนฝูงของเขาด้วย ถ้าท่านมีศัตรูคนหนึ่งก็หมายความว่าท่านเดินไปทางไหนก็อาจจะไปพบศัตรูอีกคนหนึ่ง ซึ่งก็คือขวากหนามของท่านนั่นเอง เป็นอุปสรรคที่ขวางกั้นความสำเร็จของท่าน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าท่านจะต้องยอมแพ้ต่อความไม่ถูกต้อง ซึ่งจะต้องมีความกล้าในวิชาชีพด้วย แม้จะมีศัตรูขวางกั้นความถูกต้องจำเป็นที่เราจะต้องฟันฝ่า ย่อมจะต้องกระทำด้วยความเสียสละ และไม่เห็นแก่ตัว แม้แต่พระเยซูคริสต์เองก็ยอมสละพระชนม์ชีพเพื่อมนุษยชาติ

ข้อ ๕. อย่าลืมว่านักบริหารที่ดีนั้นก็คือ ผู้รับใช้ที่ดีและมีคุณธรรม ความถ่อม เป็นสิ่งที่จำเป็น จะเป็นปรัชญาเบื้องต้นที่จะทำให้ท่านทำทุกสิ่งทุกอย่างอย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ พระเยซูเองก็เคยทรงล้างเท้าให้สาวกของพระองค์ พระมะหะหมัดซึ่งเป็นผู้นำศาสนาอิสลามที่ยิ่งใหญ่ท่านไม่เคยแสดงตนในที่สาธารณะว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่เลย แต่เมื่อท่านไปงานใดท่านก็มักจะไปนั่งอยู่ข้างหลังจนไม่สามารถจะรู้ว่าพระมะหะหมัดอยู่ที่ใด ท่านคุรุนามักชอบรับประทานอาหารร่วมกับคนจน พระพุทธองค์ทรงฉันและบรรทมตามโคนต้นไม้ ความถ่อมนี้รวมถึงพูดจาไพเราะและนุ่มนวลด้วย ผู้เขียนชอบปฏิปทาของท่านผู้ใหญ่หลายท่าน เช่น ท่านสัญญา ท่านธานินทร์ ท่านเปรม เป็นอาทิ ท่านเหล่านี้แสดงออกซึ่งบุคลิกภาพที่นุ่มนวล และมีความพอดี ท่านคงจำกลอนบทหนึ่งที่ว่า *"อย่าเหาะเหิมเหินฟ้ากว่ามนุษย์ จนสูงสุดพ้นไม้สอยไม่ถึง อย่าทรุดต่ำดำดินสิ้นมือตึง ให้พอพึงเพียงเสมออย่าเผลอตัว"* ขอให้ท่านจดจำคำสอนนี้ไว้ในใจเสมอ บางคนใช้คำพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาว่า ลื้ออย่างนั้นอ๊ วอย่างนี้ หรือใช้คำว่าฉันอย่างนั้นฉันอย่างนี้ ซึ่งผู้เขียนเองไม่เคยใช้ถ้อยคำอย่างนี้กับผู้น้อยเลย

ข้อ ๖. จงเป็นผู้นำด้วยบารมีไม่ใช่ด้วยการแต่งตั้งเท่านั้น ประโยคนี้ผู้เขียนได้จากคำพูดของท่านนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร เมื่อไม่กี่วันมานี้ ท่านกล่าวว่าการเป็นผู้นำจะต้องเป็นด้วย Charisma ซึ่งแปลว่าบารมี ซึ่งท่านจะต้องสั่งสมความดีมาพอสมควร มิฉะนั้นท่านก็คงจะไม่ได้รับเลือกให้เป็นผู้นำ ถ้าท่านยังขาดอยู่ก็จงได้สั่งสมความดีต่อไป ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าคุณธรรมตามพุทธศาสนาที่ชื่อว่า **สังคหวัตถุธรรม** จะเป็นธรรมะที่ช่วยได้เป็นอย่างดี คือ

ทาน ได้แก่ การให้ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรัก ทำให้ท่านไม่เห็นแก่ตัว จงตั้งปณิธานไว้ว่าท่านจะเป็นผู้ให้แล้วท่านจะมีบุคลิกภาพที่ดี

ปิยะวาจา แปลว่า พูดจาไพเราะ ท่านคงจะเคยได้ยินนิทานเรื่อง โคนันทวิสาร ซึ่งเจ้าของต้องพูดดีๆ แล้วโคก็มีกำลังใจที่จะลากเกวียนขึ้นจากหล่มจนได้ ฉันใดการบริหารงานของท่านก็เช่นเดียวกัน ถ้าท่านพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย

ถ้อยคำอันไพเราะอ่อนหวาน ด้วยท่าทีที่เป็นกันเอง รู้จักให้อภัย รู้จักพูดอ้อมไม่ทำให้เขาเสียใจเมื่อเขาทำผิดพลาด ท่านก็จะได้ผลงานที่ดีสมปรารถนา

อัตถจริยา คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งท่านจะต้องช่วยเหลือผู้น้อยทุกคน ในกรณีที่เขามีปัญหา จงฝึกนิสัยไว้ให้คงเส้นคงวา โดยกำหนดไว้ในใจว่าฉันจะเป็นผู้ให้ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือความช่วยเหลือ หรือแม้แต่การให้อภัย ซึ่งสัมพันธ์กับคุณธรรมข้อ ๑ สังคมจะอยู่ได้ก็ต่อเมื่อต่างคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะก่อให้เกิดความรักความอบอุ่นภายในองค์กร ทุกคนอยากมาทำงานไม่อยากอยู่บ้าน เพราะมาแล้วทำให้เกิดความอบอุ่น ความเป็นกันเอง และทำให้เขารู้สึกว่าเขาได้รับประโยชน์ทางใจ

สมานัตตตา คือ การทำตนเสมอเหมือนกับผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ใต้บังคับบัญชาของเรา อย่าถือว่าตนเหนือเขา การแสดงออกซึ่งความมีประสิทธิภาพของท่านจะทำให้เขารู้สึกว่าท่านมีอะไรเหนือเขาอยู่ในตัวอยู่แล้ว ผู้เขียนเองนั่งรับประทานอาหารกับคนขับรถ มีอะไรที่อร่อยก็หยิบยื่นให้เขาด้วยกริยาที่เป็นกันเอง ไม่ทำให้เขาขวยเขิน หรือเกรงใจจนกินไม่อร่อย ทั้งนี้ประกอบด้วยกิริยาอาการอย่างอื่นที่แสดงถึงความเป็นกันเองด้วย เช่น แบ่งผลไม้ที่อยู่ในพวงเดียวกันให้เขากินบ้าง เขาก็จะรู้สึกว่าท่านกับเขาก็กินอย่างเดียวกัน เวลานี้พวกเรากำลังสร้างภราดรภาพด้วยการพบปะสังสรรค์กันระหว่างศาสนิกต่างเหล่า ซึ่งเราประชุมกัน ๒ ปีต่อครั้งตามประเทศต่างๆ ทั่วโลก เพื่อให้ศาสนิกทุกหมู่เหล่ามองเห็นว่าศาสนาเป็นแต่เพียงชื่อเท่านั้น แต่จริงๆ แล้วความเป็นมนุษยชาติเป็นสิ่งที่สำคัญเหนือสิ่งอื่น ทั้งหมดที่เราจะอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข ฉันใดการปกครองลูกน้องในองค์กรก็ฉันนั้น เวลาพอมีก็อาจจะจัดรับประทานอาหารร่วมกัน โดยไม่มีโต๊ะกลางหรือโต๊ะพิเศษสำหรับผู้ใหญ่ เพราะถ้าท่านจัดโต๊ะวีไอพีเมื่อใด ก็จะทำให้ท่านอยู่เหนือเขาเมื่อนั้น ถ้าท่านโฉบไปนั่งกินโต๊ะโน้นบ้าง โต๊ะนี้บ้าง กับลูกน้องทุกโต๊ะทุกคน ก็จะทำให้เกิดความเสมอภาคมากยิ่งขึ้น อย่าลืมว่าจงนั่งอยู่ในหัวใจ อย่าไปนั่งบนหัวใคร

ข้อ ๗. ขอให้ฝึกพูดในที่สาธารณะด้วยก็จะเป็นการดี เพราะการพูดในที่สาธารณะนั้นเป็นคุณสมบัติของผู้นำประการหนึ่งที่ท่านจะเว้นเสียมิได้ ขอแนะนำไว้นิดหนึ่งในตรงนี้ก็คือว่า การพูดนั้นมี ๒ ประเภท คือพูดโดยไม่ต้องเตรียม และการพูดเรื่องที่ต้องเตรียมไปพูดเป็นชั่วโมง ไม่ว่าจะเก่งสักเพียงใดก็ตาม บุคคลคนนั้นจะต้องเตรียมตัวในการพูดจึงจะพูดได้ดี เพราะฉะนั้นถ้าหากท่านได้รับเชิญไปพูดในที่ใด ก็ขอให้เตรียมตัวให้ดีก่อน แม้การจะไปรับประทานเลี้ยงอะไรต่างๆ ถ้าหากคาดว่าจะถูกเชิญให้พูดในสิ่งใดก็ขอให้เตรียมตัวไว้ให้ดี มิฉะนั้นการพูดจะไม่เกิดความประทับใจเท่าที่ควร การอ่านหนังสือเกี่ยวกับการพูดในที่สาธารณะจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งช่วยได้น้อยมาก แต่การที่ท่านฝึกพูดไม่ว่าจะในกลุ่มผู้พูดหรือฝึกหน้ากระจกจะเป็นทางช่วยได้มากที่สุด การพูดนั้นสำคัญที่สุด จะเป็นหรือตายจะได้ดีหรือมีทุกข์ก็อยู่ที่การพูดนี่เอง เพราะฉะนั้นการเตรียมจึงเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ตัวเองและท่านจะพูดที่หวังผลได้สมปรารถนา

ข้อ ๘. หลักการเป็นผู้นำสากล[๑] ที่ผู้เขียนเรียกว่า หลักการเป็นผู้นำสากลนี้ก็เพราะว่า เป็นหลักที่ใช้กันค่อนข้างจะแพร่หลาย

---

๑ **กลเม็ดเคล็ดลับนักบริหาร** เขียนโดย นอร์แมน ไวส์ ซึ่งแปลโดย จตุรงค์ จัดพิมพ์โดยห้างหุ้นส่วนจำกัด ท้อปปริ้นท์ พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๖ หน้า ๑๕ - ๒๐

โดยในปี ๑๙๓๙ มีศาสตราจารย์ชาวอเมริกัน ๓ คน ค้นคว้าทดลองแล้วประมวลหลัก ๓ ประการขึ้นมา ได้แก่

๘.๑ หลักอัตนิยม (Autocratic Method) ซึ่งผู้นำผู้เดียวที่สามารถดำเนินนโยบายและตัดสินใจว่าจะทำอะไร เมื่อไร และอย่างไร จะเป็นผู้เลือกหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานแต่เพียงผู้เดียว

๘.๒ หลักนักบริหารแบบประชาธิปไตย (Democratic Method) หัวหน้ากลุ่มนี้สามารถยินยอมให้ทุกคนได้มีส่วนมีเสียงในการวิพากษ์วิจารณ์ถกเถียงปัญหาอย่างเสรี ด้วยการช่วยเหลือกันในการแก้ปัญหาร่วมกัน และให้ทุกคนสามารถเลือกหน้าที่การงานตามที่ตนถนัดด้วย

๘.๓ หลักผู้นำแบบเสรีนิยม (Free Rein Method) ผู้นำระบบนี้จะเป็นแต่เพียงผู้แจ้งข่าวให้สมาชิก ส่วนตัวเขาเองจะไม่ค่อยเข้าร่วมการปฏิบัติงานของกลุ่มนัก ส่วนมากจะเข้าเพียงเพื่อกระจายเครื่องมือหรือแจ้งข่าวให้สมาชิกทราบเท่านั้น และจะใช้วิธีการควบคุมสมาชิกน้อยที่สุดเท่าที่เขาจะทำได้

ผลการทดลองปรากฏว่าแบบประชาธิปไตยเป็นระบบที่ใช้ได้ผลดีที่สุด แต่มีข้อแม้ว่าเหตุการณ์ทุกอย่างดำเนินไปโดยปกติ ถ้ามีเหตุการณ์ที่ไม่ปกติเกิดขึ้นระบบประชาธิปไตยก็ไร้ประโยชน์ หรือใช้ไม่ได้ดีเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นการเป็นผู้นำจะต้องมีความยืดหยุ่นพอสมควร จะใช้ระบบไหนวิธีใดนั้นสุดแท้แต่เหตุการณ์ คือเป็นผู้ที่มี Flexibility

ข้อ ๙. หลักผู้นำแบบธรรมาธิปไตย (Moralistic Method) คือ ระบบความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งไทยเรากำลังรณรงค์กันอยู่เวลานี้ ตามแนวพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ผู้อ่านบางท่านคงเคยเห็นมาบ้างแล้ว พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะให้ทุกคนมีทั้งความเก่งและความดี ผู้นำจำเป็นที่สุด หลัก ๘ ประการที่ให้ไว้ข้างต้นจะเป็นแนวทางส่วนหนึ่ง ที่สำคัญก็คือคุณธรรมเป็นเครื่องหนุนนำค้ำจุนที่จะขาดมิได้ ซึ่งจะพาองค์กรของท่านดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส

กล่าวกันว่า คนไม่ซื่อก็อย่าไปริอ่านเป็นผู้นำ เพราะจะทำให้เกิดผลทางจิตวิทยามากมาย นอกจากผู้ใต้บังคับบัญชาจะไม่นับถือแล้วยังไม่อยากทำงานด้วย ผลก็คือ งานเสีย และลูกน้องเอาอย่างที่ไม่สุจริต องค์กรล่มสลาย

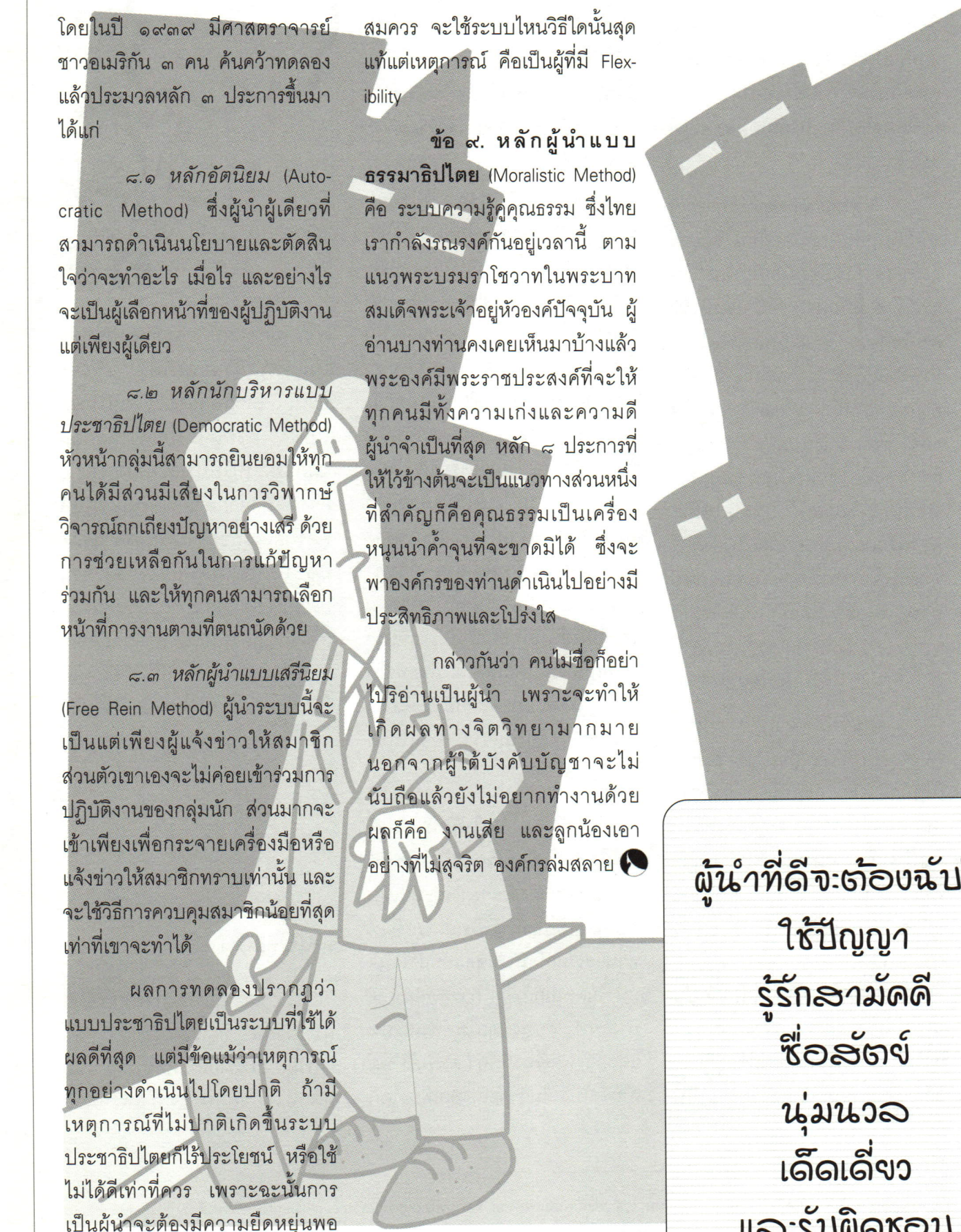

ผู้นำที่ดีจะต้องฉับไว
ใช้ปัญญา
รู้รักสามัคคี
ซื่อสัตย์
นุ่มนวล
เด็ดเดี่ยว
และรับผิดชอบ

การยกทัพในนาฏกรรม

ปัญญา นิตยสุวรรณ

การแสดงนาฏกรรมของไทย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงโขน หรือละคร จะมีการยกทัพกันเป็นประจำ โดยเฉพาะการแสดงโขนซึ่งแสดงเรื่อง **รามเกียรติ์** ตามท้องเรื่องเป็นการทำสงครามระหว่างพระรามกษัตริย์ธรรมิกราชกับทศกัณฐ์พญายักษ์แห่งกรุงลงกา การแสดงโขนถ้าจะให้สนุกต้องแสดงตอนทำสงครามกัน จึงเกิดการตั้งชื่อชุดแสดงว่า **"ศึก"** เช่น ศึกนาคบาศ ศึกสามทัพ ศึกกุมภกรรณ ศึกพรหมาสตร์ เป็นต้น

ก่อนที่จะถึงตอนทำสงครามระหว่างทัพฝ่ายพระรามกับทัพฝ่ายทศกัณฐ์ ซึ่งอาจจะเป็นตัวทศกัณฐ์เองหรือญาติสนิทมิตรสหายออกไปรบแทนก็ได้นั้นจะต้องมีการจัดทัพเสียก่อน ตามปกติที่จะเกิดการรบกันแต่ละครั้งในการแสดงโขน ทางฝ่ายยักษ์จะต้องยกทัพไปก่อน พอไปถึงสนามรบก็โห่สามลาเป็นอาญัติสัญญาณการหยุดพักทัพ และเป็นการส่งสัญญาณไปให้ทางฝ่ายพระรามได้รับรู้ว่า เวลานี้กองทัพยักษ์ยกมารบแล้ว ให้รีบยกทัพวานรออกไปรบเสียเร็วไว ในตอนที่กองทัพยักษ์พักทัพและโห่ร้องอยู่ที่สนามรบนั้น ก็เป็นเวลาที่พระรามกำลังเสด็จออกว่าราชการที่หน้าพลับพลาทุกครั้งไป พอได้ยินเสียงโห่ร้อง พระรามก็จะถามพิเภกว่าเสียงกองทัพยักษ์ที่โห่ร้องมาวันนี้ ใครเป็นนายทัพ การที่พระรามต้องถามพิเภกทุกครั้งว่าใครเป็นนายทัพ ก็เพื่อจะได้ตัดสินใจถูกว่าจะออกรบเอง หรือจะให้ผู้ใดออกไปรบแทน เช่น ถ้าทศกัณฐ์เป็นนายทัพออกมารบเอง พระรามก็จะดีใจว่าวันนี้จะได้สังหารทศกัณฐ์ให้ตาย แล้วรับนางสีดากลับมา ทศกัณฐ์ยกออกมารบครั้งใด พระรามก็จะคุมทัพออกไปรบทุกครั้ง กุมภกรรณยกออกมาครั้งแรก พระรามก็ใช้สุครีพออกรบ โดยให้เหตุผลว่ากุมภกรรณเป็นอุปราชกรุงลงกา และสุครีพก็เป็นอุปราชกรุงขีดขิน ศักดิ์ศรีของเมืองทั้งสองก็เท่าเทียมกัน แต่ภายหลังต่อมาสุครีพไปเสียท่ากุมภกรรณ พอศึกกุมภกรรณครั้งต่อไป พระรามจึงใช้ให้พระลักษมณ์ออกรบแทน จนกระทั่งครั้งสุดท้ายพิเภกทูลพระรามว่า กุมภกรรณยกออกมารบในครั้งนี้ถึงที่ตายแล้ว พระรามจึงยกกองทัพออกไปรบและสังหารกุมภกรรณถึงแก่ความตาย ส่วนนายทัพยักษ์ตนอื่นๆ ถ้าพิเภกทูลว่าเป็นเจ้าเมืองยกมาช่วยทศกัณฐ์ทำสงคราม พระรามก็จะยกทัพออกไปรบ เพื่อให้สมศักดิ์ศรีของพญายักษ์ผู้เป็นเจ้าเมือง

ก่อนที่ทางฝ่ายยักษ์จะยกทัพ มักจะมีเหตุมาจากทศกัณฐ์ใช้ให้พญายักษ์ตนหนึ่งตนใดยกกองทัพออกไปรบแล้วพญายักษ์ตนนั้นถึงแก่ความตาย เพราะถูกฝ่ายพระรามฆ่า

ทศกัณฑ์ยกทัพ

ทศกัณฐ์ก็จะสั่งเสนาให้ไปตามพญายักษ์ตนอื่นมาช่วยรบต่อไป หรือในบางครั้งทศกัณฐ์หาผู้ที่มีฤทธิ์และมีความสามารถในการรบไม่ได้ ก็จะยกออกไปรบเอง ก่อนจะยกทัพไปรบทศกัณฐ์หรือพญายักษ์ตนอื่นๆ ก็จะสั่งให้จัดกองทัพ ในการแสดงโขนสมัยโบราณนั้น การจัดกองทัพทุกครั้งตัวมโหทรนายทหารฝ่ายกลาโหมของกรุงลงกา หรือเสนาผู้ใหญ่เมืองยักษ์อื่นๆ จะออกไปจัดทัพในเพลงหน้าพาทย์ชื่อ *เพลงปฐม* เพลงปฐมใช้บรรเลงในตอนจัดทัพโขนสมัยก่อนเวลาจัดทัพจะต้องรำเพลงปฐมทุกครั้ง ต่อมาในภายหลังคงจะเห็นว่าการรำเพลงปฐมจัดทัพทำให้ดำเนินเรื่องที่จะแสดงล่าช้า คนดูเบื่อและผู้แสดงเองก็คร้านที่จะต้องออกท่าปฐม ซึ่งถ้ารำตามเพลงหน้าพาทย์จนครบจบทุกท่าจริงๆ ก็ต้องใช้เวลานานพอสมควร จึงตัดเพลงปฐมทิ้งไป ในปัจจุบันนี้เวลาจัดทัพจึงไม่รำเพลงปฐมกันแล้ว

เมื่อประมาณ ๓๐ กว่าปีที่ผ่านมา เวลามีการแสดงโขนตามงานทั่วๆไป พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร มักจะเสด็จไปทรงร่วมสรวลเสเฮฮาอยู่ทางด้านหลังโรงโขน ที่ตัวแสดงและผู้จัดการแสดงเป็นผู้ที่พระองค์ทรงรู้จักชอบพอ และศิลปินเหล่านั้นก็เคารพนับถือพระองค์ท่าน พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพล-ทิฆัมพร ที่พวกศิลปินเรียกพระองค์ท่านเป็นที่รู้กันว่า พระองค์ชายกลางนั้นโปรดทอดพระเนตรการรำหน้าพาทย์เพลงปฐม ดังนั้นในการแสดงโขนแต่ละครั้ง ถ้าพระองค์ชายกลางประทับอยู่หลังโรงโขน ผู้แสดงโขนเป็นตัวมโหทรและสุครีพที่มีบทจะต้องออกไปจัดทัพและรำเพลงปฐม ก็จะกระหยิ่มอิ่มใจว่าวันนี้จะต้องได้รับประทานรางวัลจากพระองค์ชายกลางอย่างแน่นอน และก็เป็นเช่นนั้นจริงๆ พอถึงบทจัดกองทัพมโหทรและสุครีพก็จะรำเพลงปฐม พอรำเสร็จเข้ามาหลังโรง ตัวโขนที่รำเพลงปฐมก็จะรีบเข้าไปกราบพระองค์ชายกลาง ซึ่งพระองค์ก็จะประทานรางวัลจนเป็นที่รู้กันว่า พระองค์ชายกลางโปรดการรำเพลงปฐม บาง

ครั้งประทานรางวัลเพลินไปจนเงินหมด ต้องทรงขอยืมจากตั้วโผโขนมาประทานรางวัลให้ตัวแสดงก็มี ภายหลังเมื่อทรงตั้งคณะโขนขึ้น เพื่อแสดงในงานต่างๆ ทรงใช้ชื่อว่า *คณะนาฏราช* พระองค์ชายกลางก็ยังโปรดให้รำเพลงปฐมในตอนจัดทัพเช่นเคย

ผู้เขียนเคยพากย์โขนหน้าจอ เวลาที่ออกไปพากย์ให้ตัวมโหทรหรือตัวสุครีพตอนที่มีบทจัดทัพแสดงนั้น แล้วผู้เขียนเรียกหน้าพาทย์เพลงปฐมให้รำ ผู้แสดงเป็นมโหทรหรือสุครีพทั้งๆ ที่กำลังทำบทอยู่จะต้องหันหน้า *(ที่สวมหัวโขน)* มามองผู้เขียนซึ่งกำลังยืนพากย์โขนอยู่ทุกครั้งไป เขาคงจะนึกไม่พอใจที่เรียกหน้าพาทย์เพลงปฐมให้เขาต้องรำจนเหนื่อย เขาหารู้ไม่ว่าผู้เขียนแกล้ง เอ๊ย... ต้องการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงโขนตอนจัดทัพตามแบบโบราณต่างหาก

ผู้ที่ชอบชมการรำเพลงปฐม ในตอนจัดทัพอีกท่านหนึ่งคือ พันโท สุจิตร ตุลยานนท์ ท่านผู้นี้เป็นผู้สนใจชมโขนของกรมศิลปากร ไม่ว่าจะแสดงที่ไหน ท่านมักจะติดตามไปชมอยู่เสมอ สถานที่ที่ท่านไปชมเป็นประจำคือสังคีตศาลา ในฤดูกาลการแสดงสำหรับประชาชนทุกๆปี ซึ่งจะมีในวันเสาร์และวันอาทิตย์ เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนพฤศจิกายน จนถึงกลางเดือนพฤษภาคมของปีต่อไป กรมศิลปากรเคยจัดให้มีการแสดงโขนลำดับเรื่องรามเกียรติ์ตามบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นประจำทุกวันเสาร์ การจัดทำบทโขนสำหรับแสดงที่สังคีตศาลานี้ ผู้เขียนรับผิดชอบในการจัดทำและให้ผู้อื่นช่วยเขียนบ้าง ผู้เขียนพยายามอนุรักษ์ศิลปะการแสดงโขนตามแบบโบราณ เช่น บรรจุเพลงปฐมให้รำในตอนจัดทัพ และบรรจุเพลงร้องที่ชื่อเพลงเอกบทในตอนอ่านสาร เป็นต้น ปรากฏว่า พันโท สุจิตร นิยมชมชอบมาก เคยชมด้วยวาจาและทางจดหมายอยู่เนืองๆ การแสดงโขนที่สังคีตศาลาบางชุดบางตอนที่มีการจัดทัพ แต่มิได้รำเพลงปฐม ถ้าผู้เขียนยืนดูอยู่ใกล้ๆ กับ พันโท สุจิตร ท่านก็มักจะกระซิบกับผู้เขียนว่า ท่านไม่ชอบเลยที่จัดทัพโดยไม่รำเพลงปฐม

ท่านผู้อ่านที่ไม่เคยชมโขน อาจจะคิดว่าถ้าการจัดทัพไม่รำเพลงปฐมตามแบบแผนการแสดงโขนของโบราณแล้ว จะจัดทัพกันอย่างไร เรื่องการจัดทัพนี้ถ้าไม่รำเพลงปฐมแล้วยังมีวิธีอีกหลายประการ เช่น คนพากย์โขนจะเจรจาตอนจัดทัพให้มโหทรหรือสุครีพที่มีบทต้องจัดทัพนั้นออกไปจัดทัพตามคำเจรจา เช่น คนพากย์โขนจะเจรจาบทมโหทรตอนจัดทัพว่า

"มโหทรเสนาผู้ใหญ่ พอได้ฟังรับสั่งใช้ก็กราบถวายบังคมลา คลานคล้อยถอยออกมาจนพ้นหน้าพระที่นั่ง รีบไปยังศาลาเวรเกณฑ์โยธา ทั้งปีกซ้ายขวากองหน้าและกองหลังพรั่งพร้อมเสร็จ กำชับสั่งสารถีให้นำราชรถมณีที่เคยเสด็จมาเทียบไว้กับเกยแก้ว ครั้นพร้อมเสร็จสำเร็จแล้วจึงคลานกลับเข้ามา กราบถวายบังคมถ้วนสามคราทูลว่าโปรดเกล้าฯ อันพหลพลโยธาข้าพระพุทธเจ้าได้จัดเตรียมไว้พร้อมเสร็จ ถ้าได้ศุภพิชัยฤกษ์ขอเชิญพระองค์เสด็จเถิดพระเจ้าข้า"

แบบนี้เป็นการจัดทัพตามคำเจรจาของคนพากย์โขน เกี่ยวกับเรื่องจัดทัพตามคำเจรจาของคนพากย์โขนนี้ ครูอาคม สายาคม *(ถึงแก่กรรมแล้ว)* เคยเขียนเล่าไว้ใน เรื่อง **หนังใหญ่** ว่า หมื่นไพเราะพจมาน *(อาบ สุนทรสนาน)* นักพากย์เจรจาโขนฝีปากเอกในสมัย

รัชกาลที่ ๖ เคยเจรจาตอนจัดทัพได้อย่างดีเลิศ ซึ่งผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างข้อเขียนตอนหนึ่งของครูอาคม สายาคม มาให้อ่านกันดังนี้

"ตอนนั้นผู้เขียนอายุประมาณ ๑๕ ปี กำลังฝึกซ้อมโขนโดยแสดงเป็นตัวพระราม ในบทพระรามสั่งให้สุครีพไปจัดกองทัพ สุครีพคลานออกมาตามรับสั่ง ผู้เขียนก็ได้ยินเสียงของเจ้าคุณครู (พระยานัฏกานุรักษ์) บอกกับหมื่นไพเราะพจมาน (อาบ สุนทรสนาน) ให้ว่า "กระทู้จัดทัพ" ให้ฟัง หมื่นไพเราะพจมาน ซึ่งผู้เขียนนับถือเหมือนอาจึงได้ว่ากระทู้สุครีพจัดกองทัพอยู่เป็นเวลานานถึง ๑๐ - ๑๕ นาที ขนาดเรียกว่า "เหงื่อตก" เลยทีเดียว จากน้ำเสียงที่มีความไพเราะ กลอนที่มีสัมผัสตามลักษณะฉันทลักษณ์ที่ดี มีแทรกคำตลกบ้าง ซึ่งเป็นการจัดเตรียมกองทัพหน้า กองทัพหลัง พร้อมทั้งกองเสบียง มีอาหารทุกชนิดและยังมีเครื่องกระป๋องอีกด้วย ซึ่งเรียกเสียงฮาได้จากทุกๆ คนที่อยู่ในที่นั้นได้เป็นอย่างดี"

การจัดทัพในการแสดงโขนนั้น นอกจากจะจัดแบบรำเพลงปฐมและจัดตามแบบคำเจรจาของคนพากย์แล้ว ยังจัดทัพตามแบบบทร้องได้อีกด้วย เช่น มโหทรรับบัญชาจากทศกัณฐ์แล้วคลานออกไปจัดทัพตามบทร้อง ที่ว่า

"ให้หมื่นขุนมูลนายน้อยใหญ่
คุมไพร่เข้ากระบวนถ้วนถี่
ทั้งซ้ายขวาหน้าหลังตั้งบัญชี
สัสดีสารวัดจัดแจง"

การจัดทัพก่อนจะยกทัพในนาฏกรรมมีหลายแบบตามที่เล่ามาแล้ว เมื่อจัดทัพแล้วทศกัณฐ์หรือพญายักษ์ก็จะต้องไปอาบน้ำ เมื่ออาบน้ำและทรงเครื่องสำหรับออกรบเสร็จแล้วก็จะตรงไปยังที่ประชุมพล ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเสมอหรือเสมอมารก็ได้ ทศกัณฐ์หรือพญายักษ์ก็จะรำเข้าโรง โดยที่พวกเสนายักษ์ซึ่งนั่งเฝ้าอยู่จะคลานเข้าโรงไปก่อนเพื่อไปเตรียมออกตอนยกทัพ ที่เรียกกันเป็นที่รู้ว่า *"ออกกราว"* ในตอนนี้ปี่พาทย์ก็จะบรรเลงเพลงกราวใน พวกที่ออกมาก่อนคือเขนยักษ์ ตามปกติการแสดงโขนของคณะเอกชนทั่วไปไม่มีเขนยักษ์ เพราะการมีเขนยักษ์ทำให้มีผู้แสดงเพิ่ม และเมื่อมีผู้แสดงเพิ่มขึ้นก็จะต้องเพิ่มการจ่ายเงินค่าตัวเป็นของธรรมดา ดังนั้น โขนคณะเอกชนจึงไม่จำเป็นต้องมีเขนยักษ์ให้ยุ่งยาก จะมีก็แต่โขนกรมศิลปากรเท่านั้นที่มีเขนยักษ์ แต่ในปัจจุบันนี้บางครั้งโขนกรมศิลป์ก็ไม่มีเขนยักษ์เสียแล้ว สมัยก่อนเคยให้คำจำกัดความได้ว่าโขนกรมศิลปากรต้องมีป้ายบอกว่า *"กรมศิลปากร"* และต้องมีเขนทั้งเขนยักษ์และเขนลิง เขนยักษ์เปรียบได้กับพลทหาร ในสมัยโบราณเขนยักษ์จะออกมาเต้นตามกระบวนท่าจนครบ ๓ ท่า และคงจะได้รับค่าจ้างหรือค่าตัวเป็นเงินหนึ่งสลึง เขาจึงเรียกพวกเขนว่า *"สามท่าสลึง"* การออกท่าของเขนยักษ์ ๓ ท่านั้น มิใช่ออกมาเต้นเพียงยกขาขึ้นลง ๓ ท่าเท่านั้น แต่เขนยักษ์จะต้องออกมาเต้นนับตั้งแต่ทางด้านขวาของเวทีโดยคนธง *(บางคนเรียกยักษ์ธง)* ซึ่งเต้นนำแถวอยู่ตรงกลางไปหยุดอยู่ทางด้านซ้ายของเวที พวกเขนยักษ์เต้นเป็นคู่ๆ ประมาณ ๔ - ๕ คู่ จะอยู่หลังคนธงลงมาจนถึงทางด้านขวาสุดของเวที เมื่อทำท่าเต้นตามกระบวนท่าแล้ว คราวนี้ก็จะต้องเต้นตามๆ กันไปจนกลับมาหยุดอยู่ที่เดิมของตน นี่เรียกว่าท่าที่ ๑ พอออกท่าที่ ๒ แล้วก็ต้องเต้นวนจนกลับไปอยู่ที่เดิมอีกครั้งอย่างนี้ เรียกว่าท่าที่ ๒ สุดท้ายต้องออกท่าที่ ๓ เป็นอันจบครบ

กระบวนการออก ๓ ท่าของพวกเขนยักษ์ เสร็จแล้วก็จะนั่งกระทำการคารวะผู้ที่มียศสูงกว่าพวกตน ๓ ครั้ง แล้วจึงนั่งพับเพียบวางอาวุธได้ ในสมัยก่อนเขนยักษ์จะต้องออกจนครบทั้ง ๓ ท่า แต่ในปัจจุบันนี้เพื่อให้รวดเร็ว จึงมักจะออกเพียงท่าเดียว โดยออกท่าสุดท้าย ส่วนท่าที่ ๑ และท่าที่ ๒ ตัดทิ้งไป การแสดงโขนนับวันก็จะยิ่งตัดทอนท่าทางการร่ายรำให้สั้นลงไปทุกที

อันดับต่อไปก็เป็นพวกเสนายักษ์ออกมาเต้นตามกระบวนท่า พวกเสนายักษ์นี้ ถ้าเปรียบกับการสวนสนามของกองทัพในปัจจุบันนี้ ก็คือพวกนายทหารสัญญาบัตรนั่นเอง ต่อจากพวกเสนายักษ์ก็เป็นมโหทร และเปาวนาสูรออกมาตรวจพล ในกรณีที่เป็นทัพทศกัณฐ์ เพราะมโหทรกับเปาวนาสูรเป็นเสนาบดีของทศกัณฐ์เปรียบกับนายทหารปัจจุบันก็เท่ากับพลเอกหรือผู้บัญชาการทหารสูงสุด เมื่อมโหทรกับเปาวนาสูรเต้นตรวจพลแล้ว ทศกัณฐ์จึงจะออกมาตรวจทัพ การออกมาของทศกัณฐ์มีลีลามากมายนับตั้งแต่จะต้องมีคนกางกลด นำกลดออกมา รอจนกว่าทศกัณฐ์จะเดินออกมายกมือเท้าขอบประตูฉาก ทำท่าทางถามมโหทรกับเปาวนาสูรว่ากองทัพพร้อมที่จะยกไปหรือยัง เมื่อมโหทรกับเปาวนาสูรทำบทตอบว่า พร้อมที่จะยกไปแล้ว ทศกัณฐ์จะทำท่าหัวเราะ จากนั้นทศกัณฐ์ก็จะออกท่าตามกระบวนท่าแล้วเข้าโรงไป เรียกว่าออกฉาก ๑ แล้วทศกัณฐ์ก็จะออกมาใหม่และเต้นตามกระบวนท่าที่ไม่ซ้ำกับท่าที่ออกฉากแรก พอครบท่าทางก็จะเข้าไปอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่าออกฉาก ๒ สุดท้ายจึงจะออกฉาก ๓ แล้วเต้นตรวจพลที่พวกโขนเรียกกันว่า *"เต้นป๊ะเท่งป๊ะ"* ในสมัยก่อนตัวทศกัณฐ์หรือพญายักษ์ที่ออกมาตรวจพลจะต้องออกจนครบ ๓ ฉาก แต่ในปัจจุบันนี้จะออกเพียงฉากเดียวเท่านั้น แล้วก็เต้นป๊ะเท่งป๊ะเลย

พูดถึงเรื่องการเต้นตรวจพลของทศกัณฐ์ หรือที่เรียกว่าเต้นป๊ะเท่งป๊ะนี้ คนกางกลดจะต้องเต้นตามไปตลอดเวลา คนกางกลดบางคนจะหมุนกลดไปด้วย ซึ่งท่านผู้รู้หลายท่านคิดว่าไม่น่าจะถูกต้องและไม่เหมาะสมเท่าที่ควร เพราะทศกัณฐ์เป็นกษัตริย์กรุงลงกา แล้วผู้กางกลดไปหมุนกลดเล่นอยู่เหนือพระเศียรเช่นนั้น ย่อมเป็นการกระทำที่ไม่บังควร แต่ในการแสดงโขนผู้เขียนก็ยังเห็นคนกางกลดหลายๆ คน หมุนกลดตอนเต้นตรวจพลอยู่ตามปกติ จนกระทั่งมีผู้คิดว่าถ้าตนเป็นคนกางกลดแล้วไม่หมุนกลด จะไม่ถูกต้องตามแบบแผนของการกางกลดตอนเต้นตรวจพล สมัยนี้การทำผิดกลับกลายเป็นถูกเป็นดีไปได้

เมื่อเต้นตรวจพลจนเหนื่อย เอ๊ย... จนจบครบถ้วนกระบวนท่าแล้ว ทศกัณฐ์ก็จะเข้าไปเอามือทั้งสองแตะที่ไหล่ของมโหทรกับเปาวนาสูร แล้วโน้มตัวเข้าไปหาเรียกว่า *"ท่าปลอบ"* แล้วทำท่าก้มหน้าลงไปจุมพิตที่แก้มซ้ายขวาของเสนาบดีทั้งสองคน ท่านที่เคยเห็นผู้นำของประเทศต่างๆ *(บางประเทศ)* เวลาพบกันแล้วโผเข้าหากันซบหน้าที่แก้มซ้ายทีขวาทีเป็นการทักทายกันนั้น ความจริงไม่ใช่ของใหม่อะไรเลย การแสดงโขนของเราทำอย่างนี้มาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ครูบาอาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์โขนท่านคิดท่าโอบกอดแล้วจุมพิตกันของตัวโขนที่ใช้ในตอนตรวจพลมาก่อนที่พวกผู้นำของประเทศต่างๆ จะทำกันเสียอีก เมื่อทำท่าเอามือแตะไหล่ทั้งสองทำนองโอบกอดแล้วก็จุมพิตซ้ายทีขวาทีแล้ว ทศกัณฐ์ก็จะทำท่าถามมโหทรกับเปาวนาสูรว่าไพร่พลพร้อมไหม มโหทรกับเปาวนาสูรก็จะทำท่าตอบว่าพร้อมแล้ว ทศกัณฐ์ก็จะทำท่าถามต่อไปว่ายกไปได้หรือยัง และกำลังกองทัพเข้มแข็งหรือไม่

มโหทรกับเปาวนาสูรจะทำท่าตอบว่ายกไปได้แล้วและเข้มแข็งดี ทศกัณฐ์ก็จะทำท่ายิ้มแสดงความพอใจ ในตอนนี้ผู้แสดงเป็นราชสีห์ก็จะลากราชรถออกมาทางด้านขวา ทศกัณฐ์ทำท่าเดินไปขึ้นราชรถ ในสมัยโบราณการแสดงโขนของคณะเอกชนไม่มีราชรถประกอบการแสดง ผู้แสดงเป็นทศกัณฐ์จะเดินไปยืนบนเตียงทางด้านขวามือของเวที สมมติว่าอยู่บนราชรถ พอทศกัณฐ์ขึ้นไปนั่งบนราชรถแล้ว คนพากย์ก็จะพากย์ที่เรียกว่า *"พากย์รถ"* บรรยายราชรถและไพร่พลตลอดจนฤกษ์งามยามดีที่จะยกทัพ แล้วทศกัณฐ์ก็สั่งให้ยกทัพไปสนามรบ ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงเชิด ในตอนพากย์รถนี้ ถ้าจะไม่พากย์จะเปลี่ยนเป็นร้องเพลงตามบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ รัชกาลที่ ๑ หรือรัชกาลที่ ๒ ก็ได้ หรือถ้าต้องการความรวดเร็วในการดำเนินเรื่อง เมื่อทศกัณฐ์ขึ้นทรงราชรถแล้วจะไม่พากย์หรือไม่ร้องเพลงก็ได้ ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงเชิด ทศกัณฐ์สั่งเคลื่อนทัพไปได้เลย กองทัพยักษ์ของทศกัณฐ์ก็จะเต้นวนรอบเวที ๑ รอบ แล้วหยุดพักทัพ ทศกัณฐ์ก็จะสั่งให้ขานโห่เป็นสัญญาณการหยุดพักทัพ เพื่อให้เสียงโห่ร้องได้ยินไปถึงกองทัพพลับพลาของพระราม ในตอนนี้ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงรัว ทศกัณฐ์เคลื่อนกองทัพเข้าโรง เป็นอันว่าการยกทัพของทางฝ่ายทศกัณฐ์หรือฝ่ายยักษ์ก็จบสิ้นกระบวนการเพียงนี้

เมื่อทศกัณฐ์พักกองทัพที่สนามรบและโห่ร้องให้ได้ยินไปถึงกองทัพพลับพลานั้น พระรามกำลังเสด็จออกว่าราชการ พอได้ยินเสียงโห่ร้องก็ถามพิเภกว่า ผู้ใดเป็นนายทัพยกมา ถ้านายทัพที่ยกมารบในวันนั้นคือทศกัณฐ์หรือยักษ์ต่างเมืองที่มีฐานะเท่าเทียมกัน พระรามก็จะยกทัพออกไปเอง ก่อนจะยกทัพก็เป็นธรรมเนียมว่าจะต้องจัดกองทัพเสียก่อน พระรามจะสั่งสุครีพให้จัดทัพ การจัดทัพของสุครีพก็มีวิธีจัดเช่นเดียวกับมโหทร ครั้นจัดทัพเสร็จแล้ว พระรามจะชวนพระลักษมณ์เข้าห้องสรง พอสรงเสร็จก็แต่งองค์ทรงเครื่องชุดที่จะออกรบเสร็จแล้วก็เสด็จไปยังที่ประชุมกองทัพ เพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงให้พระรามกับพระลักษมณ์รำตอนเสด็จไปที่ประชุมกองทัพ ที่เหมาะสมที่สุดและใช้บรรเลงกันเป็นประจำคือ *เพลงบาทสกุณี* ในระหว่างที่พระรามกับพระลักษมณ์รำเพลงบาทสกุณี พญาวานรและสิบแปดมงกุฎที่เข้าเฝ้าอยู่ก็จะคลานเข้าโรงเพื่อไปเตรียมออกกราว ถ้าเป็นอย่างปัจจุบันการออกกราวของโขน ก็คงจะเป็นการตรวจพลสวนสนามของกองทัพเพื่อดูความพร้อมเพรียงนั่นเอง

หลังจากที่พระรามกับพระลักษมณ์รำเพลงบาทสกุณีและเข้าโรงไปแล้ว ปี่พาทย์ก็จะบรรเลงเพลงกราวนอก ผู้ที่ออกมาก่อนก็คือ **คนธง** *(บางคนเรียกว่า ลิงธง)* จะถือธงนำทัพเต้นออกมา โดยมีเขนลิงเต้นตามออกมาเป็นคู่ๆ **เขนลิง** คือ พวกพลทหารทางฝ่ายพระรามนั่นเอง ท่าเต้นของเขนลิงก็มี ๓ ท่า เช่นเดียวกับท่าเต้นของเขนยักษ์ พอเต้นครบจบกระบวนท่าแล้ว พวกเขนลิงก็จะนั่งคุกเข่าข้างหนึ่งแล้วยกขาอีกข้างหนึ่งขึ้นตั้งฉากกับพื้น คนธงหรือลิงธงจะเคาะด้ามธงกับพื้นเป็นสัญญาณให้เขนลิงยกดาบที่ถือขึ้นทำความเคารพผู้ที่มีอาวุโสกว่า ซึ่งจะออกมาเต้นตรวจพลสวนสนามในอันดับต่อไป หลังจากทำความเคารพครบ ๓ ครั้งแล้ว เขนลิงก็จะนั่งราบกับพื้นเวที

ตามลักษณะการจัดกองทัพของฝ่ายพระรามนั้น นอกจากเขนลิงแล้วก็ยังมี**จังเกียง** จังเกียงเป็นวานรที่มีศักดิ์สูงกว่าพวกเขนลิง ถ้าจะเปรียบกับทหารในปัจจุบันก็คงจะเป็น

พวกนายสิบและพวกจ่า แต่ในการแสดงโขนไม่มีจังเกียงออกมาเต้นตรวจพลด้วย เข้าใจว่าคงจะยุ่งยากมากเกินไป และตัวแสดงก็จะเพิ่มมากขึ้นโดยไม่จำเป็น ดังนั้นจึงตัดจังเกียงออกไปเสีย พลวานรลำดับสูงกว่าจังเกียงคือ **เตียวเพชร** มีอยู่ ๙ ตัว ในการแสดงโขนก็ไม่นิยมมีตัวเตียวเพชรแสดงด้วย กรมศิลปากรเคยจัดให้มีผู้แสดงเป็นตัวเตียวเพชรในการแสดงโขนชุด **รามาวตาร** ที่จัดแสดงถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทอดพระเนตรในมงคลวโรกาสเสด็จเปิดโรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ และหลังจากการแสดงในครั้งนั้นแล้ว ก็มิได้มีเตียวเพชรอีกเลย พวกเตียวเพชรก็คงจะเป็นทหารระดับนายร้อยในสมัยปัจจุบันนี้นั่นเอง

การแสดงโขนตามปกติเมื่อเขนลิงนั่งตามที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ที่จะออกต่อไปคือ **สิบแปดมงกุฎ** สิบแปดมงกุฎเป็นวานรในกองทัพพระราม มี ๑๘ ตน แบ่งภาคมาจากเทวดานพเคราะห์ที่รับอาสาพระอิศวรจุติมาเกิดเป็นไพร่พลของพระรามเพื่อทำสงครามกับทศกัณฐ์และพวกยักษ์ ยศศักดิ์ของสิบแปดมงกุฎเทียบกับทหารในปัจจุบันก็คงจะได้แก่พวกนายพัน ตามปกติในเวลาแสดงโขนจะไม่มีสิบแปดมงกุฎครบทั้ง ๑๘ ตน จะมีเพียง ๖ ตนบ้าง ๘ ตนบ้าง อย่างดีก็มีแค่ ๑๐ ตนเท่านั้น ท่าทางที่สิบแปดมงกุฎจะออกกราวนั้นมีทั้งหมด ๗ ท่า แต่ก็ไม่ออกกันจนครบ ๗ ท่า โดยมากจะออกเพียง ๓ ท่า หรือถ้าต้องการใช้เวลาแสดงอย่างรวดเร็วก็จะออกเพียงท่าเดียวเท่านั้น ตัวแสดงเป็นสิบแปดมงกุฎที่อยู่คู่แรกแถวหน้า จะกระทืบเท้าเป็นสัญญาณให้หยุดเต้น แล้วก็นั่งลงไหว้สามครั้ง จากนั้นจึงนั่งพับเพียบ

พระรามยกทัพ (เขนลิง)

ผู้ที่จะออกกราวต่อไปคือพวก**ลิงพญา** หรือ**พญาวานร** ได้แก่ สุครีพ หนุมาน ชมพูพาน องคต และนิลนนท์ เทียบตำแหน่งลิงพญาเหล่านี้ก็ได้แก่พวกนายพล ตามปกติในการแสดงโขนสมัยโบราณ ลิงพญาจะออกฉากตามลำดับ ดังนี้คือ

สุครีพ จะออกมาก่อนเรียกว่าออกฉากแรก แล้วจะเต้นตรวจพลหรือเต้นป๊ะเท่งป๊ะ พอเต้นจนจบครบกระบวนท่าก็จะทำท่าปลอบสิบแปดมงกุฎตัวที่อยู่คู่แรกแถวหน้า แล้วก็ก้มลงไปทำท่าจุมพิตที่แก้มซ้ายขวาของสิบแปดมงกุฎ แล้วทำท่าทางถามว่าโยธาพร้อมไหม สิบแปดมงกุฎก็จะทำท่าว่าพร้อมแล้ว สุครีพทำท่าถามต่อไปอีกว่ายกไปได้ไหม สิบแปดมงกุฎทำท่าตอบว่ายกไปได้ สุครีพทำท่าถามเป็นครั้งสุดท้ายว่าแข็งแรงไหม สิบแปดมงกุฎก็ทำท่าตอบว่าแข็งแรง สุครีพพอใจทำท่าหัวเราะแล้วก็ไปนั่งพักรอให้พญาวานรตัวอื่นๆ ออกมาตรวจพลต่อไป

พญาวานรที่ออกมาเต้นตรวจพลอันดับต่อไป คือ หนุมานกับชมพูพาน ทั้งสองจะออกฉาก ๒ แล้วก็หลบเข้าประตูเวทีไป เรียกว่า *หลบฉาก* คำว่าหลบฉากจากการแสดงโขนนี่แหละที่นำมาใช้ในเวลาที่เราไม่อยากพบใคร เช่น เจ้าหนี้ เป็นต้น แล้วแอบหนีไป จึงเกิดเป็นคำศัพท์ว่า *"หลบฉาก"*

เมื่อหนุมานกับชมพูพานเข้าโรงแล้ว องคตกับนิลนนท์จึงออกมาเต้นตรวจพลบ้าง แล้วก็หลบฉากเข้าไปอีกครั้ง ตอนสุดท้ายหนุมานจะนำออกโดยมีชมพูพาน องคต และนิลนนท์ตามหลังออกมา พญาวานรทั้งสี่จะออกท่าแล้วเต้นป๊ะเท่งป๊ะ โดยมีสุครีพออกมาเต้นรับ เวลาที่พญาวานรเต้นสวนกันไปมานั้น ผู้ที่อาวุโสน้อยก็จะยกมือไหว้ผู้ที่มีอาวุโสกว่า เช่น หนุมานไหว้สุครีพ แล้วสุครีพก็จะทำท่าหัวเราะ ส่วนพญาวานรที่มียศศักดิ์เท่าเทียมกันก็ไม่ต้องไหว้กัน เช่น หนุมานกับชมพูพาน พอเต้นสวนกันต่างก็ทำท่าหัวเราะ เมื่อเต้นสวนกันไปมาสักครู่ สุครีพก็ทำท่าปลอบพญาวานรทั้งสี่แล้วก้มลงไปจูบแก้มซ้ายขวาจนครบทั้งสี่พญาวานรแล้วก็จะทำท่าถามเรื่องโยธาพร้อมที่จะยกไปและแข็งแรง หรือไม่เช่นเดียวกับที่เคยทำท่าถามสิบแปดมงกุฎ เมื่อพญาวานรทั้งสี่ทำท่าตอบว่าพร้อมที่จะยกไปได้และแข็งแรงดีแล้ว สุครีพก็กระทืบเท้าเป็นสัญญาณให้พญาวานรหมอบเฝ้าเตรียมรับเสด็จพระรามที่จะออกมาตรวจพล การออกเต้นตรวจพลของพญาวานรตามที่เล่ามานี้ ออกจะล่าช้าทำให้เสียเวลามาก ในปัจจุบันนี้การแสดงโขนตอนยกทัพฝ่ายพระราม จึงนิยมให้สุครีพออกตัวเดียวก่อน จากนั้นก็ให้พญาวานรทั้งสี่ออกพร้อมกัน แล้วเต้นตรวจพลดังที่เล่ามาแล้ว ในตอนที่พระรามจะออกมารำตรวจพลนี้ ปี่พาทย์จะต้องบรรเลงเพลงกราวนอกที่กำลังบรรเลงด้วยจังหวะเร็วๆ เพื่อให้ลิงเต้นเปลี่ยนมาเป็นจังหวะช้าๆ พลวานรนับตั้งแต่เขนลิงไปจนถึงพญาวานรจะนั่งไหว้สามครั้ง คนกางกลดจะนำกลดออกมายืนรออยู่ข้างประตู พระรามรำออกมาใช้มือเท้าขอบประตูเรียกว่าเท้าฉาก และใช้เท้าซ้ายเหยียบขอบประตู แล้วทำท่าถามพญาวานรถึงเรื่องความพร้อมเพรียงของกองทัพ เช่นเดียวกับที่สุครีพถามสิบแปดมงกุฎและถามพญาวานรนั่นแหละ ในสมัยก่อนคนกางกลดจะยืนถือกลดอยู่ด้านหลังของพระราม แต่ในสมัยหลังๆ นี้ วิวัฒนาการขึ้นเปลี่ยนมาให้คนกางกลดนั่งคุกเข่าข้างประตูเอาด้ามกลดวางไว้บนหัวเข่า พอพระรามออกมาก็เอาเท้าซ้ายเหยียบด้ามกลดแทนเหยียบขอบประตูฉาก แล้วเอามือซ้ายเท้าคันกลดทำท่าถามพญาวานร ต่อจากนั้นจึงจะรำไปกลางเวที

โดยมีคนกางกลดคอยกางกลดอยู่ทางด้านหลัง พอพระรามรำจบกระบวนท่าแล้วก็จะหลบฉากเข้าโรงไป พระลักษมณ์จะออกมารำฉาก ๒ โดยมีคนกางกลดเช่นเดียวกับพระราม เมื่อพระลักษมณ์รำฉาก ๒ ครบกระบวนท่าแล้วก็จะหลบฉากเข้าโรง คราวนี้พระรามจะออกมารำฉาก ๓ โดยมีพระลักษมณ์รำตามออกมาด้วย การออกรำตอนตรวจพลของพระรามกับพระลักษมณ์ทั้ง ๓ ฉาก นี้ ในสมัยต่อมาจะตัดเหลือเพียงฉากเดียว พอพระรามรำออกมาทำท่าเท้าประตูจอโขน หรือเหยียบด้ามกลดตามแบบที่วิวัฒนาการใหม่ ทำท่าถามพญาวานรแล้วก็จะรำไปที่กลางโรง โดยมีพระลักษมณ์รำติดตามมา แล้วทั้งสองคนก็จะรำตรวจพลจนครบกระบวนท่า ซึ่งบางครั้งอาจจะตัดท่าลงบ้างก็ได้ จากนั้นพระรามก็จะทำท่ากวักมือเรียกพญาวานรทั้งห้า แล้วทำท่าถามเรื่องกองทัพพร้อมที่จะยกไปหรือไม่ เมื่อพญาวานรทั้งห้าทำท่าว่าพร้อมที่จะยกไปแล้ว พระรามกับพระลักษมณ์ก็จะเดินไปขึ้นราชรถ ซึ่งผู้แสดงเป็นม้าลากรถจะลากราชรถออกมาทางด้านขวามือ

ในตอนที่พระรามทำท่ากวักมือเรียกพญาวานรทั้งห้านั้น ในสมัยก่อนการแสดงโขนของคณะเอกชนบางคณะ ผู้แสดงเป็นพระรามจะเข้าไปทำท่าปลอบและก้มลงทำท่าจุมพิตพญาวานรทั้งห้าตน ซึ่งการกระทำดังนี้ผู้เขียนคิดว่าน่าจะไม่ถูกต้อง เพราะพระรามไม่จำเป็นจะต้องถึงกับก้มลงไปจูบพญาวานร เพียงทำท่ากวักมือเรียกก็พอแล้ว เพราะฉะนั้นการที่พระรามทำท่าปลอบและก้มลงไปจูบพญาวานรจึงไม่เป็นที่นิยมของผู้แสดงเป็นพระรามปัจจุบันนี้ไม่เห็นมีการแสดงแบบที่ว่าอีกแล้ว

เมื่อพระรามขึ้นไปนั่งบนบัลลังก์ราชรถ และพระลักษมณ์นั่งอยู่หน้ารถแล้ว คนพากย์ก็จะออกมาพากย์รถ เช่นเดียวกับที่พากย์ในตอนทศกัณฐ์ทรงราชรถ ถ้าไม่พากย์จะเปลี่ยนมาเป็นร้องเพลงแทน หรือถ้าต้องการดำเนินเรื่องเร็วๆ ปี่พาทย์ก็บรรเลงเพลงเชิดพระรามสั่งเคลื่อนทัพไปได้เลย

ที่เล่ามานี้เป็นการยกทัพในการแสดงโขน ต่อไปจะได้เล่าถึงการยกทัพในการแสดงละครให้ทราบต่อไป

การยกทัพของละครนั้นแต่เดิมไม่มีท่าที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐานว่า ถ้ามีการยกทัพจะต้องออกท่าเช่นนี้ทุกครั้งไป ครูบาอาจารย์ที่ฝึกสอนละครเรื่องนั้นๆ จะประดิษฐ์ลีลาท่าทางการออกท่าละครตอนตรวจพลยกทัพได้ โดยไม่ถือว่าเป็นท่าที่ผิดแต่อย่างใด ครูคนหนึ่งก็มีสิทธิ์ที่จะประดิษฐ์ท่าทางการตรวจพลยกทัพที่เป็นแบบฉบับของตนได้ เพราะฉะนั้นละครโรงหนึ่งๆ จึงไม่จำเป็นที่จะต้องมีการออกท่าในตอนยกทัพตรวจพลเหมือนกับละครอีกโรงหนึ่ง

แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ กรมศิลปากรจัดแสดงละครแต่ละเรื่องได้กำหนดบทสำหรับแสดงกำหนดลีลาท่ารำเป็นแบบแผน จะแสดงครั้งใดก็จะใช้บทเดิม และลีลาท่ารำก็จะจดจำกันไว้ แล้วนำมาใช้รำในการแสดงทุกครั้ง จึงเป็นมาตรฐานว่าถ้าแสดงละครเรื่องนั้นๆ จะต้องมีลีลาท่ารำแบบนั้นๆ รวมไปถึงการรำตอนตรวจพลเพื่อยกทัพด้วย การแสดงละครของกรมศิลปากรหลายเรื่องมีการตรวจพลยกทัพไปรบ ครูบาอาจารย์ในสมัยที่เริ่มฝึกสอนลีลาท่ารำตอนออกตรวจพลยกทัพของละครเรื่องหนึ่งๆ ก็จะประดิษฐ์ลีลาท่ารำเอาไว้

สั่งสอนตัวแสดงในเรื่องนั้น ครั้นแสดงจบไปแล้วครั้งหนึ่งก็มิได้ลืมเลือนลีลาท่ารำเหล่านั้น เมื่อจะแสดงอีกในครั้งต่อไปก็จะแสดงตามแบบเดิม ถึงแม้ครูบาอาจารย์ที่ประดิษฐ์ลีลาท่ารำจะล้มหายตายจากไปแล้ว แต่ท่ารำของท่านก็จะเป็นแบบฉบับให้ศิลปินรุ่นหลังๆ ต่อมาจดจำนำไปฝึกหัดแก่บุคคลภายนอกกรมศิลปากร หรือคณะเอกชนเวลาจะแสดงละครที่กรมศิลปากรปรับปรุงขึ้นทั้งบทและลีลาท่ารำในการแสดง จึงต้องแสดงตามแบบของกรมศิลปากรทุกประการ

ในการตรวจพลยกทัพของการแสดงละครนั้น จะมีทั้งทัพไทยและทัพชาวต่างชาติ เช่น ขอม มอญ ลาว พม่า จีน แขก เป็นต้น ครูบาอาจารย์ที่ประดิษฐ์ลีลาท่ารำตอนตรวจพลยกทัพก็จะประดิษฐ์ท่ารำให้สอดคล้องกับท่าทางของชนชาตินั้นๆ

จะขอเล่าถึงการยกทัพของตัวละครชาติต่างๆ ในการแสดงละครแต่ละชนิดให้ได้ทราบกันเท่าที่ความรู้ของผู้เขียนจะพออำนวยให้

การยกทัพขอม ในการแสดงละครของไทยที่มีการยกทัพของขอม เท่าที่เคยแสดงกันมาก็มีหลายเรื่อง แต่เรื่องที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายคือเรื่อง **พระร่วง** การแสดงละครเรื่องพระร่วง มีการยกทัพขอมในตอนที่พญาเดโชกับนักคุ้มยกทัพจะไปจับตัวพระร่วงที่เมืองละโว้ ลีลาท่ารำในตอนยกทัพขอมนี้ ครูบาอาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทยประดิษฐ์ท่าเลียนแบบการตรวจพลยกทัพของกองทัพยักษ์ในการแสดงโขน ที่เป็นเช่นนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องพระร่วง ได้ทรงกำหนดลักษณะตัวละครฝ่ายขอมให้มีลักษณะเลียนแบบพวกยักษ์ แต่ให้ลดความเข้มแข็งลงมาให้เป็นลีลาของมนุษย์ เพราะฉะนั้นในเวลาจัดทัพตรวจพลของพวกขอม จึงมีลีลาท่ารำคล้ายกับการตรวจพลของพวกยักษ์ในการแสดงโขน

การยกทัพของมอญในการแสดงละครนั้น โดยมากจะเป็นละครพันทางเรื่อง **ราชาธิราช** หรือในละครเสภาเรื่อง **ขุนช้างขุนแผน** ก็มีการยกทัพมอญอยู่ตอนหนึ่ง คือตอนที่ขุนแผนให้พลายชุมพลปลอมกายเป็นมอญ ยกกองทัพหุ่นที่แต่งกายเป็นพวกมอญยกไปรบกับจมื่นไวยวรนาถ การยกทัพมอญในตอนนี้ไม่มีการออกมาตรวจพล แต่ยกทัพไปตามบทร้องสั้นๆ เพียง ๒ คำกลอน ในเพลงพญาลำพอง มีสร้อยเป็นสำเนียงมอญดังนี้

ครั้นว่าดาวประกายพฤกษ์ขึ้น
กองทัพโห่ครื้นสนั่นป่า
(สร้อย) - *ปี่เปียวกราวเอย*
ม็องเหมี่ยงบายๆ ก๋าวล่ะ
ยาตอเซียะล่ะ
ยาล่ะเตยเอย)
ให้รีบยกพหลพลโยธา
ออกจากค่ายชายป่าพนาลัย
(สร้อย) - *อุ่มเสียงเฮียมปร๊าด (ฮี)*

ลัดใบลัดตะโกหามล่ะ
เล้เล่เลๆ อุ๊ยย่าย
ฉันจะเอาไชยให้ตั๊กกะปรอนเอย

ในละครเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ ที่มีการยกทัพมอญโดยพลายชุมพลปลอมกายเป็นมอญใหม่นี้ มีการยกทัพของจมื่นไวยวรนาถหรือพระไวยด้วยการยกทัพของพระไวยเป็นการยกทัพแบบไทย ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวนอก คนธงนำทัพถือธงออกมาเต้นแล้วไปหยุดอยู่หน้าทัพ ต่อจากนั้นพวกทหารไทยหรือเขนไทยจะถืออาวุธต่างๆ เช่น พลอง ดาบ หอก และกระบี่ ออกมารำเป็นคู่ๆ ต่อจากนั้นพระไวยก็จะออกมาตรวจทัพแล้วร้องเพลงกราวนอก

พระไวยได้ฤกษ์ให้เลิกทัพ
พลเขนเจนจับอาวุธมั่น
พลองขยับดาบแกว่งท่าแทงฟัน
เคยโรมรันปัจจามิตรไม่คิดเกรง
พลหอกถือหอกควงกลอกกลับ
จ้องขยับย่างเหยาะดูเหมาะเหมง
พลกระบี่รำกระบี่ที่นักเลง
เสียงครื้นเครงโห่ร้องกึกก้องมา

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิด พระไวยสั่งเคลื่อนกองทัพ เป็นอันจบการยกทัพของพระไวยซึ่งเป็นการยกทัพแบบไทย

การยกทัพลาว มีอยู่ในละครเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายเพชรพลายบัวออกศึก และในละครพันทางเรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่อง จะขอเล่าถึงการยกทัพของพลายยงเจ้าเมืองเชียงอินทร์ ไปรบกับพลายเพชรพลายบัวและหลวงต่างใจที่ปลอมกายเป็นพม่ายกพลหุ่น แต่งกายเป็นพม่าไปตีเมืองเชียงอินทร์ให้ทราบดังนี้ การยกทัพของลาวก่อนที่คนธงจะถือธงออกมาเต้นนำกองทัพนั้น จะมีขบวนกลองแอวประกอบด้วยผู้ตีฉาบใหญ่ ฉาบเล็ก โหม่ง กลองแอว ตะโลดโป๊ด ออกมาตีกันอย่างครึกครื้นเสียก่อน ต่อจากนั้นคนธงจะออกมาเต้นนำทัพแล้วต่อด้วยไพร่พลลาวถืออาวุธยาว คือ ตาว ออกมาร่ายรำทำท่าแบบฟ้อน เรียกว่าฟ้อนตาว จากนั้นตัวนายทัพจะออกมาร่ายรำแล้วสั่งให้เคลื่อนทัพ การออกท่าตรวจพลยกทัพของทัพลาวนั้นมีลีลาท่ารำที่สวยงามไม่เข้มแข็งคึกคักเหมือนการยกทัพของชาติอื่นๆ

การยกทัพพม่า การยกทัพของพวกพม่านี้มีทั้งพม่าจริงและพม่าปลอม พม่าจริงก็คือพม่าในละครพันทางเรื่องราชาธิราช ส่วนพม่าปลอมก็มีอยู่ในละครเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายเพชรพลายบัวออกศึก พลายเพชรปลุกเสกหุ่นหญ้าให้เป็นคนแล้วร่ายมนต์ให้กลายเป็นพม่าไปทั้งกองทัพ ต่อจากนั้นหลวงต่างใจ พลายเพชร และพลายบัวก็ปลอมกายเป็นพม่าคุมกองทัพพม่ายกออกจากค่าย การยกทัพของพม่าปลอมครั้งนี้มีการร่ายรำและร้องเพลงพม่าทุงเล

ทุงเล ทุงเล กระทุงยะเกรซอยแว เฮ เฮ เห่
ซอวะแมซวยมอง ซอ ซอ วะแม ซวย มอง
เหล่ เล เล เล้ เละ เหล่ เล เล เล
เหละ เล เละ เละ เหล่ เล เล เล

การยกทัพของพม่าปลอมในตอนนี้ มีขบวนกลองยาวออกมาตีนำทัพ สร้างความครึกครื้นในการยกทัพอีกด้วย

ส่วนการยกทัพพม่าในละครพันทางเรื่องราชาธิราช เริ่มด้วยการบรรเลงเพลงกราวพม่า คนธงเต้นนำทัพ ต่อด้วยไพล่พลแล้วตัวนายจึงจะออกมาตรวจทัพ ตามแบบการตรวจพลยกทัพของการแสดงละครทั่วไป จากนั้นจะมีเพลงร้องตอนเคลื่อนทัพหรือไม่มีก็ได้ ไม่เป็นข้อจำกัดตายตัวแต่อย่างใด

การยกทัพจีน การยกทัพจีนในละครเรื่องต่างๆ ของไทย ครูบาอาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทย นิยมนำเอาลีลาท่าทางตามแบบอย่างการแสดงงิ้วของจีน มาประดิษฐ์ท่าให้ตัวละครร่ายรำในตอนยกทัพฝ่ายจีนผู้ชมก็จะรู้สึกเหมือนกับว่ากำลังดูการยกทัพของจีนในการแสดงงิ้ว ดนตรีที่บรรเลงประกอบการแสดงนอกจากจะบรรเลงเพลงสำเนียงจีนแล้ว ยังมีเครื่องดนตรีจีนเข้ามาบรรเลงร่วมด้วย

การยกทัพแขก การแสดงละครที่มียกทัพแขก นอกจากจะเป็นประเภทละครพันทางแล้ว ยังมีละครเรื่องอิเหนาซึ่งเป็นเรื่องที่ไทยนำเค้าเรื่องมาจากชวา เวลานำมาแสดงเป็นแบบตัวละครแต่งกายชวา เวลายกทัพก็ร้องเพลงสำเนียงแขกมีสร้อยเป็นภาษาชวา *(ที่ชาวชวาฟังไม่รู้เรื่อง)* ด้วย เช่น ตอนที่อิเหนาปลอมกายเป็นปันหยียกทัพจะไปรบกับระตูบุษสิหนา ก็มีการออกตรวจทัพตามแบบศิลปะการแสดงที่ดัดแปลงมาจากของชวา เวลาเดินทัพก็ร้องเพลงภาษาชวา ดังนี้

- ร้องเพลงแขกยิงนก -

ดยาลัน ดยาลัน ดยาลัน เปอรลาวัน เต็นตารา
เปอรกี้ เกอะ ปะรัง อะกัน มะนัง อาตัส สะมวนย่ะ
บรานี บรานี บรานี กาโลว์ มาตี้ ตีด๊ะ อาป้า
เปอร์กี้ เกอะ ปะรัง อะกัน มะนัง อาตัส สะมวนย่ะ
ปูกูล ปูกูล ปูกูล มูซุ เบอะตูล บินาซ่า
เปอร์กี้ เกอะ ปะรัง อะกัน มะนัง อาตัส สะมวนย่ะ

การออกท่าทางในตอนยกทัพแขกตามแบบศิลปะของชวา ที่จัดอยู่ในประเภทแขกพวกหนึ่ง และการร้องเพลงสำเนียงและภาษาแขกนี้ นับเป็นความสามารถของครูบาอาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทยที่ได้จัดทำขึ้น เท่าที่เล่าเรื่องการยกทัพในการแสดงโขนละครมาทั้งหมดนี้ ก็เห็นสมควรจะจบเสียที หวังว่าท่านผู้อ่านคงจะได้รับความรู้ตามสมควร

นิทานคำกาพย์มงคลสูตร (ตอนที่ ๑๑)

เนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช

นิทานคำกาพย์
มงคลที่ ๒๕
กตญฺญุตา (กตัญญูรู้คุณ)
อีกรู้คุณาของ นรผู้ประคองตน

(พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖)

นิทานคำกาพย์เรื่องทุฏฐะกุมาร

กาพย์ฉบัง ๑๖

จักเล่านิทานนานมา เพื่อความหรรษา
พระโพธิ์สัตว์บวชเป็นฤาษี

อาศัยริมฝั่งวารี คงคานที
บำเพ็ญพรตด้วยพิริยา

ครั้งนั้นยังมีพระราชา ครอบครองพารา
มีพระราชบุตรห้าวหาญ

นามกร “ทุฏฐะกุมาร” มีบริวาร
จิตผลาญด้วยกิเลสโมหัน

ใจบาปหยาบช้าสารพัน วาจาหยาบครัน
ฆ่าฟันนกสัตว์นานา

วันหนึ่งเล่นน้ำที่ท่า พายุพัดพา
ลอยมาตามกระแสน้ำไหล

กุมารตระหนกตกพระทัย เกาะขอนไม้ไว้
ไหลไปตามชลมรรคา

ยังมีเศรษฐีศักดา ฝังทรัพย์มีค่า
สี่สิบโกฏิไว้ใต้ดิน

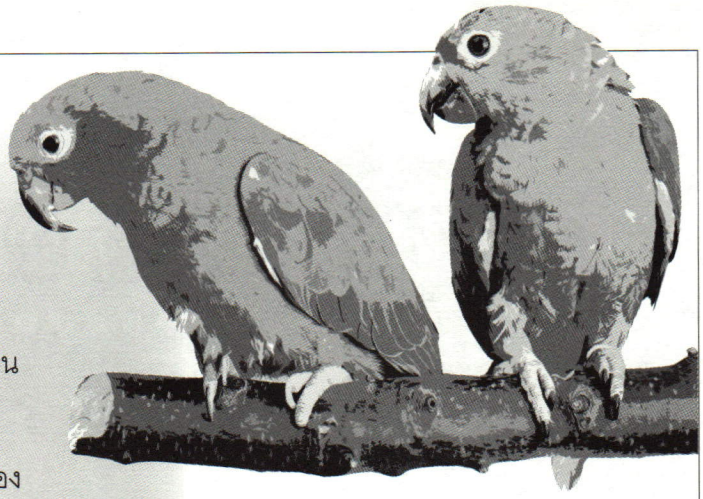

ครั้นเขาสุดสิ้นชีวิน ยังหวงทรัพย์สิน
เกิดเป็นงูเฝ้าเงินทอง

งูเฝ้าทรัพย์อยู่ในปล่อง น้ำท่วมลอยล่อง
ก็ไหลไปตามกระแสชล

ยังมีเศรษฐีอีกคน ทรัพย์สินท่วมท้น
มีถึงสามสิบโกฏินา

ฝังไว้ใต้พื้นพสุธา ครั้นวายชีวา
เกิดเป็นมุสิกเฝ้าทรัพย์

ครั้นอุทกท่วมถึงทับ หนูลอยลิ่วลับ
ไปตามกระแสน้ำไหล

ลูกนกแขกเต้าในไพร รังบนต้นไม้
ถูกพายุไล่ล้มครืน

ลูกนกลอยไปในคลื่น ไม่อาจจะฝืน
ทรงกายไม่อาจโบยบิน

งูหนูนกสามสัตว์สิ้น ลอยน้ำไหลริน
มาเกาะขอนไม้เดียวกัน

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

งูหนูนกสัตว์ ถูกน้ำท่วมซัด ตกใจไหวหวั่น
เห็นมีไม้ขอน หนึ่งท่อนตัวสั่น รีบเกาะไว้พลัน ไม่วายชีวา

มันเป็นขอนไม้ เดียวกันนั้นไซร้ พระราชบุตรา
เกาะไว้แนบอก อุทกไหลพา ลอยตามธารา ถึงหน้าอาศรม

โพธิสัตว์ฤาษี เห็นสี่ชีวี ส่งเสียงขรม
เรียกร้องให้ช่วย ด้วยป่วยซานซม ซีดเซียวขื่นขม ระบมกายใจ

ฤาษีลงมา ด้วยจิตเมตตา กรุณาใน
ช่วยงูหนูนกตระหนกฤทัย ให้รีบผิงไฟ ที่ในศาลา

คิดช่วยสัตว์ก่อน เพราะกำลังอ่อน กว่าคนหนักหนา
คนมีพลัง มากกว่าสัตว์นา นำราชบุตรา ขึ้นมาทีหลัง

ทุฏฐะกุมาร มีใจเป็นพาล คิดผลาญชีวัง
ไม่ช่วยเราก่อน ห่อนอยู่จีรัง แม้เรากลับวัง เป็นพระราชา

คิดอาฆาตแค้น ในอกพกแน่น เราจะเข่นฆ่า
ฤาษีชีไพร ให้วายสังขาร์ หมิ่นราชบุตรา โอ้น่าชิงชัง

ทั้งสี่ชีวี พึ่งพระฤาษี จนมีกำลัง
จึงลามุนี อัญชุลีสั่ง อาจารย์จงฟัง คำข้าทั้งหลาย

งูสั่งไว้ว่า หากปรารถนา เงินทองมากมาย
จงไปหาข้า อย่าได้ละอาย ทรัพย์ข้ามากหลาย ท่านจงเอาไป

มุสิกสั่งด้วย ว่าข้าจะช่วย เงินอสงไขย
หากท่านเดือดร้อน รีบจรทันใด ตัวข้าจักให้ ซึ่งทรัพย์ศฤงคาร

ฝ่ายนกแขกเต้า บอกว่าข้าเจ้า เป็นผู้เชี่ยวชาญ
คาบข้าวสาลี ฤาษีต้องการ เมื่อใดให้ท่าน ไปหาข้านี้

ทุฏฐะกุมาร ก็สั่งอาจารย์ ท่านอย่าหลีกลี้
หากข้าได้เป็น กษัตริย์ธิบดี ไปหาข้าซี จักได้ตอบแทน

กาพย์ยานี ๑๑

ทั้งสี่ลาอาจารย์ ต่างกลับบ้านดีใจแสน
ได้กลับถึงดินแดน บ้านของตนพ้นทุกข์ภัย

ครั้นล่วงมาหลายปี พระฤาษีอยากลองใจ
ทั้งสี่จะมีใคร กตัญญูรู้คุณคน

ลีลาไปหางู งูแสนรู้ครั้นได้ยล
คาบเงินให้มากล้น พระฤาษีมิรับไป

แล้วลองไปหาหนู พอหนูรู้แสนดีใจ
คาบเงินทองมาให้ ท่านไม่รับคืนกลับมา

ไปหานกแขกเต้า นกเอาใจสุขหรรษา
คาบข้าวสาลีมา พระดาบสงดไม่เอา

สุดท้ายพระฤาษี จรลีจะไปเฝ้า
พระราชบุตรเจ้า ในนครก่อนกลับวนา

วันนั้นพระโอรส ได้ทรงยศเป็นราชา
เสวยสวรรยา ยกโยธาออกเลียบเมือง

ประทับคอคชสาร เห็นอาจารย์นุ่งห่มเหลือง
จำได้ใจขุ่นเคือง คิดหาเรื่องท่านอาจารย์

คำนึงถึงเรื่องเก่า คงมาเล่ามาบอกขาน
ให้คนรู้ประจาน ว่าช่วยเราเอาบุญคุณ

จึงสั่งพวกทหาร จับอาจารย์ที่เกื้อหนุน
แม้เคยเลี้ยงค้ำจุน สั่งให้ฆ่าไม่ปรานี

ทหารกรูเข้าไป ห้อมล้อมไว้พระฤาษี
จะเอาไปฆ่าตี พระฤาษีร้องทันใด

ว่าไม้ลอยน้ำมา ครั้นถึงท่าคนเก็บได้
ประโยชน์ได้ใส่ไฟ ไม่เสียทีที่เก็บมา

แต่คนอกตัญญู ลอยน้ำอยู่ที่ตีนท่า
ไม่ควรจะช่วยมา ไร้ประโยชน์โทษเพียงใด

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ทหารได้ฟัง จึงคงยับยั้ง ให้คิดสงสัย
ถามว่ามุนี ตะกี้ว่าไร เราไม่เข้าใจ โปรดอธิบาย

ฤาษีตอบว่า ถ้างั้นตัวข้า จะสาธยาย
เล่าเรื่องก่อนกี้ ที่พระฎาสาย ลอยน้ำรอดตาย เราชุบชีวา

เลี้ยงให้ไร้ทุกข์ มีแต่ความสุข อิ่มหนำหรรษา
แล้วอกตัญญู จะให้เฆี่ยนฆ่า โอ้อนิจจา น่าช้ำชอกใจ

ทหารตะลึง เพราะนึกไม่ถึง ราชาเป็นไป
จึงบอกเนื้อความ เสนาบดีไท้ ให้รับรู้ไว้ เรื่องพระราชา

เสนาบดี ได้ฟังวจี ก็กริ้วโกรธา
กษัตริย์องค์นี้ ไม่มีเมตตา จะเป็นราชา เราได้อย่างไร

ทั้งอกตัญญู ไม่สำนึกรู้ บุญคุณของใคร
ไม่สมควรเป็น ราชายิ่งใหญ่ เขาจึงพร้อมใจ นำไปประหาร

แล้วสถาปนา พระดาบสมา เป็นราชาชาญ
ด้วยมีเมตตา กรุณาพื้นฐาน ประชาชาวบ้าน คงพ้นพาลภัย

พระโพธิสัตว์ เสวยราชสมบัติ เป็นองค์ท้าวไท
ทรงบริจาคทาน เป็นการยิ่งใหญ่ ชาวเมืองทั่วไป ได้สุขสำราญ

แล้วทรงสั่งสอน ให้ปวงราษฎร รู้จักบุญทาน
รักษาศีลห้า ทั่วหน้าสุขศานต์ หมั่นทำการงาน ด้วยสัจธรรม

รักษากุศล- กรรมบถเลิศล้น สิบประการจำ
อยู่เย็นเป็นสุข ไร้ทุกข์ครอบงำ ราชาหนุนนำ ทำแต่สิ่งดี

พระโพธิสัตว์ ขึ้นเป็นกษัตริย์ สุขสันต์ทวี
เสด็จไปรับ สามสัตว์สุขศรี งูหนูนกนี้ เข้าพระราชวัง

งูหนูถวาย ทรัพย์สินทั้งหลาย เข้าท้องพระคลัง
ทรงเลี้ยงรักษา ผาสุกชีวัง อยู่จนจีรัง ปลูกฝังคุณธรรม

ผู้กตัญญู เช่นนกงูหนู รู้จักบุญกรรม
ไม่ลืมพระคุณ บุญได้หนุนนำ ควรจะจดจำ นำเป็นเยี่ยงนา

คนอกตัญญู ผู้คนเขารู้ ก็ประณามด่า
ถึงความวิบัติ เห็นชัดแก่ตา ดั่งพระราชา จึงต้องวายปราณ

ท่านสาธุชน หากปฏิบัติตน เลิศล้นประมาณ
จิตกตัญญู รู้คุณทุกกาล ผาสุกสำราญ เป็นมงคลเทอญ

นิทานคำกาพย์
มงคลที่ ๒๖
กาเลน ธมฺมสวนำ (ฟังธรรมโดยกาล)
ฟังธรรมะโดยกา- ละเจริญคุณานนท์

(พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖)

นิทานคำกาพย์เรื่อง
กุฎุมพีฟังพระธรรมเทศนา

กาพย์ฉบัง ๑๖

ปางหลังยังมีกุฎุมพี สินทรัพย์มากมี
เป็นผู้มีจิตศรัทธา

เลื่อมใสไปฟังเทศนา ราตรีเพลา
จากสมเด็จพระทศพล

ทรงแสดงพระธรรมแก่ชน ทั่วทุกแห่งหน
มาฟังพระธรรมเทศนา

คืนหนึ่งกุฎุมพีไคลคลา ฟังธรรมเทศนา
ด้วยความศรัทธาเลื่อมใส

บัดดลข้าทาสรับใช้ รีบแจ้งแถลงไข
บัดนี้มีโจรหลายคน

มารายล้อมบ้านเพื่อปล้น มุ่งหมายจะขน
ทรัพย์สินที่ในเคหา

นายว่าทรัพย์ของโจรา เอาไปเถิดหนา
แต่ถ้าเป็นทรัพย์ของเรา

แม้โจรโลภอยากจะเอา ไม่อาจแบ่งเบา
เขาจะเอาได้อย่างไร

แล้วฟังเทศนาต่อไป ข้าทาสกลับไป
เห็นโจรขึ้นบันไดเรือน

รับกลับไปบอกเพื่อเตือน บัดนี้โจรเคลื่อน
ขบวนขึ้นเรือนเร็วไว

กุฎุมพีก็ไม่สนใจ แม้โจรเอาไป
ทรัพย์ของเราอยู่กับเรา

กาพย์ยานี ๑๑

บุรุษรีบกลับเรือน เห็นโจรเถื่อนขนทรัพย์เอา
วิ่งมาบอกอีกเล่า ว่าโจรขนทรัพย์จากเรือน

นายว่าถ้าทรัพย์เขา เขาก็เอาไปเถิดเพื่อน
ทรัพย์เราเราขอเตือน ทรัพย์ไม่เคลื่อนอยู่ดังเดิม

แล้วนั่งฟังเทศนา ไม่นำพาโจรเหิมเกริม
จิตมั่นคงดังเดิม คนใช้นั้นรีบกลับมา

เห็นโจรขนทรัพย์สิน วางบนดินหน้าเคหา
จึงบอกกับโจรา ว่าทรัพย์นี้มีเจ้าของ

แต่เขาไม่ยินดี ทรัพย์สินนี้เขาเมินมอง
ท่านจงเอาสิ่งของ ไปตามความปรารถนา

เราบอกเขาหลายครั้ง แต่เขายังไม่กลับมา
นั่งฟังเทศนา ทรัพย์มีค่าเอาไปเลย

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ฝ่ายเหล่าโจรา ได้ฟังวาจา เจ้าของเฉยเมย
เขาไม่ยินดี ทรัพย์นี้แล้วเหวย โจราจึงเอ่ย ด้วยสังเวชใจ

ว่าทรัพย์สินนี้ เจ้าของเขาดี ไม่มีอาลัย
แล้วเราจะขน ทรัพย์ไปทำไม ต้องเอากลับไป คืนกุฎุมพี

พวกโจรปรึกษา ขนทรัพย์มีค่า ขึ้นเรือนทันที
วางไว้ที่เดิม ดุจไม่เคลื่อนที่ แล้วรีบจรลี ไปพระวิหาร

ฟังพระสัทธรรม เทศนาบุญกรรม โน้มนำสังขาร
เกิดความเลื่อมใส ในพระธรรมญาณ น้อมนมัสการ ด้วยใจตื้นตัน

เกิดความสังเวช แล้วคิดสมเพช ตนเองหุนหัน
เที่ยวลักทรัพย์เขา เรานี้ผิดครัน พวกโจราพลัน ก็หันกลับใจ

สำเร็จมรรคผล ตามวาสนาตน ศรัทธาเลื่อมใส
พวกโจรใจบาป หยามหยาบกระไร เป็นคนดีได้ ด้วยฟังเทศนา

ท่านกุฎุมพี ปฏิบัติตนดี ได้เกิดปัญญา
เห็นแจ้งสัทธรรม น้อมนำบูชา พระภควา ทรัพย์มิเสื่อมสูญ

เหล่าพวกโจรา ฟังธรรมเทศนา เกิดจิตจำรูญ
ละทิ้งสิ่งชั่ว กลัวบาปเพิ่มพูน มิต้องอาดูร เพราะหนุนกรรมดี

ท่านสาธุชน คงได้เห็นผล ความทุกข์สุขศรี
ฟังธรรมโดยกาล ซาบซ่านฤดี ทำให้ชีวี มีมงคลเทอญ

ผู้ร่วมสรรค์สร้างแนวเพลงแบบสังคีตสัมพันธ์

ใหญ่ นภายน

ในพุทธศักราช ๒๔๙๕ กรมโฆษณาการได้เปลี่ยนชื่อใหม่ไปเป็น กรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ในขณะนั้นมีพันเอก หลวงสารานุประพันธ์ *(นวน ปราจีนพยัฆ)* ยังดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมโฆษณาการอยู่ ภายหลังที่ได้เปลี่ยนเป็นกรมประชาสัมพันธ์ได้เพียง ๑๖ วันเท่านั้น ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ได้มีคำสั่งแต่งตั้งพลโท หม่อมหลวงขาบ กุญชร อดีตพระเอกภาพยนตร์เรื่อง **เลือดทหารไทย** และเป็นผู้ที่ขับร้องเพลงกุหลาบในมือเธอ เป็นคนแรกในภาพยนตร์เรื่องนั้นของบริษัทภาพยนตร์เสียงศรีกรุงในปี ๒๔๗๗ ให้ไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ จึงนับได้ว่าท่านเป็นอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์คนที่ ๒

ท่านอธิบดี พลโทหม่อมหลวงขาบ กุญชร นั้น ท่านมีความรู้ทางดนตรีสากลและทางดนตรีไทยเป็นอย่างดี ยิ่งทางดนตรีไทยแล้ว ท่านมีความรู้ความสามารถ และชำนาญเป็นพิเศษในเครื่องดนตรีไทย เพราะว่าท่านนั้นมีเชื้อสายทางดนตรีไทยอย่างแนบแน่นจาก ท่านเจ้าพระยาเทเวศน์วงศ์วิวัฒน์ *(ม.ร.ว. หลาน กุญชร)* ผู้บิดา

ด้วยความที่ท่านเป็นคนที่รักดนตรีไทยอย่างเป็นชีวิตจิตใจ ท่านจึงคิดจะปรับปรุงวงดนตรีไทยของกรมประชาสัมพันธ์ให้ดีขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้วงดนตรีไทยมีชื่อเสียงเท่ากับวงดนตรีสากล ซึ่งในขณะนั้นกำลังมีชื่อเสียงมากที่สุด ในนามวงดนตรีสุนทราภรณ์ที่มีคุณครูเอื้อ สุนทรสนาน เป็นหัวหน้าวง

ความจริงวงดนตรีไทยของกรมประชาสัมพันธ์ได้เริ่มก่อตั้งวงขึ้นมาแล้วเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ในสมัยที่ยังเป็นกรมโฆษณาการ แต่มิได้ตั้งเป็นส่วนราชการโดยตรง เพียงแต่รวบรวมเพื่อนข้าราชการภายในตั้งขึ้นเป็นคณะสมัครเล่น โดยมีท่านจมื่นมานิตย์นเรศน์ *(เฉลิม เศวตนันทน์)* ท่านผู้นี้เป็นบิดาของคุณอดิศักดิ์ เศวตนันทน์ มีร้อยโท เขียน ธีมากร ท่านผู้นี้เป็นบิดาของคุณพูลสวัสดิ์ ธีมากร มีนายคงศักดิ์ *(ทองสุข)* คำศิริ *(อดีตนายมั่น-นายคงของสถานีวิทยุกรมโฆษณาการสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒)* เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง รวบรวมนักดนตรีที่เป็นข้าราชการร่วมวงบรรเลงมีดังนี้

๑. นายคงศักดิ์ คำศิริ ซอด้วงและไวโอลิน
๒. นายแกร วิเศษประภา ซออู้และไวโอลิน
๓. นายสง่า พวงดอกไม้ ขลุ่ย
๔. นายเจือ สรัสยะนันทน์ ขิม
๕. นายทองดี แสงบุญฉาย ออร์แกน
๖. ร้อยโท หลวงโหมหักปัจนึก ไวโอลินและแมนโดลิน
๗. นายจมื่นมานิต นเรศน์ โทน รำมะนา
๘. เรือโท ประสิทธิ์ ยังปรีดา กลองตุ๊ก ฉิ่ง ฉาบ
๙. ร้อยโท เขียน ธีมากร ขับร้อง
๑๐. พิกุล พันธุเสน *(นางตัณฑโก ไศยสุนทร)* ขับร้อง
๑๑. น.ส.พะออง แพทย์คดี *(คชสังข์สีห์)* ขับร้อง

ในปี ๒๔๙๖ ท่านอธิบดี พันโท หม่อมหลวงขาบ กุญชร ท่านได้ตั้งใจอย่างแน่วแน่ เพื่อที่จะให้วงดนตรีไทยของกรมประชาสัมพันธ์มีมาตรฐานในการบรรเลง ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องหานักดนตรีที่มีฝีมือเข้ามาร่วมวงทดแทนคนเก่า โดยตั้งอัตราใหม่เพิ่มขึ้นในแผนกดนตรีไทย หลังจากที่ได้ประกาศรับสมัคร ก็ได้นักดนตรีที่มีฝีมือยอดเยี่ยมเข้ามาบรรจุเป็นข้าราชการในแผนกดนตรีไทยหลายท่านด้วยกันเช่น

๑. คุณครูบุญยง เกตุคง ระนาดเอก
๒. คุณครูสมาน ทองสุโชติ ฆ้องวงใหญ่
๓. คุณครูจำเนียร ศรีไทยพันธ์ ปี่
๔. คุณครูประสงค์ พิณพาทย์ ระนาดมโหรี
๕. นายสืบสุด ดุริยประณีต ระนาดเอกไม้แข็ง
๖. นายสมพงศ์ นุชพิจารย์ กลอง
๗. นางบุปผา คำศิริ ขับร้อง
๘. นางช้องมาศ สุนทรวาทิน ขับร้อง
๙. นางทัศนี ดุริยประณีต ขับร้อง
๑๐. น.ส.สุดจิตร ดุริยประณีต ขับร้อง

แต่ยังมีนักดนตรีอาวุโสอีกท่านหนึ่ง ที่ท่านมีความรู้ความสามารถทางดนตรีไทยอย่างยอดเยี่ยม ในด้านการบรรเลง ทั้งในด้านการแต่งเพลง อย่างที่จะหาใครเสมอเหมือนทัดเทียมได้ แต่มาติดขัดอยู่ที่ว่าครูท่านนี้ในขณะนั้น ท่านมีอายุมากแล้วถึง ๖๓ ปี จึงมิสามารถที่จะรับบรรจุเข้าเป็นข้าราชการได้ ตามระเบียบและกฎหมายของราชการ แต่ด้วยความตั้งใจและความพยายามของท่านอธิบดี พลโท หม่อมหลวงขาบ กุญชร อยากได้ท่านนักดนตรีอาวุโสท่านนี้ไว้เป็นที่ปรึกษาในแนวทางของเพลงไทย และปรับปรุงวงดนตรีให้ดีขึ้น จึงได้หาเงินจากงบพิเศษของสถานีวิทยุภาคทดลองมาเป็นเงินสมนาคุณในตำแหน่งที่ปรึกษาทางดนตรีไทย แก่ท่านศิลปินอาวุโสท่านนี้

คุณครูที่ได้กล่าวมาแต่ตอนต้น ท่านผู้นั้นก็คือ คุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ เดิมท่านชื่อพุ่มเล็ก เกิดเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ ณ บ้านพระยาภูทราภัย ตำบลกระทรวงทหารเรือ อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เป็นบุตรคนสุดท้องของนายปุนกับนางบุญ บาปุยะวาทย์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาอีก ๔ คน เมื่อเยาว์วัยนั้นนอกจากจะได้เรียนหนังสืออยู่กับท่านพระครูแจ้ ณ วัดพระยาธรรม ตำบลสวนอนันต์ อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรีแล้ว นายพุ่ม บาปุยะวาทย์ยังได้รับการฝึกฝนและอบรมวิชาดนตรีไทยและปี่พาทย์กับคุณครูทับอีกด้วย วิชาดนตรีไทยนี่เองที่ได้สร้างชื่อเสียงเกียรติประวัติให้แก่คุณครูพุ่มเป็นอย่างมาก อนึ่ง คุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ได้อุปสมบทในพระบวรพุทธศาสนาและจำพรรษา ณ วัดระฆังโฆสิตาราม จังหวัดธนบุรี

เนื่องจากคุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ สมัยที่ยังเยาว์วัยนั้น ท่านมีความพากเพียร มานะ อดทน ฝึกฝนในการดนตรีไทยและปี่พาทย์อย่างมั่นใจ จนมีความรู้และฝีมือดีทั้งในด้านทฤษฎีและทางปฏิบัติ จนได้มีโอกาสเข้าไปรับใช้ในฐานะครูผู้ฝึกฝน ประสิทธิ์ประสาทวิชาดนตรีไทยให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น ในวังบางขุนพรหมของทูลกระหม่อมบริพัตรฯ ในวังบูรพาของสมเด็จกรมพระยาภาณุพันธ์ฯ และในวังพระนางเจ้าอินทรศักดิ์ศจีฯ และตามบ้านของท่านข้าราชการชั้นผู้ใหญ่นั้นอีกหลายแห่ง เช่น ที่บ้านท่านพระยาประชา เป็นต้น

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด ที่บ้านของคุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ยังมีลูกศิษย์ลูกหามาศึกษาเล่าเรียนวิชาดนตรีไทยกับคุณครูพุ่มเป็นอันมาก ความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องดนตรีไทยของคุณครูพุ่มนั้นเป็นที่ประจักษ์ในวงการดนตรีไทยทั่วไป ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในสมัยหนึ่งทางราชการได้ริเริ่มพัฒนาฟื้นฟูเพลงไทยขึ้น โดยสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ อุปนายกราชบัณฑิตยสภาสมัยนั้น ได้ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเพลงไทยขึ้นชุดหนึ่งคือ

คุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์

๑. เสนาบดีกระทรวงวัง เจ้าพระยาวรพงษ์-พิพัฒน์ *(ม.ร.ว.เย็น อิศรเสนา)*

๒. ผู้อำนวยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ หม่อมเจ้าหญิงพัฒนายุ ดิศกุล

๓. ผู้อำนวยการจดโน้ตสากล กรรมการดนตรีพระเจนดุริยางค์

๔. ผู้บอกทำนองเพลงไทย ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ *(ศร ศิลปบรรเลง)*

๕. ผู้บอกทำนองเพลงไทย ท่านครูจางวางทั่ว พาทยโกศล

พร้อมด้วยครูผู้เชี่ยวชาญการดนตรีไทยและสากลอีกมาก ในการนี้ คุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการร่วมด้วยผู้หนึ่ง

เมื่อทางกรมประชาสัมพันธ์ได้รับการบรรจุอัตรานักดนตรีฝีมือดี พร้อมทั้งท่านครูอาวุโสพุ่ม บาปุยะวาทย์ เข้ามาประจำกรมแผนกดนตรีไทยแล้ว ก็เริ่มฝึกซ้อมทันที วงดนตรีไทยกรมประชาสัมพันธ์ในขณะนั้น อยู่ในความควบคุมของคุณคงศักดิ์ *(ทองสุข)* คำศิริ ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนก ในระยะนี้ท่านอธิบดี พลโท หม่อมหลวงขาบ กุญชร ท่านจะลงมาซ้อมร่วมเล่นดนตรีทุกครั้ง บางครั้งท่านจะซ้อมอยู่จนถึง ๒ - ๓ ทุ่ม และทุกครั้งที่ท่านลงมาซ้อมกับวงดนตรีไทย ท่านจะสั่งอาหารหวานคาวมาเลี้ยงอย่างมากมาย ทั้งนี้ทำให้นักดนตรีไทยทุกคนมีความภูมิใจเป็นอย่างมาก ที่มีท่านอธิบดีมาให้การสนับสนุนการเพลงไทยด้วยใจจริง

บางครั้งในการฝึกซ้อมดนตรีไทยเกิดไปพ้องกับการฝึกซ้อมของวงดนตรีสากลเข้า จึงทำให้เสียงของดนตรีไทยกับเสียงของดนตรีสากลนั้น คลุกเคล้าผสมผสานกันไปตามกฎแห่งธรรมชาติ จึงได้บังเกิดเป็นเสียงที่แปลกประหลาดขึ้นมาโดยมิได้ตั้งใจ สาเหตุที่เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นก็เป็นเพราะว่าห้องที่ฝึกซ้อมของวงดนตรีทั้งสองนั้นอยู่ติดกัน เพียงมีฝากั้นกลางเท่านั้น เสียงจึงลอดผ่านเข้าถึงกันได้

จากเหตุผลในข้อนี้แหละครับ ที่ทำให้ท่านอธิบดี พลโท หม่อมหลวงขาบ กุญชร จึงได้หวนคิดถึงพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ที่เคยทรงตรัสไว้ว่า ดนตรีไทยกับดนตรีสากลนั้นควรจะเล่นรวมกันได้ ดังนั้นท่านอธิบดี พลโท หม่อมหลวงขาบ กุญชร จึงดำริที่จะทำวงดนตรีผสมขึ้น บังเอิญแนวความคิดนี้ได้ไปเกิดขึ้นกับคุณครูเอื้อ สุนทรสนาน หัวหน้าวงดนตรีสากลในขณะนั้นเหมือนกันว่าน่าจะนำเครื่องดนตรีไทยนั้นมาผนวกเข้ากับเครื่องดนตรีสากลได้ ทั้งยังจะเป็นการเชิดชูเพลงไทยให้จำง่ายขึ้น โดยนำมาบรรเลงในแบบสากลได้อย่างแนบสนิท และยังคงรักษาบรรยากาศแบบไทยๆ ไว้ได้อย่างผสมกลมกลืน หรือน่าจะเรียกว่าเป็นการบรรเลงในระบบแบบสังคีตสัมพันธ์

เมื่อทั้งสองท่านคือพลโท หม่อมหลวงขาบ กุญชร กับคุณครูเอื้อ สุนทรสนาน หัวหน้าแผนกดนตรีสากล นำความคิดที่ตรงกันมาร่วมปรึกษาหารือ เพื่อนำเพลงไทยมาเพิ่มสีสัน จึงบังเกิดเป็นเพลงผสมขึ้นเป็นเพลงแรกคือ **"เพลงกระแต"** จากเพลงไทยเดิมที่ชื่อว่า **"กระแตเล็ก"** ตามประวัติของเพลงนี้เดิมทีเดียวเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ มีลีลาสองสำนวนคือกระแตใหญ่หรือกระแตตัวผู้ เป็นสำนวนหนึ่ง ส่วนอีกสำนวนหนึ่งนั้นคือกระแตเล็กหรือกระแตตัวเมีย ต่อมาในราวปี ๒๔๕๖ หลวงประดิษฐไพเราะ *(ศร ศิลปบรรเลง)* ได้นำเพลงกระแตไต่ไม้สองชั้นของเดิม มาขยายเป็นทำนองสามชั้น ซึ่งทำให้ฟังได้รสไพเราะระรื่นหูจนมีผู้นิยมชมชอบกันเป็นอันมาก เพลงนี้แหละที่คุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ เป็นผู้บอกทางเพลงไทยให้กับคุณครูเอื้อ สุนทรสนาน แล้วนำมาร่วมบรรเลงกับวงดนตรีไทยและวงดนตรีสากลในระบบแบบสังคีตสัมพันธ์ โดยมีคุณวินัย จุลละบุษปะ กับคุณชวลี ช่วงวิทย์ เป็นผู้ขับร้องครั้งแรกเมื่อปี ๒๔๙๗

การบรรเลงเพลงในระบบแบบสังคีตสัมพันธ์ของวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ในสมัยนั้น มีความไพเราะเพราะพริ้ง มีความแนบสนิทในการบรรเลงผสมระหว่างเครื่องดนตรีไทยกับเครื่องดนตรีสากล ผสมกลมกลืนกันอย่างระรื่นหู ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่าในการนำเพลงไทยมาบรรเลงในแบบผสมนี้ แต่ละเพลงได้ข้อมูลและกฎเกณฑ์หลายสิ่งหลายอย่างของเพลงไทย ทั้งท่วง

ทำนอง ทั้งลูกขัดลูกล้อ ทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ ล้วนแต่ได้รับความกรุณาจากคุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ แทบทั้งสิ้น

ท่านที่เคารพ ต่อจากนี้ผมใคร่ขอนำความสามารถในการประพันธ์เพลงไทยไว้อย่างมากมาย ลูกศิษย์ลูกหาของท่านหลายคนเช่น ครูบุญยงค์ เกตุคง นายแสวง โสภา นายพิษณุ แช่มบาง นายถีร์ ปี่เพราะ นายอรุณ กอนกุล นายทรัพย์ แฉ่งสมบูรณ์ นายบุญมี วิเศษสุด ทั้งหมดนี่ภายหลังต่อมาเป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียง และบทเพลงต่างๆ ที่คุณครูพุ่มท่านแต่งไว้ก็มีมากเช่น เพลงทวอยญวน ๓ ชั้น เพลงทวอย ๓ ชั้น เพลงกัลยา-เยี่ยมห้อง เพลงพิรุณสว่างฟ้า เพลงโหมโรงชมสวนสวรรค์ ๓ ชั้น นอกจากนี้ยังมีเพลงทางเดี่ยวระนาดทุ้มเช่น เพลงแขกมอญ สารถี พญาโศก กราวใน ม้าย่อง ระส่ำระสาย ลาวแพน ส่วนทางเดี่ยวระนาดเอกนั้นก็มีเช่น ชมสวน-สวรรค์ท่อนสอง ลาวแพน กราวใน มุล่งเถา นี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เป็นผลงานของคุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์

ในการปรับเทียบเครื่องดนตรีไทยให้เข้าร่วมบรรเลงกับวงดนตรีสากลได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่เทียบเสียงได้เก่งมาก ประสาทหูจะต้องเป็นเลิศ ฝีมือการเทียบเสียงนี้คุณครูพุ่มควรจะตั้งแนวระดับเสียงเครื่องดนตรีไทยเสียใหม่ ให้เป็นแนวเดียวกันกับเครื่องดนตรีสากล เพื่อประโยชน์ในการทำดนตรีผสม คือใช้เทียบเสียงของเครื่องวงปี่พาทย์ให้เข้ากับนิ้วของเปียโนคือโดศูนย์กลาง *(มิเดิ้ล ซี)* โดยจัดลูกระนาดทางเสียงใน *(ลูกที่ ๗ จากทางลิบ)* ให้เข้ากับระดับเสียงของซ่อมเสียงซึ่งมีอาการสั่นไหว ๔๒๐ เป็นหลัก ในการนี้คุณครูพุ่มท่านเป็นตัวตั้งตัวตีในการเทียบเสียงเครื่องมโหรีไทยกรมประชาสัมพันธ์ ให้เข้าร่วมบรรเลงกับวงหัสดนตรีจนเกิดเป็นวงประเภทสังคีตสัมพันธ์ขึ้น นับว่าเป็นงานที่แสนยาก ต้องอาศัยมือและหูกับความประณีต ผลงานจึงสำเร็จออกมาดังนี้

นอกจากเรื่องต่างๆ ที่ผมได้นำมากล่าวไว้แต่ตอนต้นนั้น ยังมีอีกข้อหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการบรรเลงในวงดนตรี สังคีตสัมพันธ์ ท่านใช้ความรู้ความสามารถที่มีต่อบทเพลงไทยของท่านอย่างมากมาย ดังนั้นท่านจึงบอกทำนองเพลงไทยให้คุณครูเอื้อ สุนทรสนาน และยังบอกว่าอันทำนองของเพลงไทยนั้น มีความไพเราะเพราะพริ้งอยู่ในตัวของบทเพลงแล้ว จึงไม่จำเป็นที่จะนำเสียงประกอบอื่นๆ เข้ามาปะปนมากนัก จะทำให้ทำนองของเขาหมดคุณค่าไป ดังนั้น ในการเรียบเรียงเสียงประสานของวงดนตรีสากลของกรมประชาสัมพันธ์ที่จะนำมาร่วมบรรเลงกับวงดนตรีไทยนั้น คุณครูเอื้อ สุนทร-สนาน ท่านจึงพิถีพิถันมาก ถึงกับวางแนวการเรียบเรียงเสียงประสาน สำหรับการบรรเลงแบบผสมด้วยตัวท่านเองทุกครั้ง และยังมีอีกเรื่องหนึ่ง ที่น่าจะนำมากล่าวไว้เพื่อให้ท่านได้รับทราบ

อันว่านักดนตรีภายในวงดนตรีสากลของกรมประชาสัมพันธ์นั้น มีเสียงเพลงไทยอยู่ในหัวใจทุกคน ทั้งนี้แต่ละท่านนั้นเคยผ่านการจดบันทึกทำนองเพลงไทย มาเป็นโน้ตสากลมาแล้วเมื่อครั้งที่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ องค์สภานายกราชบัณฑิตโปรดให้จดบันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากล ณ วังวรดิศ ในปี ๒๔๗๓ - ๒๔๗๕ เช่น

๑. คุณครูเอื้อ สุนทรสนาน เคยจดบันทึกทำนองเพลงไทยจากแนวระนาดเอก เป็นโน้ตสากล

๒. คุณครูสริ ยงยุทธ เคยจดบันทึกทำนองเพลงไทยจากแนวระนาดทุ้ม เป็นโน้ตสากล

๓. คุณครูสมพงษ์ ทิพยกะลิน เคยจดบันทึกทำนองเพลงไทยจากแนวปี่ เป็นโน้ตสากล

๔. คุณครูทองอยู่ ปิยะสกุล เคยจดบันทึกทำนองเพลงไทยจากแนวฆ้อง เป็นโน้ตสากล

นอกจากนี้ยังมีอดีตทหารกองแตรวงมหาดเล็กรักษาพระองค์ ร.พัน ๓ สะพานมัฆวาน ที่มีชีวิตคลุกคลีกับการบรรเลงเพลงไทย ประเภทแตรวงมาอย่างโชกโชน ท่านผู้นั้นก็คือ คุณครูเวส สุนทรจามร นอกจากนี้ยังมีคุณครูธนิต ผลประเสริฐ เคยเป็นระนาดเอกประจำวงปี่พาทย์ที่บ้าน และศิษย์คุณครูเฉลิม บัวทั่ง นอกจากนี้ยังมี คุณอธึก นิลจันทร์ อดีตเคยเป็นนักเรียนนาฏศิลป์

กรมศิลปากร อยู่วงปี่พาทย์เป็นคนฆ้อง และเมื่อตอนเป็นเด็กเป็นคนเครื่องหนังเพราะว่าคุณตาเป็นเจ้าของวงปี่พาทย์ประจำคณะลิเก

ท่านที่เคารพจะเห็นได้ว่า นักดนตรีสากลของวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ที่ผมได้นำมากล่าวให้ท่านทราบภูมิหลังของแต่ละท่านนั้น มีความรู้ทางด้านเพลงไทยมากน้อยแค่ไหน ดังนั้น ท่านไม่ต้องสงสัยเลยว่า ท่านนักดนตรีสากลเหล่านี้ มีวิญญาณของความเป็นนักดนตรีไทยเพียงไร ทุกท่านสามารถเข้าถึงสำเนียงอรรถรสของเพลงไทยอย่างแนบแน่น ถึงแม้จะบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสากลก็ตาม ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผมได้นำมากล่าวไว้ตั้งแต่ตอนต้นแล้ว ว่าการบรรเลงของวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ในสมัยนั้น ที่เป็นการบรรเลงดนตรีผสมระหว่างดนตรีไทยกับวงดนตรีสากล มีความพร้อมเพรียงและความสมบูรณ์แบบเพียงใด พร้อมด้วยนักดนตรีทั้งสองฝ่าย และอีกทั้งครูทั้งสองฝ่ายเหมือนกัน

คุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ท่านใช้ความรู้ความสามารถในด้านเพลงไทยของท่าน มอบให้กับวงดนตรีไทยกับวงดนตรีสากลของกรมประชาสัมพันธ์ไว้อย่างมากมาย นอกจากนี้ท่านยังบอกทำนองเพลงไทยเพื่อให้วงดนตรีสากลนำมาทำเป็นเพลงในระบบแบบสังคีตสัมพันธ์แก่คุณครูเอื้อ สุนทรสนาน ดังจะขอยกตัวอย่างต่อไปนี้

๑. เพลงคลื่นกระทบฝั่ง จากทำนองเพลงไทยคลื่นกระทบฝั่ง
๒. เพลงเส่เหล่เมา จากทำนองเพลงไทยเส่เหล่เมา
๓. เพลงนกสีชมพู จากทำนองเพลงไทยสารถี
๔. เพลงพรพรหม จากทำนองเพลงไทยแขกมอญบางขุนพรหม
๕. เพลงวอนเฉลย จากทำนองเพลงไทยแขกต่อยหม้อ
๖. เพลงรักบังใบ จากทำนองเพลงไทยบังใบ

นี่เป็นเพียงที่ผมยกตัวอย่างให้ท่านทราบพอเป็นสังเขปเท่านั้น เพราะว่ามีทำนองเพลงไทยที่คุณครูพุ่มท่านได้บอกให้อีกหลายสิบเพลง ในระหว่างที่คุณครูพุ่ม

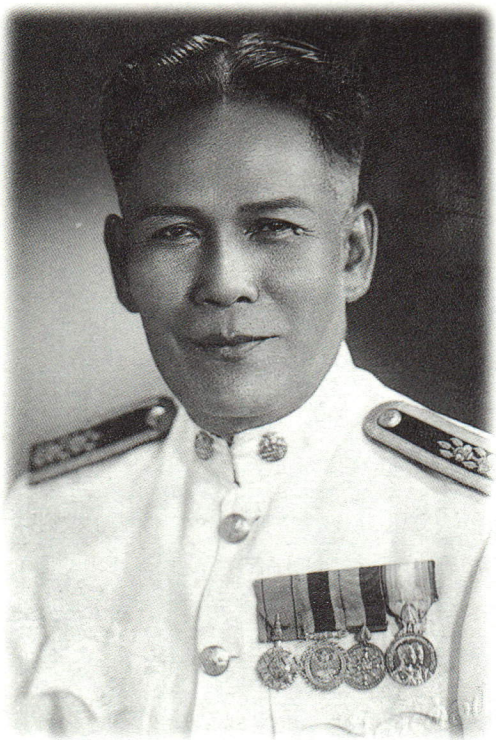

คุณครูเวส สุนทรจามร

กับคุณครูเอื้อพบกันครั้งใด ท่านก็จะบอกทำนองเพลงไทยที่แปลกๆ ใหม่ๆ ให้แทบทุกครั้ง แม้กระทั่งในตอนเช้าที่นั่งดื่มกาแฟด้วยกัน ตอนเที่ยงกินอาหารกลางวันด้วยกัน ตอนเย็นที่มีการซ้อมดนตรีไทย สองเพลงสุดท้ายก่อนที่คุณครูพุ่มจะออกจากราชการไปพักผ่อนที่บ้าน ตามคำขอร้องของบุตรชายของท่าน สองเพลงนั้นก็คือ

๑. เพลงท่าน้ำ จากทำนองเพลงไทยท่าน้ำ ขับร้องโดยบุษยา รังสี
๒. เพลงฝั่งน้ำ จากทำนองเพลงไทยฝั่งน้ำ ขับร้องโดยวินัย จุลละบุษปะ

นี่คือจินตนาการและประสบการณ์ในด้านเพลงไทยของคุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ผู้เป็นหนึ่งในประเทศไทยไม่มีใครเทียบ และคนเรานั้นนอกจากตัวเองจะเก่งแล้วยังต้องสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ได้เก่งด้วย ดังนั้นท่านจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าทำไมวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ถึงได้มีเพลงแบบสังคีตสัมพันธ์มากมายเหลือเกิน นั่นคือผลงานที่คุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ท่านได้มีส่วนร่วมสรรค์สร้างแนวเพลงเพื่อที่จะจรรโลงความเป็นไทย และเพื่อเชิดชูเพลงไทยของเราให้เจริญยั่งยืนไปชั่วนิรันดร์

พืชจีเอ็มโอ

ไทยควรจะปิดกั้นหรือเปิดใจให้กันโลก

ชาคริต จุลกะเสวี

ชมรมพัฒนาและพิทักษ์การเกษตรแห่งชาติ

คำว่าจีเอ็มโอ (GMOs) ศัพท์ใหม่ที่เริ่มจะคุ้นหูของคนไทยเรามากขึ้นแล้วในปัจจุบันนี้ เมื่อได้มีการออกข่าวเปิดเผยข้อมูลรายชื่ออาหาร ที่กล่าวกันว่าเป็นอาหารที่ปนเปื้อนจากผลิตภัณฑ์จีเอ็มโอ ได้มีเข้ามาขายในเมืองไทยเราแล้ว ซึ่งอาจจะมีส่วนที่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อชีวิตผู้คนขึ้นได้ ตามข้อชี้แจงของกลุ่มกรีนพีซที่เขาประท้วงมา

และต่อมากลุ่มประชาชนในเครือข่ายต้านจีเอ็มโอ ก็ได้มีการชุมนุมคัดค้านการประชุมนานาชาติขององค์การ ความร่วมมือและพัฒนาเศรษฐกิจเกิดขึ้นด้วย จึงทำให้ผู้คนทั่วไปเริ่มสนใจต่อเรื่องของจีเอ็มโอมากขึ้นบ้างแล้ว เมื่อได้ทราบว่าอาหารใกล้ตัวเรา ก็อาจจะมีผลิตภัณฑ์จากพืชจีเอ็มโอปะปนอยู่บ้างหรือเปล่าก็ไม่รู้

ในประเทศจีนเขาก็ได้มีการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการระดับนานาชาติ ในเรื่องพัฒนาการเกษตร เมื่อราววันที่ ๑๘ กรกฎาคม ปีนี้เอง จากการเปิดเผยของ ดร. เฉิน ซาง-เหลียง รองประธานมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ก็ได้มีกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ประเทศจีนมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นรวดเร็วมาก จึงมีความต้องการอาหารเพื่อการบริโภคเพิ่มมากขึ้นด้วย แต่อุปสรรคสำคัญคือ จำนวนพื้นที่เพาะปลูกมีลดน้อยลง ทั้งระบบน้ำชลประทานก็ยังไม่มีประสิทธิภาพดีพอ จึงจำเป็นต้องหันเข้าหาวิธีการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ทางด้านชีวภาพเข้าช่วยมากขึ้น

และในการนี้ก็ได้มีการนำเอาเทคโนโลยีดัดแปลงพันธุกรรมมาใช้ ซึ่งปรากฏว่าได้รับผลสำเร็จดีมาก เขามั่นใจในความปลอดภัยของอาหารตัดแต่งพันธุกรรมนี้ ว่ามีความเหมาะสมสำหรับเลี้ยงคนจำนวนกว่า ๓๐๐ ล้านคนของเขาได้ปลอดภัยดี

และนอกจากพืชอาหารแล้ว จีนเขายังส่งเสริมให้เกษตรกรของเขาปลูกฝ้ายที่ตัดแต่งพันธุกรรมหรือจีเอ็มโอนี้มาใช้เป็นการใหญ่ด้วยแล้ว เพราะให้ผลผลิตได้ดี ลดมลพิษจากสารเคมีที่เคยต้องใช้แต่ก่อนนั้นลงได้มากมาย ช่วยให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนสูงขึ้น และมีความปลอดภัยจากการใช้ฝ้ายนั้นได้ดีด้วย

มาทางด้านเมืองไทยเรานั้น ผู้คนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเลยว่าจีเอ็มโอ (GMOs) นั้นมันคืออะไรกันแน่ และเหตุใดจึงต้องมีการต่อต้านอาหารที่ปนเปื้อนจีเอ็มโอ

นอกจากนี้ก็ยังมีการห้ามมิให้ใช้เมล็ดพันธุ์พืชที่มีการตัดแต่งหรือดัดแปลงพันธุกรรมทั้งหลายด้วย

แต่จากอิทธิพลขององค์การค้าตลาดโลก หรือ WTO (World Trade Organization) ที่ไทยเราก็เป็นสมาชิกอยู่ด้วยนี้ เขาได้มีข้อห้ามมิให้เราค้าผลิตภัณฑ์จากพืช GMOs ในตลาดโลกกลุ่มใหญ่ของเขาเด็ดขาด ด้วยเขาตั้งข้อรังเกียจไว้ว่ามีอันตราย

เหตุที่ไทยเราก็สนใจการผลิตพืช GMOs นี้ด้วย ก็เนื่องมาจาก

การที่พืชเกษตรของเรามักมีปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช ประกอบกับมีสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่างๆ ทั้งของดินและน้ำ รวมทั้งธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย จึงยังอยู่ในระหว่างรอการตัดสินใจเด็ดขาดของทางราชการ ในเรื่องจีเอ็มโอนี้ว่าจะเอาอย่างไรกันแน่

เท่าที่ทราบผิวเผินก็เพียงแต่ว่า จีเอ็มโอ (GMOs) เป็นตัวอย่างของคำว่า Genetically Modified Organism แปลว่า *"สิ่งมีชีวิตที่ได้จากการดัดแปลงหรือตกแต่งสารพันธุกรรม"*

"วารสารไทย" เราเคยเสนอแต่บทความ เกี่ยวกับการส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ ในทุกด้านที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้คน ขนบประเพณี เพื่อเชิดชูวัฒนธรรมความเป็นไทยของชาติ ในวันนี้ผู้เขียนใคร่ขออนุญาตประยุกต์สู่ปัจจุบัน เพื่อเสนอเกี่ยวกับเรื่องราวของจีเอ็มโอซึ่งนับวันแต่จะมีความสำคัญทวียิ่งขึ้น ให้ได้ทราบพอเป็นพื้นฐานไว้บ้างตามสมควร

ซึ่งทางชมรมพัฒนาและพิทักษ์การเกษตรแห่งชาติ (ชพกช.) ได้เชิญ ดร. สุทัศน์ ศรีวัฒนพงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ (ศลช) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ มาเล่าเรื่องนี้ให้ฟังกัน เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ ที่ห้องไพลิน อาคาร ส.ม.ก. ในการประชุมทางวิชาการครั้งที่ ๓๙ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เกี่ยวกับเรื่อง *"การปฏิวัติยีนกับการปรับปรุงพันธุ์พืช"*

และ ดร. สุทัศน์ ศรีวัฒนพงศ์ ได้เล่าให้ฟังซึ่งสรุปความสำคัญได้ดังนี้ คือ สิ่งมีชีวิตในโลกปัจจุบันประกอบด้วยสังคมมนุษย์ สัตว์ พืช และจุลินทรีย์ อยู่อาศัยทั้งบนบกและในน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity) นี้จึงมีมากในระดับพันธุกรรม (genetic diversity) ความหลากหลายในชนิดพันธุ์ (species diversity) และความหลากหลายในถิ่นที่อยู่อาศัย (ecosystem diversity) ความหลากหลายทางชีวภาพนับว่ามีความสำคัญต่อมนุษย์มาก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการช่วยรักษาสมดุลสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต่างๆ รวมทั้งประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่ใช้ในการเกษตร ในปัจจุบันล้วนนำมาจากป่าทั้งสิ้น

จุดเริ่มต้นของสิ่งมีชีวิตทุกรูปนาม คาดกันว่า มีบรรพบุรุษจากสิ่งมีชีวิตเซลเดียว หรือจุลินทรีย์ด้วยกันทั้งนั้น การศึกษาวิจัยจีโนมมนุษย์ในปัจจุบันพบว่า ชิ้นส่วนดีเอ็นเอในจุลินทรีย์บางตอนเหมือนกับชิ้นส่วนดีเอ็นเอบางส่วนของมนุษย์ การศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม รวมทั้งรูปลักษณ์ของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดพันธุ์นั้น พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ดร. สุทัศน์ ศรีวัฒนพงศ์

การกลายพันธุ์ (mutation) เกิดขึ้นได้เสมอในระดับโมเลกุล จากความก้าวหน้าทางวิชาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology) ซึ่งรวมความรู้พื้นฐานทางชีวเคมีและพันธุศาสตร์ ทำให้นักวิชาการเข้าใจพื้นฐานสิ่งมีชีวิตลึกซึ้งขึ้น การค้นพบว่า ดี เอ็น เอ (DNA) มีบทบาทสำคัญในการแสดงออกของลักษณะต่างๆ ของสิ่งมีชีวิต ความเปลี่ยนแปลงในระดับดี เอ็น เอ เป็นผลต่อการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตให้สามารถอยู่รอดในสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน

การศึกษาวิจัยจีโนม (genome research) ในสิ่งมีชีวิต ทำให้รู้ส่วนประกอบของยีน (gene) ลึกซึ้งขึ้น ยีนหรือหน่วยพันธุกรรมที่ควบคุมการแสดงออกของลักษณะต่างๆ ในสิ่งที่มีชีวิตนั้น ก็คือชิ้นส่วน ดี เอ็น เอ ซึ่งมีส่วนประกอบสำคัญคือเบส (base) ต่างๆ ได้แก่ adenine, guanine, thymine และ cytosine เรียงรายอยู่เป็นเสมือน รหัสพันธุกรรมนั่นเอง นักวิชาการสามารถวิเคราะห์หา

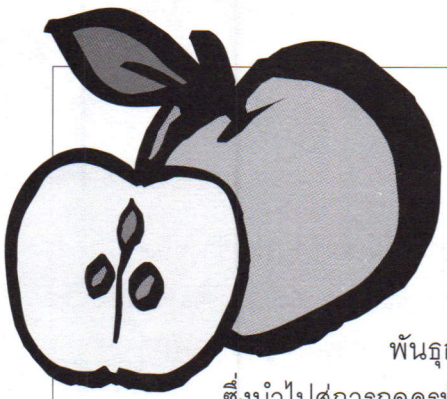

ลำดับรหัสพันธุกรรมได้ ซึ่งนำไปสู่การถอดรหัสพันธุกรรมและการค้นหายีนในสิ่งที่มีชีวิต

นอกจากนั้นนักวิชาการมีวิธีการศึกษาวิเคราะห์ดูโครงสร้างและสังเคราะห์ชิ้นส่วนยีนได้ สามารถพัฒนาเป็นเครื่องหมายโมเลกุล (molecular markers) เพื่อใช้ในการตรวจสอบยีนในสิ่งมีชีวิตต่างๆ ได้ และสามารถถ่ายฝากให้สิ่งมีชีวิตอื่นได้อย่างกว้างขวาง เกิดเทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม (Genetic Engineering) ขึ้น นับเป็นยุคทองของการปฏิวัติยีนโดยแท้ และมีประโยชน์ในการปรับปรุง พันธุ์พืชมากมาย

เราคงเคยได้ทราบกันแล้วว่ายีนคือหน่วยพันธุกรรมที่ถ่ายทอดจากพ่อแม่ไปสู่ลูกหลานได้ ยีนก็คือส่วนหนึ่งของ ดีเอ็นเอ ที่มีส่วนประกอบของเบสสี่ตัวเรียงรายกันอยู่ คือ adenine, guanine, thymine และ cytosine นั่นเอง ซึ่งเป็นเสมือนรหัสพันธุกรรม ยีนอาจอยู่บนโครโมโซมในนิวเคลียสหรืออยู่ในส่วนอื่นใดของเซลนอกนิวเคลียสก็ได้ สิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดจะมีมวลสารดีเอ็นเอและจำนวนยีนแตกต่างกัน เช่น แบคทีเรียมียีนประมาณ ๔,๐๐๐ ยีน แมลงหวี่ ๒๐,๐๐๐ ยีน พืชชั้นสูง ๓๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ ยีน และมนุษย์ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ ยีน เป็นต้น มวลสารดีเอ็นเอและจำนวนยีนจึงเป็นเอกลักษณ์ของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดพันธุ์ (species) ซึ่งเรียกกันทางวิชาการว่า จีโนม (genome) ดังนั้นจีโนมข้าวจึงเล็กกว่าจีโนมของมนุษย์อย่างนี้ เป็นต้น

ยีนในสิ่งมีชีวิตอาจจัดเป็นสามกลุ่ม คือ กลุ่มแรก ทำหน้าที่สร้างโปรตีน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในโครงสร้าง และการทำปฏิกิริยาทางเคมี กลุ่มที่สองทำหน้าที่กำกับการทำงานของยีนตัวอื่นที่จะกำหนดให้ทำหน้าที่ตรงไหน และเมื่อใด (regulatory genes) และกลุ่มที่สามเป็นยีนที่เกี่ยวกับการควบคุม ให้การใช้ข้อมูลซึ่งเก็บอยู่ในดีเอ็นเอนั้นได้ถูกใช้อย่างถูกต้อง

การแสดงออกของยีน

ดร. สุทัศน์อธิบายว่าความรู้เรื่องยีนนั้นมีมากมาย งานวิจัยจีโนมทั้งของมนุษย์ พืช และสิ่งมีชีวิตอื่นจะเป็นเสมือนการเปิดตำราแห่งชีวิต เรื่องของยีนจะถูกเปิดเผยมากขึ้น ในขั้นนี้เรารู้เพียงแต่ว่าการทำงานของยีนนั้นสลับซับซ้อนมาก

แม้จะรู้ว่า ยีนอะไรอยู่ตรงส่วนไหนของเส้น ดีเอ็นเอ แต่การแสดงออกของยีนมีส่วนเกี่ยวข้องกับยีนตัวอื่นๆ อีกหลายตัว อย่าลืมว่ายีนก็คือ ดีเอ็นเอส่วนหนึ่งซึ่งมีขนาดความยาวแตกต่างกัน ยีนแต่ละตัวมีหน้าที่แตกต่างกันดังได้กล่าวมาแล้ว ยีนที่สร้างโปรตีนจะทำงานเมื่อได้รับคำสั่ง จากยีนอีกตัวหนึ่งหรือหลายตัว

ดังนั้น การที่ยีนตัวหนึ่งหรือดีเอ็นเอชิ้นหนึ่ง หลุดเข้าไปในเซลของสิ่งมีชีวิตอื่น จึงไม่อาจทำงานได้ด้วยตัวของมันเอง นอกจากนั้นธรรมชาติมีกระบวนการคัดเลือกตามธรรมชาติ (natural selection) อยู่แล้ว ที่พร้อมจะขจัดชิ้นส่วนดีเอ็นเอนั้นออกไป หรือแม้แต่ขจัดสิ่งมีชีวิตนั้นออกไป ถ้าจำเป็นหากไม่มีความสามารถปรับตัวได้

สิ่งมีชีวิตทุกรูปนามเติบโตมาจากเซลเดียวทั้งนั้น เป็นเรื่องแปลกที่ทำไมจากเซลเริ่มต้นเซลเดียวจึงสามารถเจริญเป็นจุลินทรีย์ เป็นพืช สัตว์ ได้ เมื่อละอองเกสรพืชผสมกับรังไข่ก็กลายเป็นเอ็มบริโอเซลเดียว แล้วจึงเจริญเติบโตเป็นพืช เอ็มบริโอจากสัตว์ก็เจริญเป็นสัตว์ คำตอบในเรื่องนี้ก็คือ แต่ละเซลมีมวลยีนที่ต่างกัน และทำหน้าที่ต่างกันนั่นเอง

แท้จริงแล้วเซลแต่ละเซลของสิ่งมีชีวิตชนิดพันธุ์เดียวกัน จะมีมวลยีนเหมือนกันหมด เช่น ในมนุษย์หากมียีนอยู่ทั้งหมดหนึ่งแสนยีน ไม่ว่าจะเป็นเซลจากอวัยวะอะไร ตับ ไต ปอด ก็ย่อมมียีนจำนวนหนึ่งแสนเช่นเดียวกัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ยีนเหล่านั้นจะไม่แสดงออกหรือทำงานพร้อมกัน ดังนั้น ยีนทุกตัวจึงมีช่วงทำงาน (turn-on) และช่วงพักตัว (turn-off) อยู่ทั้งสิ้น

การปรับปรุงพันธุ์พืชโดยใช้โมเลกุลเครื่องหมายช่วยคัดเลือก

การปรับปรุงพันธุ์พืชโดยใช้โมเลกุลเครื่องหมายช่วยคัดเลือก (molecular marker-aided selection

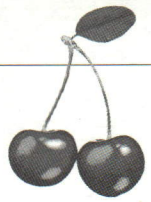

MAS) เป็นเครื่องมือสมัยใหม่ในการปรับปรุงพันธุ์พืช ทำให้สามารถลดระยะเวลาในการพัฒนาพันธุ์พืชให้สั้นลง ตัวอย่างเช่น ถ้าจะพัฒนาพันธุ์มะเขือเทศให้ต้านทานโรคราก เน่า ปกติต้องใช้เวลาสิบปี ก็อาจลดลงเหลือห้าปี โดยนำพันธุ์ดีที่ปลูกกันอยู่ มาผสมพันธุ์กับพันธุ์ป่าที่มีลักษณะต้านทานโรครากเน่าในชั่วลูกหลาน จะพบว่ามีทั้งต้นต้านทานและไม่ต้านทานโรคนี้ได้

ถ้าใช้โมเลกุลเครื่องหมายช่วยคัดพันธุ์ตั้งแต่ยังเป็นต้นกล้า ก็จะสามารถคัดทิ้งต้นที่ไม่ต้านทานโรค เอาแต่ต้นที่ต้านทานโรคปลูกต่อไป แล้วเก็บเมล็ดปลูก ทำการคัดเลือกซ้ำแบบเดิมอีก ทำซ้ำหลายๆ ครั้ง ก็จะได้พันธุ์แท้ที่ต้านทานโรค และมีลักษณะดีอื่นๆ ด้วยเป็นพันธุ์ใหม่ต่อไป เป็นต้น กระบวนการดังกล่าวอาจสรุปได้ดังนี้

๑. เสาะหายีนที่ต้านทานโรครากเน่า เมื่อทราบตำแหน่งยีนแล้ว ดำเนินการพัฒนาโมเลกุลเครื่องหมายเพื่อใช้ในการคัดเลือกต่อไป

๒. ผสมพันธุ์ระหว่างพืชพันธุ์ดีกับพันธุ์ที่มียีนต้านทานโรค *(อาจเป็นพันธุ์ป่า)* แล้วนำเมล็ดที่ได้ไปปลูกเป็นลูกชั่วแรกและชั่วที่สอง แล้วใช้โมเลกุลเครื่องหมายในการคัดเลือกต้นกล้าต่อไป คัดเฉพาะต้นที่ต้านทานโรคนำไปปลูกต่อ

๓. ดำเนินการใช้โมเลกุลเครื่องหมายในการคัดเลือกต้นกล้าต่อซ้ำหลายๆรุ่น จนในที่สุดจะได้พันธุ์แท้ที่เป็นพันธุ์ใหม่ มีลักษณะดีต้านทานโรคด้วย พันธุ์ดังกล่าวเป็นพันธุ์ปกติ ไม่ใช่จีเอ็มโอ (GMO genetically modified organism)

พันธุวิศวกรรม-การตัดต่อตัดแต่งยีน

กระบวนการตัดต่อตัดแต่งยีน และการถ่ายฝากยีนที่นำไปสู่การผลิตจีเอ็มโอนั้น มีชื่อเรียกกันหลายอย่าง เช่น genetic engineering, genetic modification, genetic manipulation, genetic transformation, recombinant DNA technology, gene technology เป็นต้น คำต่างๆ เหล่านี้รวมทั้ง “gene transfer” และ “transgenic” ทำให้เกิดความเข้าใจไขว้เขวได้มาก

ทำให้เข้าใจว่า เป็นกระบวนการนำยีนแปลกปลอมจากสิ่งมีชีวิตที่ห่างไกลกันถ่ายฝากให้กัน แต่ความเป็นจริงแล้ว กระบวนการพัฒนา จีเอ็มโอ นั้นมีหลากหลาย มีระดับความปลอดภัยแตกต่างกัน ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

คนส่วนมากยังเชื่อว่า **จีเอ็มโอ** ไม่ใช่ผลิตผลของธรรมชาติ ประเด็นสำคัญคือ อะไรที่เรียกว่า **“ธรรมชาติ”** การเกษตรสมัยนี้เปลี่ยนไปจากยุคดึกดำบรรพ์มาก ที่อาหารมิได้มาจากป่าซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นอาหารจากธรรมชาติจริงๆ อีกแล้ว อาหารที่ผลิตกันอยู่ในปัจจุบันได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมาก การพัฒนาพันธุ์พืชได้ใช้วิชาการทางพันธุศาสตร์มาเป็นเวลานาน ทั้งหลักการกลายพันธุ์หรือ mutation การผสมข้ามระหว่างชนิดพันธุ์ หรือ interspecific crosses ซึ่งเป็นการถ่ายทอดยีนจากชนิดพันธุ์อื่นนั่นเอง

ความสามารถของนักวิชาการสมัยนี้ สามารถตัดต่อตัดแต่งยีนและถ่ายฝากกันได้ แทบไม่มีขอบเขตจำกัด เป็นวิถีทางในการใช้เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือใหม่ในการพัฒนา แทนที่จะใช้วิธีผสมพันธุ์ระหว่างพันธุ์พ่อและแม่ ซึ่งจะได้รับยีนมาทั้งหมด ก็เป็นการเจาะจงคัดเลือกเฉพาะยีนที่ต้องการเท่านั้นมาใช้ในการถ่ายฝากให้พันธุ์ตัวรับ อาจเรียกว่า เป็นการพัฒนาพันธุ์แบบประณีต (precision breeding) ก็ได้

ซึ่งปัจจุบันนี้นักวิชาการไทยเราก็พัฒนาพืช GMOs ได้หลายชนิดแล้ว รวมทั้งได้พันธุ์มะละกอใหม่ที่ต้านทานจุดวงแหวน ซึ่งเป็นโรคร้ายแรงนั้นได้แล้ว เมื่อทางการยังไม่เปิดทางสะดวกให้ผลิตกับพืชไร่เศรษฐกิจอื่นๆ ขณะนี้นักวิชาการทีมงานของ ดร. สุทัศน์ ศรีวัฒนพงศ์ ก็ได้หันมาแก้เหงาโดยการปฏิบัติการทางด้านพัฒนาพันธุ์ไม้ดอกด้วยแล้ว

ชนิดของ จีเอ็มโอ

ดร. สุทัศน์ กล่าวว่าการจัดกลุ่มจีเอ็มโอนั้น น่าจะจัดตามระดับความปลอดภัยดังนี้ คือ

● **กลุ่มที่มีความปลอดภัยสูงมาก** ตัวอย่างเช่น การตัดต่อตัดแต่งยีนภายในพืชพวกผลไม้เพื่อชะลอการสุกงอม โดยวิธีที่เรียกว่า antisense เป็นการกลับข้างคู่ดีเอ็นเอ หรือยีนที่ควบคุมการสร้างสาร

เอ็ททีลีน ทำให้ผลไม้สร้างสารนี้ไม่ได้หรือได้น้อย เป็นต้น การควบคุมการทำงานของยีนดังกล่าวจึงไม่น่ามีผลทางลบแต่อย่างใด

● **กลุ่มที่มีความปลอดภัยมาก** คือ กลุ่มที่นำยีนจากพืชพันธุ์ป่ามาถ่ายฝากให้พันธุ์ปลูก เช่น กรณีที่นำยีนต้านทานต่อโรคใบไหม้ในข้าว จากข้าวป่า มาถ่ายฝากให้ข้าวพันธุ์ปลูก เป็นต้น

● **กลุ่มที่มีความปลอดภัย** คือกลุ่มที่นำยีนจากจุลินทรีย์ที่ไม่ก่อเกิดโรค มาถ่ายฝากให้พืช เช่น กรณีของการนำ coat protein gene จากไวรัส ถ่ายฝากให้พืช เพื่อให้ต้านทานต่อโรคไวรัสนั้น เป็นต้น

● **กลุ่มที่มีความเสี่ยง** คือกลุ่มที่นำยีนมาจากจุลินทรีย์ที่อาจก่อเกิดโรคได้ โดยปกติแล้ว นักวิจัยจะไม่เลือกนำยีนดังกล่าวมาใช้ แต่โอกาสความผิดพลาดอาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้นจึงควรให้การดูแลความปลอดภัยทุกขั้นตอนอย่างรอบคอบด้วย

ประโยชน์ของพันธุวิศวกรรม (genetic engineering)

พันธุวิศวกรรมเป็นกระบวนการปรับปรุงพันธุ์สิ่งมีชีวิตชนิดพันธุ์ (species) หนึ่ง โดยนำยีนจากอีกชนิดพันธุ์หนึ่งถ่ายฝากเข้าไป เพื่อจุดประสงค์ที่จะให้สามารถทำงานได้ดีขึ้น **กระบวนการดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ** สิ่งมีชีวิตดังกล่าวมีชื่อเรียกว่า LMO (Living Modified Organism) หรือ GMO (Genetically Modified Organism) ตัวอย่างการวิจัยและพัฒนา รวมถึงการใช้ประโยชน์เชิงการค้ามีมากมาย ซึ่งจะกล่าวถึงเพียงบางอย่างเท่านั้น เช่น

๑. กลุ่ม Input Traits ที่ทำให้พืชต้านทานโรคและแมลง วิธีการปรับปรุงพันธุ์แบบดั้งเดิม ซึ่งยังคงทำกันอยู่นั้น ใช้วิธีหาพันธุ์ต้านทาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ป่าและมีลักษณะไม่ดีอยู่มาก จากนั้นเอาพันธุ์ต้านทานผสมพันธุ์กับพันธุ์ดี ซึ่งขาดเพียงลักษณะต้านทานเท่านั้น ลูกผสมที่ได้จะมีลักษณะหลากหลาย ซึ่งรวมเอาพันธุ์พ่อ-แม่เข้าด้วยกัน รวมทั้งลักษณะต้านทานด้วย เหตุนี้จึงต้องเสียเวลาคัดเลือก และพัฒนาพันธุ์ต่ออีกอย่างน้อย ๘ - ๑๐ ปี กว่าจะได้พันธุ์ต้านทานและมีลักษณะอื่นๆดีด้วย ดังนั้นวิธีการปรับปรุงพันธุ์โดยการถ่ายฝากยีนที่ได้รับจากชนิดพันธุ์อื่น จึงสามารถจะลดระยะเวลาการพัฒนาพันธุ์ลงได้มาก

๑.๑ พันธุ์พืชต้านทานแมลง มีสารสกัดชีวภาพ จากแบคทีเรีย Bacillus thuringiensis หรือ บีที ที่ใช้กำจัดแมลงกลุ่มหนึ่งอย่างได้ผล โดยการฉีดพ่นคล้ายสารเคมีอื่นๆ เพื่อลดการใช้สารเคมี ด้วยความก้าวหน้าทางวิชาการ ทำให้สามารถแยกยีนบีทีจากจุลินทรีย์นี้และถ่ายฝากให้พืชพันธุ์ต่างๆ เช่น ฝ้าย ข้าวโพด และมันฝรั่ง เป็นต้น ให้ต้านทานแมลงกลุ่มนั้นได้ และใช้อย่างได้ผลเป็นการค้าแล้วในหลายประเทศ

๑.๒ พันธุ์พืชต้านทานโรคไวรัส โรคไวรัสของพืชหลายชนิด เช่น โรคจุดวงแหวนในมะละกอ (papaya ring-spot virus) สามารถป้องกันกำจัดได้โดยวิธีนำยีนเปลือกโปรตีน (coat protein) ของไวรัสนั้นถ่ายฝากไปในพืช เหมือนเป็นการปลูกวัคซีนให้พืชนั่นเอง กระบวนการดังกล่าวมีใช้กันอย่างแพร่หลายในพืชต่างๆ แล้ว

๒. กลุ่ม Output Traits ที่ทำให้พืชผลผลิตดีและคุณภาพดี ตัวอย่างได้แก่ การถ่ายฝากยีนสุกงอมช้า (delayed ripening gene) ในมะเขือเทศ การสุกในผลไม้เกิดจากการผลิตสาร ethylene เพิ่มมากในระยะสุกแก่ นักวิชาการสามารถวิเคราะห์โครงสร้างยีนนี้ และมีวิธีการควบคุมการแสดงออกโดยวิธีการถ่ายฝากยีนได้ ทำให้ผลไม้สุกงอมช้า สามารถเก็บไว้ได้นาน ส่งไปจากหน่วยไกลๆ ได้ สหรัฐฯ เป็นประเทศแรกที่ผลิตมะเขือเทศสุกงอมช้าเป็นการค้าได้ และมีวางตลาดให้ประชาชนรับประทานแล้ว

๓. กลุ่ม Output Traits อีกกลุ่มหนึ่งคือพัฒนาพันธุ์พืชให้ผลิตสารพิเศษ เช่นสารที่เป็นประโยชน์ต่างๆ ที่มีคุณค่าทางอาหารสูง อาจเป็นแหล่งผลิตไวตามิน ผลิตวัคซีน และผลิตสารที่นำไปสู่การผลิตทางอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น พลาสติกย่อยสลายได้ และโพลิเมอร์ชนิดต่างๆ เป็นต้น

๔. กลุ่มพืชที่มีลักษณะ Agronomic Traits ดี เช่น พันธุ์เตี้ย พันธุ์ต้านทานดินเค็ม ต้านทานแล้ง ต้านทานดินกรด ต้านทานน้ำท่วม เป็นต้น

แนวทางใหม่ๆ ของการพัฒนาพันธุ์พืช

ผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีชีวภาพจากสหรัฐอเมริกา เคยมาบรรยายให้ฟังว่า ขณะนี้การพัฒนาไม่ว่าสาขาใด จะใช้พืชเป็นตัวตั้งต้น เขายกตัวอย่างงานวิจัยที่ก้าวหน้าไปมากแล้วในสหรัฐฯ คือ การวิจัยการใช้ประโยชน์จากแป้งข้าวโพด จากแป้งจะสามารถพัฒนาให้โพลิเมอร์ที่แข็งแรงมากกว่าเหล็ก และใช้เป็นตัวถังรถยนต์ได้ สารเคมีที่เคยพัฒนามาจากน้ำมันปิโตรเลียมนั้นจะมาจากมวลสารพืชรวมทั้งแป้งทั้งสิ้น

เขาสรุปว่ารถยนต์ทั้งคันอาจสร้างขึ้นจากแป้งข้าวโพดได้ อย่างไรก็ตามพันธุ์พืชหรือพันธุ์ข้าวโพดที่จะมีแป้งตามคุณสมบัติดังกล่าวคงจำเป็นต้องพัฒนาพันธุ์ให้มีคุณสมบัติที่จะนำไปเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมต่างๆได้ ซึ่งเรื่องดังกล่าวไม่ใช่เรื่องเพ้อฝันต่อไปอีกแล้ว นักวิจัยในประเทศต่างๆ ทั่วโลกกำลังแข่งขันกัน พัฒนาพันธุ์พืชให้มีคุณสมบัติพิเศษต่างๆ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างส่วนหนึ่งเท่านั้น เช่น

การพัฒนาใช้พืชผลิตวัคซีนป้องกันโรค กลุ่มนักวิจัยที่มหาวิทยาลัยลามาลินดา (Lama Linda University) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้พัฒนามันฝรั่ง (potato) ให้สามารถผลิตวัคซีนป้องกันเชื้อโรคอหิวาตกโรคได้ โดยวิธีตัดต่อแต่งยีนของไวรัสกับแบคทีเรียแล้วถ่ายฝากเข้าไปในมันฝรั่ง ปัจจุบันวิธีการดังกล่าวดำเนินงานวิจัยและพัฒนาอยู่ในหลายประเทศ และในผลไม้หลายชนิด รวมทั้งกล้วยด้วย

การพัฒนาพืชให้สามารถผลิตเส้นใยแมงมุม เป็นอุตสาหกรรม นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเยอรมันได้ทำการศึกษาเส้นใยแมงมุม (spider dragline silk) พบว่าเป็นเส้นใยที่เหนียวและแข็งแรงไม่ขาดง่ายๆ จึงได้ตัดเอายีนหรือดีเอ็นเอส่วนนั้นมาถ่ายฝากให้ยาสูบและมันฝรั่ง ทำให้พืชทั้งสองสามารถผลิตโปรตีนเส้นใยได้เกือบเหมือนใยแมงมุม งานวิจัยกำลังดำเนินต่อไปและหวังว่าพืชจะสามารถผลิตเส้นใยแทนแมงมุมได้

การใช้ประโยชน์ยีนที่ควบคุมการสร้างเอนไซม์ไลเปส (Lippase Enzyme) เมื่อเร็วๆ นี้ Dr. Jci Fu Shaw จากไต้หวัน ได้บรรยายเรื่อง "Research Activities of Biotechnology Applied in Plant Science" ที่กรุงจาร์กาตา อินโดนีเซีย งานวิจัยที่น่าสนใจชิ้นหนึ่งของเขาคือ การผลิตเอ็นไซม์ไลเปสจากยีสท์ที่ไม่สร้างสปอร์ เพราะไลเปสสามารถใช้ในอุตสาหกรรมได้หลากหลาย เช่น สิ่งทอ ผงซักฟอก ยาลดความอ้วน กำจัดของเสีย อุตสาหกรรมกระดาษ และเครื่องสำอาง เป็นต้น

ผลจากการวิจัยพบว่า มียีน ๕ คู่ที่ควบคุมการสร้างเอ็นไซม์นี้ โดยมีการสร้าง specific mRNA ที่ต่างกันภายใต้สภาพแวดล้อมที่ต่างกัน นอกจากนั้น ยังพบว่ามียีนจากแบคทีเรีย E. coli ที่สามารถสร้างเอ็นไซม์นี้ได้ด้วย และมียีนเพียงคู่เดียวควบคุม เขาจึงถ่ายยีนนั้นเข้าไปยังยีสท์ ทำให้สามารถผลิตเอ็นไซม์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลงานชิ้นนี้กำลังได้รับการจดสิทธิบัตรอยู่

สรุปว่า ในอนาคตอันไม่ไกลนัก จากความพยายามของนักวิจัย จะสามารถพัฒนาพันธุ์พืชให้มีคุณสมบัติหลากหลาย ใช้เป็น Bioreachtor สร้างสารต่างๆ ได้มากมาย เพื่อตอบสนองความต้องการใช้ประโยชน์ในแง่มุมต่างๆ อย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งเท่านั้น การพัฒนาพันธุ์พืชก็ยังต้องการความรู้ความสามารถของนักปรับปรุงพันธุ์พืชควบคู่กันไปด้วย

ประเด็นสำคัญคือ **เทคโนโลยีชีวภาพ ก็เหมือนเทคโนโลยีอื่นๆ ที่มีประโยชน์มหาศาล แต่อาจมีโทษมหันต์ ถ้าหากไม่มีการควบคุมดูแลที่ดี** เรื่องที่เกี่ยวข้องจึงเป็นเรื่องความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety) และเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property)

ความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety)

ดร. สุทัศน์ได้เน้นว่าเทคโนโลยีพันธุวิศวกรรมหรือการตัดต่อ

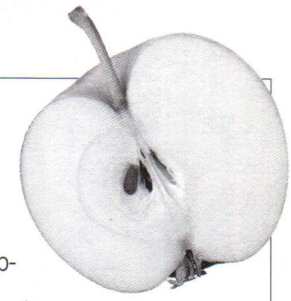

ตัดแต่งยีนนั้น นำไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่เรียกว่า จีเอ็มโอ (GMO Genetically Modified Organism) พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ที่ได้รับการตัดแต่งตัดต่อยีนเหล่านี้ อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คน และสัตว์ แตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ดังนี้คือ

๑. แหล่งยีน ถ้าเป็นยีนจากชนิดเดียวกัน เช่นยีนจากพืชถ่ายให้พืช ย่อมมีปัญหาน้อย หรือไม่มีความเสี่ยงเลย ยีนจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่ทราบกันดีว่าไม่มีพิษมีภัยก็อาจจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงน้อยด้วย ถ้าเป็นยีนจากจุลินทรีย์อาจก่อเกิดโรคได้ ย่อมมีความเสี่ยงสูงขึ้น และยิ่งเป็นยีนที่ทราบแน่ชัดว่าสกัดมาจากเชื้อโรค ยิ่งมีความเสี่ยงสูงมาก

๒. ส่วนประกอบของยีน ยีนที่ควบคุมลักษณะหนึ่งนั้นไม่สามารถแสดงออก หากปราศจากยีนช่วยแสดง (promoter) นอกจากนั้นยังต้องมียีนช่วยการเลือกคัด (selectable markers) อีกด้วย ยีนพวกนี้อาจเป็นยีนต้านทานยาปฏิชีวนะ หรือยีนต้านทานสารกำจัดวัชพืช ยีนเหล่านี้ต้องสร้างเป็นส่วนประกอบของดีเอ็นเอสายเดียวกัน แล้วจึงถ่ายฝากให้พืชตัวรับ ปัญหาที่ตามมา คือ ยีนช่วยเลือกคัด อาจมีพิษภัยต่อสิ่งมีชีวิตก็เป็นได้

สิ่งมีชีวิตแปลงพันธุ์เหล่านี้ต่างจากพันธุ์ธรรมดา ตรงที่มียีนแปลกปลอมใหม่ๆ (novel genes) เข้าไปอยู่ในพันธุ์นั้น ทำให้น่ากลัวและมีคำถามตามมาหลายข้อ เช่น

๑. เสถียรภาพของยีนว่าจะอยู่คงทนในพันธุ์นั้นนานเท่าใด กี่ชั่วอายุ หรือจะหายไปในชั่วลูกชั่วหลาน

๒. ยีนที่มาจากจุลินทรีย์ที่ไม่ก่อเกิดโรค มีโอกาสที่จะกลายพันธุ์เป็นยีนก่อเกิดโรคได้หรือไม่

๓. ยีนเหล่านี้มีโอกาสหลุดไปสู่พืชพันธุ์อื่น หรือจุลินทรีย์อื่นได้หรือไม่

๔. ผลผลิตจะมีพิษภัยต่อสุขภาพของคนและสัตว์หรือไม่

๕. ปัญหาราคาผลิตผล ทรัพย์สินทางปัญญา และอื่นๆ ก็ยังมีปัญหาอีกมาก

แนวทางการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยทางชีวภาพ

ในระดับนานาชาติ หลายประเทศทั้งที่พัฒนาแล้วและที่กำลังพัฒนา ได้จัดทำกฎระเบียบและแนวทางปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยทางชีวภาพ สำหรับงานวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวกับพันธุวิศวกรรม หรือ rDNA กฎระเบียบและแนวปฏิบัติของแต่ละประเทศอาจแตกต่างกันบ้าง แต่เนื้อหาสาระจะคล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่แล้วมักนำเอากฎระเบียบและแนวปฏิบัติที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้ว มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้นๆ

ในระดับนานาชาติ มีหลายหน่วยงาน เช่น Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) และ United Nations Industrial Development Organization (UNIDO) ได้จัดทำกฎระเบียบและแนวปฏิบัติขึ้น เพื่อเป็นการช่วยเหลือชาติต่างๆ ที่ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการเองได้

สำหรับประเทศไทยได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ โดยศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ศช.) ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกำหนดมาตรการความปลอดภัย ในการทำงานด้านพันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพขึ้น จนกระทั่งสำเร็จสมบูรณ์ในเดือนมิถุนายน ๒๕๓๕ เมื่อ ศช. ย้ายสังกัดมาอยู่กับสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) แล้ว

รายละเอียดของแนวทางปฏิบัติมีค่อนข้างมาก ศ.ช. จึงได้จัดพิมพ์แนวทางดังกล่าวขึ้น ๒ เล่ม เล่มหนึ่งเป็นแนวปฏิบัติในห้องปฏิบัติการ และอีกเล่มหนึ่งสำหรับภาคสนาม ซึ่งผู้สนใจพิเศษก็อาจติดต่อขอรับความรู้จากทาง สวทช. ได้

เพื่อให้การดำเนินงานควบคุมดูแล งานวิจัยและพัฒนาทางด้านนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ศช. โดยคณะกรรมการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการกลางด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ (National Biosafety Committee - NBC) ขึ้น ตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๓๖ จากนั้นหน่วยงานวิจัยและพัฒนาของราชการ

คณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์
ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ (กอช.)

คณะอนุกรรมการ
อนุสัญญาฯ

BRT.

ศลช.
(NFP)

CHM

กระทรวง
เกษตรฯ

อย.

ฯลฯ

Competent National Authorities

คณะอนุกรรมการนโยบาย
ความปลอดภัยทางชีวภาพ (NBC)

คณะอนุกรรมการ
ศึกษาสาธารณะฯ

คณะอนุกรรมการ
การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพฯ

คณะอนุกรรมการ
เครือข่ายฐานข้อมูล

คณะอนุกรรมการ
พื้นที่สงวนชีวมณฑล

NBC (Expert Group)

IBCs

พืช

สัตว์

จุลินทรีย์

อาหาร

สังคม
เศรษฐกิจ

หมายเหตุ ศลช. : ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ
NBC : National Biosafety Committee
IBC : Institute Biosafety Committee
CHM : Clearing House Mechanism
BRT : โครงการศึกษานโยบายการจัดการ
ความหลากหลายทางชีวภาพ

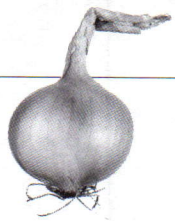

และมหาวิทยาลัยต่างๆ ก็ได้ทยอยตั้งคณะกรรมการสถาบัน (Institutional Biosafety Committee - IBC) ของตนเองขึ้น

ในระดับโลกนั้น UNEP ได้ดำเนินการยกร่างพิธีสาร (Biosafety Protocol) ประชุมกันมาหกครั้งแล้ว และในที่สุด ตกลงกันได้ในการประชุมที่กรุงมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ประเทศไทยเราถึงแม้ว่ายังไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) แต่ก็ได้ส่งผู้แทนร่วมประชุมทุกครั้ง รวมทั้งครั้งสุดท้าย แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีสิทธิในการให้สัตยาบันอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพก่อน

"พิธีสาร ความปลอดภัยชีวภาพ หรือ Biosafety Protocol" พิธีสารนี้มีสาระสำคัญดังนี้ คือ

- พิธีสารมีขอบเขตดูแลความปลอดภัยของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการตัดต่อตัดแต่งยีนทั้งหมด ที่อาจมีภัยต่อสุขภาพอนามัยของคนและสัตว์ และอาจมีผลทางลบต่อสิ่งแวดล้อม

- การควบคุมดูแลใช้หลักการแจ้งล่วงหน้า สำหรับสิ่งมีชีวิตที่จะออกไปมีผลต่อสิ่งแวดล้อม คือ พันธุ์พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ นั่นเอง

- มีข้อยกเว้นสำหรับยาและเวชภัณฑ์สำหรับคน และวัตถุดิบที่นำเข้ามาเป็นอาหารคน อาหารสัตว์ และอุตสาหกรรมที่ไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า

- พิธีสารนี้ได้เปิดให้ประเทศสมาชิกอนุสัญญา ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือ CBD ลงนามรับรองในเดือนพฤษภาคมนี้ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา และหลังจากนั้น จะเปิดให้ดำเนินการให้สัตยาบัน เมื่อครบ ๕๐ ประเทศแล้วก็จะมีผลบังคับใช้ต่อไป

- เมื่อประเทศไทยยังไม่ได้เป็นสมาชิกอนุสัญญา ความหลากทางชีวภาพจึงยังไม่มีสิทธิดำเนินการดังกล่าว แต่อย่างไรประเทศไทยก็ควรเตรียมความพร้อมไว้ด้วย

หลักการติดฉลาก (Labelling)

เมื่อประชาชนบางกลุ่มยังไม่มีความเข้าใจ ในกระบวนการประเมินความปลอดภัยของอาหารจีเอ็มโอ และมีความรู้สึกว่าอาจไม่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค จึงได้เรียกร้องให้มีการติดฉลาก เพื่อให้ผู้บริโภคมีทางเลือก

อย่างไรก็ตามการติดฉลากนั้นมีขั้นตอนมาก ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น แคนาดา ได้แสดงให้เห็นว่าอาหารแต่ละรายการที่จะต้องติดฉลาก ต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์หาข้อมูลประกอบประมาณหนึ่งปี ดังนั้นจึงมีข้อแนะนำให้ดำเนินการ ดังนี้ คือ

- ติดฉลากแบบสมัครใจ (voluntary labelling) คือ การติดฉลากในลักษณะนี้ เน้นไปตามความต้องการของผู้ซื้อและผู้ขาย

- ติดฉลากแบบบังคับ (mandatory labelling) คือ การติดฉลากที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงานรัฐบาล ที่มีหน้าที่รับผิดชอบของประเทศ และใช้บังคับเฉพาะกับอาหารจีเอ็มโอ ที่มีคุณค่าโภชนาการไม่เท่ากับอาหารธรรมดา

ในสหรัฐฯ มีมาตรการประเมินความปลอดภัยของอาหารจากจีเอ็มโอ โดยหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ให้ดูแลในขั้นตอนต่างๆ อย่างเข้มงวด จึงถือว่าในด้านความปลอดภัยของอาหารต่อผู้บริโภคมีความเทียบเท่า (substantial equivalence) กับผลิตภัณฑ์อื่นที่ผลิตด้วยเทคโนโลยีปกติ จึงยังไม่มีการบังคับติดฉลากและแยกผลิตภัณฑ์จีเอ็มโอ

อนึ่ง การแยกผลิตภัณฑ์จีเอ็มโอนั้นจะต้องแยกตั้งแต่ระดับการผลิต การเก็บ และการแปรรูป ซึ่งจะเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายอีกประมาณ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ผู้บริโภคอาจต้องแบกภาระนี้ ดังนั้น เรื่องการติดฉลากในระดับองค์กรสากลจึงยังอยู่ในขั้นของการพิจารณา และในหลายประเทศก็ยังไม่มีการประกาศใช้ และยังปฏิบัติไม่ได้ในอีกหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยเราด้วย

มุมมองเรื่องเทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม

ผู้คัดค้านการใช้เทคโนโลยีนี้มีมุมมองทางลบเรื่องหลักๆ คือเรื่องความปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัย เรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเรื่องการต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจาก

บริษัทหรือต่างชาติมากขึ้นหรือผลกระทบในทางการค้านั่นเอง

ที่จริงแล้ว ฝ่ายผู้สนับสนุนมีความเชื่อว่า ความปลอดภัยทางชีวภาพนั้นอยู่ในวิสัยที่จะควบคุมดูแลได้ ความเป็นห่วงเรื่องยีนต้านทานแอนตี้ไบโอติกที่ใส่ไปควบคู่กับยีนหลักในการถ่ายฝากนั้น ก็กำลังได้รับการแก้ไข ในอนาคตอาจไม่ต้องใช้เลย ก็จะมีความปลอดภัยมากขึ้น ในเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นก่อนสนับสนุนให้ใช้ประโยชน์ ได้มีกระบวนการประเมินผลกระทบอยู่แล้ว หากมีความเสี่ยงก็อาจระงับได้

ความเป็นห่วงเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ที่ผูกอยู่กับยีนและการถ่ายฝากนั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก ที่นักวิชาการในประเทศที่กำลังพัฒนาตระหนักดี จึงได้ดำเนินการสร้างความสามารถให้ทำได้เหมือนประเทศที่พัฒนาแล้ว ทั้งการสร้างสถาบัน การพัฒนากำลังคน เครื่องมือและความสามารถต่างๆ

ท่านผู้อำนวยการ ศลช. เปิดเผยให้ทราบด้วยว่า ปัจจุบันมีหลายอย่างที่ประเทศไทยทำได้เอง เช่น เรื่องการพัฒนายีนจากไวรัส แล้วถ่ายฝากให้พืช เช่น พริก มะเขือเทศ มะละกอ และถั่วฝักยาว ให้ต้านทานโรคไวรัสได้แล้ว พร้อมที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ต่อไป

หลักการสำคัญที่ควรยึดถือก็คือ **"ไม่มีเทคโนโลยี หรืออาหารอะไรที่ปลอดภัยร้อยเปอร์เซ็นต์"** ความปลอดภัยจึงขึ้นอยู่กับการดูแลควบคุมให้ดีทั้งสิ้น เทคโนโลยีจีเอ็มโอนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์พืชเป็นการเอาเทคโนโลยีใส่เข้าไปในเมล็ดพันธุ์ เช่น ความต้านทานโรค ต้านทานแมลง หรือแม้แต่การทนทานต่อความแห้งแล้ง ผลผลิตสูง และคุณภาพสูงเหล่านี้ เป็นต้น

เมื่อเกษตรกรซื้อหาเมล็ดพันธุ์ไปปลูก ก็จะได้เทคโนโลยีเหล่านั้นไปด้วย เป็นการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพผลผลิต เพื่อการแข่งขันกับนานาชาติได้ดีขึ้น

อย่างนี้แล้วประเทศไทยเราจะยังรีรออะไรอยู่อีก ควรจะปิดกั้นหรือเปิดใจให้ทันโลก ก็ควรเร่งพิจารณาให้ดีด้วย

อนึ่ง จากที่ได้ติดตามดูมติคณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (กนศ.) ของไทยเราก็ได้พบว่าเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๔๒ ไม่ยินยอมให้มีการนำเข้าเมล็ดพันธุ์พืชจีเอ็มโอเข้ามาเพื่อการเพาะปลูกในเชิงการค้า โดยยกเว้นเพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น แต่ต่อมาในเดือนมีนาคม ๒๕๔๓ ก็ได้มีประกาศของกระทรวงเกษตรฯ ห้ามนำเข้าพืชจีเอ็มโอที่ต้องห้ามตาม พรบ. กักกันพืชที่ใช้อยู่ แต่ได้ยกเว้นให้นำเข้าได้เฉพาะถั่วเหลืองและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เป็นพืชจีเอ็มโอ เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตอาหารคนและสัตว์ และเพื่อการอุตสาหกรรมอื่นๆ ได้ด้วยเท่านั้น

ซึ่งการเปิดช่องเช่นนี้ ทำให้มีพืชจีเอ็มโอดังกล่าวจากยุโรป เข้ามาสู่ประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยที่ยังคงห้ามการผลิตพืชจีเอ็มโอภายในประเทศของเราเอง ทั้งๆ ที่ก็อยู่ในวิสัยความสามารถของนักวิจัยและเกษตรกรไทยเราสามารถจะผลิตเองได้ การเปิดรับซื้อเข้ามาทางเดียวอย่างนี้ มันยุติธรรมดีแล้วหรือ?

และนโยบายที่ให้มีการติดฉลากพืชและผลิตภัณฑ์จีเอ็มโอนั้น พิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่ามันแทบจะไม่เกิดประโยชน์แก่คนไทยเราได้จริงจังอะไรนัก ในเมื่อฉลากที่ติดนั้นมิได้รับรองหรือระบุให้ทราบเลยว่ามันมีคุณหรือมีโทษอย่างไรบ้าง ทั้งเมื่อยังคงถูกต่างประเทศกีดกันผลิตภัณฑ์จากพืชจีเอ็มโอไทยเราอยู่ ถึงจะส่งผลิตภัณฑ์อะไรไปก็ยังคงเข้าไปขายในต่างประเทศเขาไม่ได้หรือยังไม่สะดวกอย่างนั้นมันจะดีหรือ

ดังนั้น นโยบายในเรื่องจีเอ็มโอดังกล่าวเหล่านี้ รัฐจึงสมควรแก้ไขให้หายสับสนโดยเร็วด้วย ทั้งเพื่อความถูกต้องเป็นธรรม และเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศไทยเราเองด้วย ควรจะเปิดใจให้กว้าง เร่งช่วยสนับสนุนทีมงานวิจัยของทาง ดร. สุทัศน์ ศรีวัฒนพงศ์ และคณะทาง ศลช. ให้ได้มีโอกาสแสดงความสามารถในการนี้อย่างเต็มที่ด้วย อย่ามัวรีรอและเหยียบเรือสองแคมอยู่ต่อไปอีกเลยจะดีกว่าไหมล่ะครับ?

จันทบุรีเมืองประวัติศาสตร์

อนุตรา หงษ์สุวรรณ

“น้ำตกลือเลื่อง เมืองผลไม้ พริกไทยพันธุ์ดี อัญมณีมากเหลือ เสื่อจันทบูร สมบูรณ์ธรรมชาติ สมเด็จพระเจ้าตากสินกู้ชาติ รวมญาติที่จันทบุรี”

จันทบุรี เมืองชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก เป็นเมืองเก่าแก่ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ ปี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยก่อนกรุงธนบุรี จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตามประวัติเมืองจันทบุรีเป็นเมืองที่สร้างขึ้นในยุคที่ขอมเรืองอำนาจ ปรากฏนาม *“จันทบูร”* ซึ่งเป็นหนึ่งในสามของชื่อเมืองโบราณในดินแดนสุวรรณภูมิ และเป็นเมืองหน้าด่านแรกที่ขอมตั้งขึ้น จึงสันนิษฐานว่าอาณาเขตเมืองจันทบูรหรือจันทบุรีในปัจจุบัน เป็นเมืองที่ขอมสร้างขึ้นร่วมสมัยเดียวกับลพบุรี พิมาย และเพชรบูรณ์ หัวเมืองเดิมตามศิลาจารึกเรียกว่า *“ควนคราบุรี”* แต่ชาวพื้นเมืองเรียกว่า *“เมืองกาไว”* ตั้งอยู่บริเวณหน้าเขาสระบาปของชาวพื้นเมืองซอง พุทธศักราช ๑๘๐๐ ได้มีการย้ายเมืองมาสร้างเมืองใหม่ที่บ้านหัววัง ตำบลพุงทลาย ซึ่งอยู่ใกล้กับแม่น้ำจันทบุรีในปัจจุบัน ต่อมา ในพุทธศักราช ๒๒๐๐ ได้ย้ายมาสร้างเมืองใหม่ที่บ้านลุ่ม ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี พุทธศักราช ๒๓๑๐ หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เข้ายึดเมืองจันทบุรี เพื่อรวบรวมกำลังพลและเป็นแหล่งสะสมเสบียงอาหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ในการกอบกู้กรุงศรีอยุธยาคืนจากพม่า ต่อมา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ย้ายเมืองจันทบุรีไปตั้งที่เนินวงซึ่งเป็นที่สูง เพื่อเป็นที่มั่นในการป้องกันการรุกรานของพวกญวนในสมัยนั้น ภายในเมืองได้สร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และวัดโยธานิมิต รวมทั้งสร้างป้อมปราการที่ปากน้ำแหลมสิงห์ขึ้นป้อมหนึ่ง และป้อมบนเขาแหลมสิงห์อีกป้อมหนึ่ง ได้รับพระราชทานนามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า **ป้อมไพรีพินาศ** และป้อมที่ปากน้ำแหลมสิงห์ว่า **ป้อมพิฆาตปัจจามิตร** ซึ่งถูกฝรั่งเศสรื้อสมัยที่เข้ายึดครองเมืองจันทบุรี แล้วสร้างเป็นที่พักทหารและกองบัญชาการ

แม่น้ำจันทบุรี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสทางเรือผ่านลำน้ำนี้ ๒ ครั้ง คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ และครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยเสด็จฯขึ้นฝั่งที่ท่าหลวง

เรียกว่า **ตึกแดง** และในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองจันทบุรีได้ย้ายกลับมาตั้งที่บ้านลุ่มตามเดิมตราบจนทุกวันนี้

ในพุทธศักราช ๒๔๖๓ ฝรั่งเศสได้เข้ายึดเมืองจันทบุรีไว้นานถึง ๑๑ ปี จนไทยต้องยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส เพื่อแลกเมืองจันทบุรีกลับคืนมา และในพุทธศักราช ๒๔๗๖ ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เมืองจันทบุรีจึงมีฐานะเป็นจังหวัดมาจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดจันทบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๒๔๕ กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น ๙ อำเภอกับ ๑ กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอท่าใหม่ อำเภอขลุง อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอมะขาม อำเภอสอยดาว อำเภอนายายอาม อำเภอแก่งหางแมว และกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศใต้ติดต่ออ่าวไทย ทิศตะวันออกติดต่อจังหวัดตราดและประเทศกัมพูชา ทิศตะวันตกติดต่อจังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี ลักษณะพื้นที่ทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นป่าไม้ ภูเขา และเนินสูงเป็นส่วนใหญ่ ด้านทิศใต้เป็นชายฝั่ง มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มบางแห่งเป็นอ่าว แหลม และหาดทราย

จันทบุรีเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งในดินและในน้ำ เป็นแหล่งอัญมณีหลากหลายชนิดที่มีราคา เป็นศูนย์กลางสำคัญของธุรกิจด้านอัญมณี เป็นแหล่งรวมช่างฝีมือในการเจียระไนอัญมณีและทำเครื่องประดับที่มีค่าต่างๆ นอกจากนี้ สภาพดินฟ้าอากาศและผืนดินยังเอื้ออำนวยแก่การปลูกพืชผลการเกษตร โดยเฉพาะผลไม้มีชื่อของจังหวัด ได้แก่ ทุเรียน เงาะ มังคุด ระกำหวาน ลางสาด และผลิตผลพริกไทย บริเวณชายฝั่งทำการประมงและผลิตภัณฑ์อาหารทะเล มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง และจันทบุรียังเป็นเมืองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เมืองหนึ่ง ซึ่งยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏให้เห็นอยู่จนทุกวันนี้ และสถานที่ดังกล่าวยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน ปูชนียสถาน หรือวัดวาอารามต่างๆ

สถานที่ท่องเที่ยวแห่งแรกในจังหวัดจันทบุรีที่อยากจะแนะนำท่านผู้อ่านก็คือ **สวนสาธารณะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช** ซึ่งตั้งอยู่ ณ ทุ่งนาเชย อำเภอเมืองจันทบุรี เยื้องศาลากลางจังหวัดริมถนนเรียบเนิน ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงม้า และทหารเอกคู่พระทัยทั้งสี่ คือ พระเชียงเงิน หลวงพิชัยอาสา หลวงพรหมเสนา และหลวงราชเสน่หา เป็นอนุสรณ์สถานที่สร้างขึ้น โดยคณะกรรมการพัฒนาเมืองและชาวเมืองจันทบุรี ซึ่งได้ร่วมกันจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ ประดิษฐาน ณ เกาะกลางในสวนสาธารณะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เพื่อรำลึกถึงการกอบกู้เอกราชของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่ได้ทรงเลือกเมืองจันทบุรีเป็นแหล่งสำคัญในการรวบรวมกำลังไพร่พล เสบียงอาหาร และอาวุธ ในการกอบกู้เอกราชคืนจากพม่า สวนสาธารณะแห่งนี้ยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

สวนสาธารณะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ณ ทุ่งนาเชย อำเภอเมืองจันทบุรี

และบริเวณรอบนอกขุดเป็นบึงล้อมรอบ สำหรับพายเรือเล่น และใช้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาของประมงจังหวัดอีกด้วย

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หลังคาตัวอาคารสร้างเป็นรูปพระมาลา

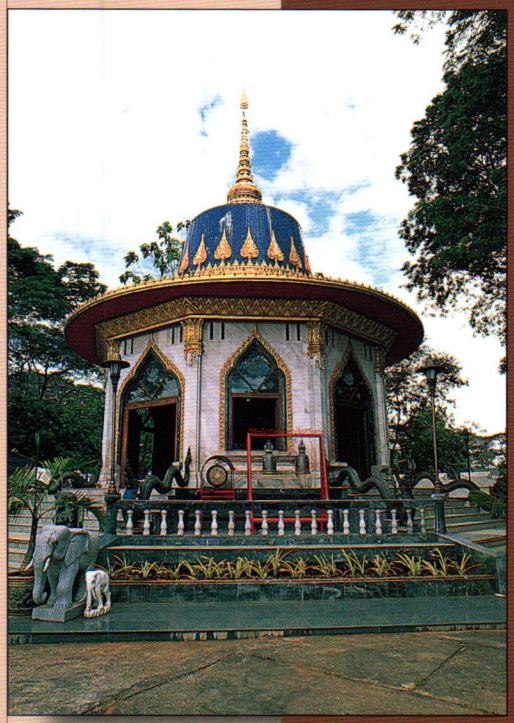

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ตั้งอยู่ที่ถนนท่าหลวง ทางขวาของค่ายตากสิน ซึ่งทางซ้ายเป็นที่ตั้งของ **ศาลหลักเมือง** ภายในประดิษฐานพระบรมรูปหล่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และมีรูปหล่อของทหารเอกของพระองค์

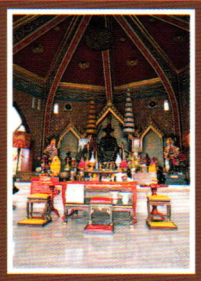

ภายในศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประดิษฐานพระบรมรูปหล่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พร้อมทหารเอกคู่พระทัย

รูปหล่อทหารเอกคู่พระทัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายในศาลสมเด็จพระเจ้าตากมหาราช

ค่ายตากสิน เป็นที่ทำการของกองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑ นาวิกโยธิน จังหวัดจันทบุรี ภายในค่ายตากสิน ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ด้านหลังของพระบรมราชานุสาวรีย์มี **ตึกฝรั่งเศส** ซึ่งเคยเป็นกองบัญชาการทหารฝรั่งเศส เมื่อเกิดกรณีพิพาท ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) ฝรั่งเศสได้ยึดจันทบุรีไว้เป็นประกัน เพื่อให้ไทยยกดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเป็นข้อแลกเปลี่ยน ปัจจุบันตึกฝรั่งเศสเป็นพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมเรื่องราวและภาพวาดเกี่ยวกับพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และภาพสมเด็จ

ตึกฝรั่งเศส เดิมเป็นกองบัญชาการของทหารฝรั่งเศส ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมข้อมูลและภาพวาดที่เกี่ยวกับพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

เนินดิน ภายในบริเวณค่ายตากสิน ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นแนวกำแพงเมืองและแนวคูเมืองด้านทิศตะวันตก

พระบรมรูปหล่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประดิษฐานภายในค่ายตากสิน

พระเจ้าตากสินมหาราชทรงยกกองทัพเรือเพื่อกู้ชาติ นอกจากนี้ภายในบริเวณค่ายตากสินยังปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเนินดินยาว สันนิษฐานว่าเป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก และแนวคูเมืองจันทบุรีด้านทิศตะวันตก (พ.ศ. ๒๒๐๐) อีกด้วย

อู่เรือพระเจ้าตากสินมหาราช บ้านเกาะเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง สันนิษฐานว่าเป็นสถานที่ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชใช้เป็นสถานที่ต่อเรือรบ เมื่อครั้งรวบรวมผู้คนและอาวุธยุทโธปกรณ์ที่จันทบุรี จะเข้าตีกรุงศรีอยุธยาคืนจากพม่า เพื่อกอบกู้เอกราชชาติไทย เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๐ กล่าวกันว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงวางแผนปฏิบัติการจู่โจมโดยใช้เรือรบ ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่เฉียบแหลมและเหมาะสมกับสถานการณ์ เพราะทรงเล็งเห็นจุดอ่อนของข้าศึกว่าพม่าไม่ชำนาญการรบทางเรือ จึงทรงวางแผนปฏิบัติการทางน้ำหลังฤดูมรสุม ซึ่งเป็นเวลาน้ำหลากที่อยุธยา ทรงใช้แผนการยุทธ์ที่แยบยล และก็สามารถกอบกู้เอกราชได้ภายใน ๗ วัน ทางหน่วยโบราณคดีใต้น้ำ กองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ทำการขุดค้นซากเรือและตรวจสอบชั้นดินทางโบราณคดี ได้พบส่วนประกอบต่างๆ ของเรือโบราณ สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเรือสำเภาจีนแบบฟูเจียนขนาดเล็ก หลังจากที่ชาวบ้านเกาะเสม็ดงามค้นพบซากเรือโผล่ขึ้นมาบางส่วนเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๓ บริเวณรอบๆ มีแอ่งน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอยู่ริมฝั่งอ่าว ลักษณะคล้ายอู่ต่อเรืออยู่หลายแห่ง การเดินทางไปอู่ต่อเรือสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ใช้เส้นทางเดียวกับทางไปหมู่บ้านเสม็ดงาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านนิยมทอเสื่อจันทบูรในช่วงว่างงานหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว โดยนำเอาต้นกกที่มีอยู่มากในบริเวณนั้นมาตากแห้ง ย้อมสี และทอเป็นเสื่อ หรือดัดแปลงทำเป็นกระเป๋าถือ สุภาพสตรีหรือกระเป๋าเอกสาร และของใช้อื่นๆ ซึ่งได้กลายเป็นสินค้าพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของจันทบุรี

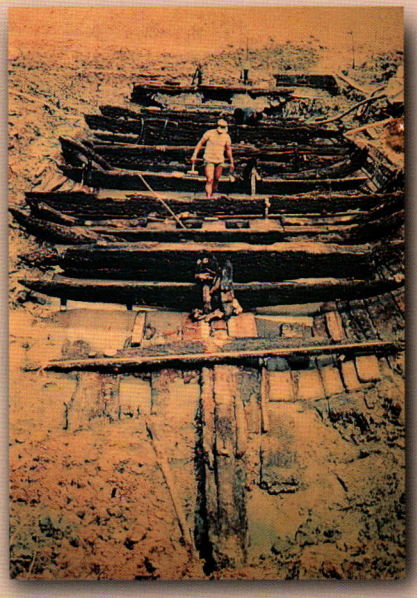

ซากเรือโบราณที่ขุดพบในบริเวณอู่ต่อเรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช บ้านเสม็ดงาม

อู่ต่อเรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ค่ายเนินวง สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๓ เพื่อใช้เป็นที่มั่นต่อสู้กับพวกญวน บนกำแพงค่ายมีปืนใหญ่วางเรียงรายอยู่โดยรอบ

ค่ายเนินวง เป็นโบราณสถานเก่าแก่ที่สำคัญแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ที่บ้านเนินวง ตำบลบางกะจะ เป็นค่ายเก่า สร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๓๗๗ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างค่ายที่บ้านเนินวง อำเภอท่าใหม่ เพื่อใช้เป็นที่มั่นต่อสู้กับพวกญวน ป้อมดังกล่าวได้ทรุดโทรมไปมากเนื่องจากกาลเวลา ในพุทธศักราช ๒๕๑๖ จึงได้มีการบูรณะตัวป้อมและประตูค่ายทางด้านทิศตะวันออก เมื่อขึ้นไปยืนอยู่บนป้อม มองออกไปจะสามารถเห็นทิวทัศน์ของท้องทะเลได้อย่างชัดเจน บนกำแพงค่ายมีปืนใหญ่วางเรียงรายอยู่โดยรอบ ซึ่งกรมศิลปากรได้นำมาตั้งไว้ โดยหันปากกระบอกปืนออกสู่ทะเลในลักษณะเตรียมพร้อม ภายในบริเวณค่ายมีศาลหลักเมืองของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และวัดโยธานิมิตรตั้งอยู่บริเวณค่ายเนินวงใช้เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์โบราณคดีใต้น้ำ กรมศิลปากร เป็นสถานที่เก็บรักษาและจัดแสดงวัตถุโบราณ และเครื่องปั้นดินเผาที่ยึดได้จากเรือออสเตรเลี่ยนไทด์ ที่ละเมิดน่านน้ำอ่าวไทย เพื่อลักลอบนำออกไปยังต่างประเทศ พร้อมกันนี้ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพาณิชย์นาวีแห่งนี้ยังจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเดินเรือ การค้าทางทะเล แสดงการสำรวจ การขุดค้นทางโบราณคดีใต้น้ำ แสดงเครื่องถ้วยชามสังคโลกที่ได้จากซากเรือโบราณที่จมในอ่าวไทย

ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์โบราณคดีใต้น้ำ

โบราณสถานเมืองเพนียต อยู่ในเขตตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี ห่างจากตัวเมืองจันทบุรีประมาณ ๔ กิโลเมตร มีกำแพงก่อด้วยศิลาแลง สันนิษฐานว่าเดิมเป็นที่ตั้งของตัวเมืองจันทบุรีในยุคแรกตั้งแต่ ๑,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้ว ในพุทธศักราช ๒๔๙๙ ได้มีการสำรวจสภาพของโบราณสถานแห่งนี้ โดยเดินทางจากวัดทองทั่วไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๓๐๐ เมตร ปรากฏว่ามีโบราณสถานเพนียตเป็นกำแพงก่อสร้างด้วยศิลาแลงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ซากโบราณสถานเมืองเพนียตที่ยังคงเหลืออยู่

วัดทองทั่ว อยู่ใกล้กับเมืองเพนียต เป็นวัดที่เกี่ยวข้องกับตำนานเมืองจันทบุรี มีพระอุโบสถและพระเจดีย์อายุนับร้อยปี เป็นแหล่งสะสมหลักฐานทางศิลปะแบบเขมร ได้แก่ ทับหลังแบบศิลปะถาลาปริวัต ทับหลังศิลปะไพรกเม็ง และแบบศิลปะนครวัด ตอนปลาย มีภาพสลักลายเส้นพระพิฆเณศวร และงวงหูช้างหิน อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘

พระอุโบสถและพระเจดีย์อายุนับร้อยปี วัดทองทั่ว ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากเมืองเพนียต

ทับหลังศิลปะถาลาปริวัต และศิลปะไพรกเม็ง ในวัดทองทั่ว

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระอุโบสถวัดทองทั่ว

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี ตั้งอยู่ในเขตสถาบันราชภัฏรำไพพรรณี เดิมอาคารของศูนย์วัฒนธรรม คือ พระตำหนักสวนแก้ว พระราชนิเวศน์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ต่อมา ได้พระราชทานให้สร้างเป็นวิทยาลัยครูจันทบุรี เมื่อเสด็จสวรรคต ทางวิทยาลัยครูจันทบุรีได้จัดบูรณะพระตำหนักทั้ง ๓ หลัง เพื่อจัดเป็นอนุสรณ์สถานแห่งการประทับที่จันทบุรีของพระองค์ ส่วนหนึ่งของพระตำหนักเทาได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ของพระองค์ โดยรวบรวมสิ่งของต่างๆ ในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และโบราณวัตถุจากท้องถิ่นจันทบุรี อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี ต่อมา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ขอพระบรมราชานุญาตนำพระนามมาตั้งเป็น ชื่อวิทยาลัย คือ *วิทยาลัยรำไพพรรณี* ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น *สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี* ทางสถาบันราชภัฏฯ ยังได้จัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ประดิษฐานภายในบริเวณด้วย

พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ภายในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี

นอกจากสถานที่ประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จังหวัดจันทบุรียังมีสถานที่ที่น่าท่องเที่ยวอื่นๆ อีกหลายแห่งในแต่ละอำเภอ เช่น

- **วัดไผ่ล้อม** ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่สมัยอยุธยาตอนปลาย อยู่ในเขตตัวเมือง ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นเรื่องราวของพระเจ้าสิบชาติ

เจดีย์เก่าแก่ภายในวัดพลับ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ใช้วัดนี้ประกอบพิธีทางศาสนาและมอบพระยอดธง เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นขวัญกำลังใจแก่แม่ทัพนายกองตลอดจนทหารทุกคนก่อนยกทัพเข้าตีเมืองจันทบุรีได้สำเร็จ

● **วัดพลับ** อยู่ที่ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของเมืองจันทบุรี สร้างขึ้นเมื่อประมาณพุทธศักราช ๒๓๐๐ เดิมชื่อ *วัดสุวรรณตัมพรุธาราม* แปลว่า *อารามที่มีผลมะพลับทอง* เนื่องจากมีต้นมะพลับสูงใหญ่ เวลามีผลสุกจะเหลืองอร่ามดังสีทอง ชาวบ้านจึงนิยมเรียกว่า *วัดพลับ* ที่ขึ้นชื่อของวัดนี้เห็นจะเป็น *พระยอดธง* ซึ่งค้นพบอยู่ในเจดีย์ของวัดนี้

● **วัดคาทอลิกจันทบุรี หรือวัดแม่พระปฏิสนธินิรมล** เป็นวัดคาทอลิกที่เก่าแก่วัดหนึ่ง สร้างในสมัยพระเจ้าท้ายสระ ในระหว่างพุทธศักราช ๒๒๕๕ - ๒๒๘๕ ถือกำเนิดจากกลุ่มคาทอลิกชาวญวน ๑๓๐ คน ซึ่งอพยพหนีภัยการเบียดเบียนศาสนาจากประเทศเวียดนาม และได้มาตั้งภูมิลำเนาที่จันทบุรีก่อนพุทธศักราช ๒๒๕๔ คือในปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ สมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้งแรกก่อสร้างด้วยไม้ และได้เปลี่ยนแปลงปรับปรุงการก่อสร้างเรื่อยมา สำหรับอาคารรูปทรงเช่นที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ สร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๙ และมีการบูรณะในระหว่างพุทธศักราช ๒๔๘๗ - ๒๔๙๖ วัดนี้ได้ชื่อว่าเป็นวัดคาทอลิกที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบโกธิค ผนังตกแต่งด้วยกระจกสีเป็นภาพของนักบุญ ซึ่งจะสวยงามมากเมื่อเวลาที่แสงอาทิตย์ส่องผ่าน สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งในโบสถ์นี้ก็คือ ระฆัง ๓ ใบ ซึ่งได้มาจากประเทศฝรั่งเศส จะมีเสียงต่างกัน คือ เสียงซอล เสียงที และเสียงโด การสั่นระฆังแต่ละใบจะมีความหมายต่างกัน คือ ระฆังใบใหญ่จะตีเมื่อมีพิธีกรรมทางศาสนา ระฆังใบกลางจะตีเมื่อมีพิธีศพ และระฆังใบเล็กจะตีในการทำพิธีตอนเช้า แต่ถ้าตีระฆังพร้อมกันทั้ง ๓ ใบ จะตีเฉพาะในพิธีใหญ่ๆ เช่น งานฉลองวัด หรือในเทศกาลคริสต์มาส เป็นต้น

วัดคาทอลิคจันทบุรี หรือวัดแม่พระปฏิสนธินิรมล

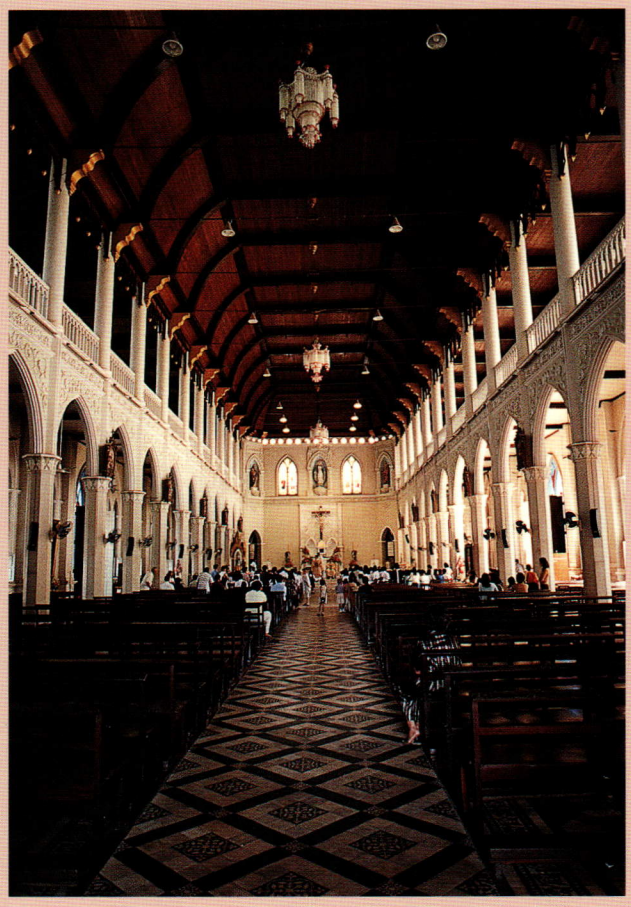

ภายในโบสถ์คาทอลิคจันทบุรี หน้าต่างบนผนังประดับกระจกสี

● **วัดเขาสุกิม** เป็นวัดที่มีทัศนียภาพสวยงามมาก อยู่บนเขาบายศรี อำเภอท่าใหม่ เป็นวัดที่พุทธศาสนิกชนนิยมเดินทางไปทำบุญกุศล บำเพ็ญศีลภาวนากันมากกว่าที่จะมาท่องเที่ยว ภายในบริเวณวัดส่วนหนึ่งจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ เก็บรวบรวมสิ่งของต่างๆ ที่ได้รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งของล้ำค่าและมีคุณค่าทางศิลปะ

● **เจดีย์เขาพลอยแหวน** อยู่ในตำบลพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ บนยอดเขามีเจดีย์ทรงลังกา บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และมีมณฑปพระพุทธบาทจำลอง สร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๓๗๕ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระยาจันทบุรีเป็นผู้สร้าง เดิมเป็นแหล่งขุดพลอยที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี มีพลอยต่างๆ ที่ขึ้นชื่อ เช่น บุษราคัม เขียวไพลิน มรกต สตาร์ ปัจจุบันยังมีการทำเหมืองขุดพลอย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าเยี่ยมชมและศึกษาหาความรู้ได้

● **หาดคุ้งวิมาน หาดแหลมเสด็จ อ่าวคุ้งกระเบน และหาดเจ้าหลาว** เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในอำเภอนายายอาม และอำเภอท่าใหม่ โดยเฉพาะอ่าวคุ้งกระเบนยังเป็นที่ตั้งของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีการสาธิตการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการพัฒนาอาชีพ ราษฎรที่อาศัยอยู่ในบริเวณอ่าวคุ้งกระเบน เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเน้นในเรื่องการประมงชายฝั่ง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลและการเกษตรอื่นๆ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลและสิ่งแวดล้อมด้วย

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

● **แหลมสิงห์ อ่าวกระทิง หาดอ่าวยาง คุกขี้ไก่ ตึกแดง น้ำตกพลิ้ว โอเอซีส ซีเวิลด์** เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอแหลมสิงห์ โดยเฉพาะ*คุกขี้ไก่* และตึกแดงนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองจันทบุรี คือ เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) ฝรั่งเศสเข้ายึดเมืองจันทบุรี ในกรณีพิพาทด้วยเรื่องดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ระหว่างนั้นฝรั่งเศสได้ยกกองทหารเข้าสู่เมืองจันทบุรี แยกกันอยู่สองแห่ง คือ ที่เมืองจันทบุรี บริเวณที่เป็นค่ายทหารในปัจจุบัน และอีกแห่งอยู่ที่ปากน้ำแหลมสิงห์ ฝรั่งเศสได้สร้าง *คุกขี้ไก่* เพื่อใช้กักขังคนไทยที่ต่อต้านฝรั่งเศส มีลักษณะเป็นหอสี่เหลี่ยมจัตุรัส สูงประมาณ ๗ เมตร หลังคาโปร่ง เล่ากันว่าเป็นคุกที่ทรมานมาก เพราะชั้นบนเป็นที่เลี้ยงไก่ ซึ่งจะถ่ายมูลราดศีรษะนักโทษที่ถูกคุมขังตลอดเวลา ส่วน *ตึกแดง* เดิมเป็นที่ตั้งของป้อมพิฆาตปัจจามิตร แต่ฝรั่งเศสดัดแปลงให้เป็นที่พักและกองบัญชาการ ลักษณะเป็นตึกชั้นเดียวสีแดง หลังคามุงกระเบื้อง ส่วน *โอเอซีส ซีเวิลด์* เป็นฟาร์มปลาโลมาแห่งแรกของประเทศไทย มีการแสดงของปลาโลมาให้นักท่องเที่ยวได้ชม

คุกขี้ไก่

การแสดงของโลมา ในโอเอซีส ซีเวิลด์ ฟาร์มปลาโลมาแห่งแรกของประเทศไทย

● **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว** ในอำเภอสอยดาว เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับผู้ที่รักธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพร มีน้ำตกเขาสอยดาว และเป็นแหล่งพันธุ์ผีเสื้อหลากหลายชนิด

● **น้ำตกหินดาด** อำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นน้ำตกที่อยู่ในป่าดงดิบธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีทัศนียภาพสวยงามมาก

● **น้ำตกกระทิง** อยู่ในกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ เป็นน้ำตกที่มีความสวยงามมาก สูงถึง ๑๓ ชั้น มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและเป็นแหล่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับน้ำตกพลิ้ว ภายในอุทยานแห่งนี้ยังมียอดเขาพระบาทพลวง ซึ่งเป็นยอดเขาที่สวยงาม มีปรากฏการณ์ทางธรณีวิทยาที่เกี่ยวเนื่องกับตำนานทางพระพุทธศาสนา เช่น ศิลา เจดีย์ รอยพระพุทธบาท หินรูปบาตรคว่ำ ถ้ำฤาษี ลานแข่งรถพระอินทร์ หินรูปร่างคล้ายเต่าและช้างขนาดยักษ์ เป็นต้น

การขุดบ่อพลอย ในจังหวัดจันทบุรี

นอกจากสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆแล้ว จันทบุรียังมีสินค้าพื้นเมืองซึ่งเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีดังที่ได้กล่าวไว้ในช่วงแรก ไม่ว่าจะเป็นผลไม้ประเภท ทุเรียน เงาะ มังคุด ระกำหวาน เป็นต้น และยังมีพืชเศรษฐกิจ คือ พริกไทย ซึ่งทำรายได้ให้กับเกษตรกรในจังหวัดเป็นจำนวนมาก เสื่อจันทบูร ก๋วยเตี๋ยวเส้นจันทร์ ก็เป็นสินค้าพื้นเมืองของชาวจังหวัดจันทบุรีที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย แต่สินค้าพื้นเมืองที่สำคัญที่กลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี ก็คือ อัญมณี จันทบุรีได้ชื่อว่าเป็นแหล่งอัญมณีที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย ในตัวเมืองจันทบุรีมีถนนอัญมณีที่นักท่องเที่ยวสามารถไปเลือกซื้อได้ตามต้องการ ท่านที่สนใจจะไปเที่ยวจังหวัดจันทบุรี อาจสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือที่เทศบาลเมืองจันทบุรี

เรียน ท่านผู้อ่านวารสารไทย

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้จัดพิมพ์วารสารไทยมาตั้งแต่ต้นปี ๒๕๒๔ เพื่อเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนและเพื่อเป็นการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

เราได้เปิดโอกาสให้ท่านผู้อ่านได้แสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับวารสารไทย หรือหากท่านต้องการให้เรานำเสนอเรื่องใดที่ท่านคิดว่าน่าสนใจ และมีประโยชน์ต่อส่วนรวมและชาติบ้านเมือง คอลัมน์นี้เป็นเวทีของท่าน ขอได้โปรดเสนอความคิดเห็นส่งมาในใบตอบรับนี้ และกรุณาอย่าลืมปิดดวงตราไปรษณียากรด้วย

ขอขอบคุณ

ใบตอบรับ *วารสารไทย*	ได้รับ วารสารไทย ฉบับที่.....เรียบร้อยแล้ว	วันที่.....เดือน..... พ.ศ. ๒๕.....
ชื่อผู้รับ.....		
ที่อยู่ / สถานที่ทำงาน :		
คำถาม / ข้อเสนอแนะ / ข้อคิดเห็นต่างๆ :		

ตัดตรงรอยนี้

กรุณาส่ง

ปิดดวงตราไปรษณียากร
๒ บาท

ฝ่ายจัดทำ **"วารสารไทย"**
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อย จปร. (เดิม) ทำเนียบรัฐบาล
ถนนราชดำเนิน เขตดุสิต
กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

(แนวพับ)

(แนวพับ)

พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงม้าพร้อมทหารเอกคู่พระทัยทั้งสี่ คือ พระเชียงเงิน หลวงพิชัยอาสา หลวงพรหมเสนา และหลวงราชเสน่หา ณ ทุ่งนาเชย อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

(ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ)

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระอุโบสถ วัดทองทั่ว จังหวัดจันทบุรี

(ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ)